T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ: AB VE TÜRKİYE DENEYİMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ASYA HANDAN ASLAN

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ: AB VE TÜRKİYE DENEYİMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ASYA HANDAN ASLAN

Danışman: PROF.DR. N.ALKAN SOYAK

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT POLİTİKASI Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi ASYA HANDAN ASLAN nın BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ : AB VE TÜRKİYE DENEYİMLERİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 07.06.2010 tarih ve 2010-10/23 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
Tez Savunma Tarihi	: 20.09.2010	
1) Tez Danışmanı :	PROF. DR. NURİ ALKAN SOYAK	
2) Jüri Üyesi :	DOÇ. DR. CENGİZ BAHÇEKAPILI	
3) Jüri Üyesi :	YRD. DOÇ.DR. HABİB KOÇAK	

ÖZET

Bütün dünya ülkelerinde 1929 Büyük Dünya Kriziyle birlikte ulusal sınırlar içinde görülen bölgesel dengesizlikler dikkat çekmeye başlamıştır. Bu dönemde kapitalist sisteme olan inançların azalması ve Sosyalist ülkelerinin büyüme konusundaki başarılarının artmasıyla piyasanın görünmez eliyle kendiliğinden dengeye geleceği görüşü önem yitirmiş ve aksine kamu müdahalesinin gerekliliği görüşü benimsenmiştir.

1970 ve özellikle 1980 yıllarında iktisadi kalkınma anlayışı neo-liberal politikalar ve uluslararası sermayeye dahil olmak için uygulanan serbest dış ticaret ve döviz politikaları paralelinde şekillenmiştir. Bununla birlikte iktisadi kalkınmanın uzantısı olan bölgesel kalkınma teori ve politikaları da aynı yönde değişim göstermiştir. 1990 sonrası dönemde ise bölgesel kalkınma teori ve politikalarının anahtar kavramlarını yönetişim ve katılımcılık oluşturmuştur. Bu kavramlar ışığında geleneksel yukarıdan aşağı (top-down) uygulanan politikalar terk edilerek aşağıdan yukarıya (down-top) politikalar uygulanmaya başlamıştır. Yeni bölgecilik akımıyla şekillenen bu politikalar, bütün aktörlerin katılımını sağlayan, girişimcilik ve yenilik odaklı bir kurumsal yapı ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.

Günümüz AB bölgesel kalkınma politikaları yeni bölgecilik akımıyla şekillenmiş olup Bölgesel Kalkınma Ajansları'na büyük önem vermektedir. Türkiye 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde AB'ye aday ülke olarak gösterilmesiyle bölgesel kalkınma politikalarını AB bölgesel kalkınma politikaları paralelinde uygulamaya başlamıştır. Bu bağlamda Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı ülkemizde hayata geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel dengesizlik, Bölgesel Kalkınma Politikaları, Bölgesel Kalkınma Ajansları, AB Bölgesel Kalkınma Politikaları, Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikaları.

ABSTRACT

Regional development unbalance has started to been notify by 1929 World Economic Crisis in all countries. During those days by the reduction of belief to capitalist system and increase in improvement of economic development in Socialist countries, the belief to classsical economic policies has dissappered while necessity of public intervension has been adopted.

In 1970s conception to economic development has been figured in parallel with neo-liberal politics and liberal foreign trade and exchange politics being used to be apart of international capital.Notwihtstanding regional development theories has changed in line with economic development .During the time period after 1990s governance and participation has been the key concepts of regional development theories and policies.By the in light of these concepts the execution of tradional top-down politics has been discarded and down-top politics has started to be executed. The policies figured by the new regioanal development trend has exposed a necessity of a corporate structure which is innovation and entrepreneurship focused and makes the participation of all players

At present EU Regional Development Policies is being figured by new regional trends and giving full weight to Regional Development Agencies (RDAs).As a result of Turkey's being a candidate of EU in 1999 at Helsinki Summit. Turkey has started to execute its regional development policies in paralell with EU Regional Development Policies. As a result of this RDAs has become reality in our country.

Key Words: Regional Development Unbalance, Regional Development Policies, Regional Development Agencies, EU Regional Development Policies, Turkey Regional Development Policies.

ÖNSÖZ

Bütün dünya ülkelerinde bölgelerarası gelişmiş farklılıkları gözlemlenmektedir. Ulusal kalkınmanın sağlanmasıyla bölgesel dengesizliğin giderilmesi gerçekleşememektedir. Bu yüzden yayılmayı gerçekleştirecek bölgesel kalkınma politikalarının uygulanması gerekmektedir. Türkiye de bölgesel dengesizliği gidermek amacıyla yıllardan beri teşvik sistemi üzerine oturan bölgesel kalkınma politikalarını uygulamıştır. Türkiye'de yaşanılan deneyimler göstermiştir ki uygulanan bölgesel kalkınma planları ve politikalarında istenilen sonuca varılamamıştır.

AB bölgesel kalkınma politikalarının temelini bölgesel rekabet, birlikte üretim ve yerellik oluşturmaktadır. Birlik aday ülkelerinden bu çerçevede oluşan bölgesel kalkınma politikalarını ülkelerinde uygulamalarını istemektedir. AB'ye aday ülkeler tam üye olmadan AB bölgesel kalkınma politikalarını kendi ülkelerin politikalarıyla uyumlaştırma çabalarında bulunmaktadırlar. 1999 yılında Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesiyle geleneksel teşvik temelli politikaları terk edilmiş yerine yönetişim ve katılımcılık çerçevesinde oluşan tabandan tavana uygulanan politikalar uygulanmaya başlamıştır. Bu çerçevede yerel, STK'lar ve kamu kuruluşları arasında bölgesel politikaların ve planları koordine edebilecek kurumsal yapıya ihtiyaç duyulmuştur. Bölgesel kalkınma politikasının yeni aracı olan Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) bu ihtiyaçları gidermek üzere kurulmuştur.

Türkiye'de 2006 yılında Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'la Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Fakat bu kanunla kamuoyunda olumlu ve olumsuz birçok görüş gündeme gelmiştir. Kanun'a olumsuz bakan taraflar Anayasa Mahkemesi'ne kadar kanun maddelerini götürmüşlerdir. 5449 Sayılı Kanun'un ülkemizde büyük çalkantılar yaratması benim bu alanda araştırma yapmama vesile olmuştur.

Bu bağlamda çalışmamın birinci bölümde bölge tanımları yapılarak bölgesel kalkınma politikası araçları ve bölgesel kalkınma teorilerinin günümüze kadar değişimi incelenmiştir. Çalışmamın ikinci bölümünde BKA'lar hakkında genel bilgi verildikten

sonra AB Bölgesel Kalkınma Politikaları günümüze kadar işlenmiştir. Ayrıca bu bölümde Türkiye'deki Kalkınma Ajansları'na ışık tutabilecek AB'deki deneyimli BKA'lar üzerine değinilmiştir. Çalışmamın son bölümünde Türkiye'de geçmişten günümüze kadar uygulanan bölgesel kalkınma politikaları ele alınarak Kalkınma Ajansları gelişim süreci ele alınarak İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansı ortaya konmuştur. Yine bu bölümde Türkiye'de Kalkınma Ajansları'na yönelik olumlu ve olumsuz görüşler derlenerek uygulanabirliği SWOT[1] analizi çerçevesinde incelenmiştir.

Tez çalışmasının her aşamasında katkılarda bulunan ve bana yol gösteren tez danışmanım değerli hocam Prof.Dr. Alkan Soyak 'a teşekkürü borç bilirim. Çalışmam süresince bana maddi ve manevi desteği sağlayan aileme özellikle Gülsüm Aslan Karagözgil'e minnettarlarımı sunarım. Bu zorlu süreçte beni anlayan ve manevi desteğini esirgemeyen nişanlım Alper Düzgün'e ve can dostum Çiğdem Başak'a sonsuz teşekkür ederim.

Tezdeki tüm eksik ve hatalar yalnızca şahsıma aittir.

İstanbul 2010 Asya Handan Aslan

[1] SWOT Analizi; ingilizce Strenght (güçlü yanlar) , Weakness (zayıf yanlar) , Opportunities (imkan ve fırsatlar), Threat (tehditler) kelimelerinin baş harflerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir kısaltmadır. Bu tanımın Türkçe kısaltması güçlü yönler-zayıf yönler-fırsatlar-tehditler (GZFT) olarak belirtilmektedir.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO:

TABLO LİSTESİ…… vii
ŞEKİL LİSTESİ……..... viii
KISALTMALAR ix
GİRİŞ..... 1

1.BÖLGESEL KALKINMA VE PLANLAMA 4
1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı, Amaç, İlke Ve Araçları 4
1.1.1.Bölge Kavramı 5
1.1.1.1.Ekonomik Yapı Açısından Bölge Çeşitleri 6
1.1.1.2.Ekonomik Gelişme Düzeylerine Göre Bölge Çeşitleri 8
1.1.2.Bölgesel Dengesizlik 9
1.1.3.Bölgesel Kalkınma 10
1.1.4.Bölgesel Kalkınma Politikasının İlkeleri 11
1.1.4.1.Sosyal Karlılık İlkesi 11
1.1.4.2.Kalkınma Kutbu İlkesi 13
1.1.4.3.Halkın Katılımı İlkesi 14
1.1.5.Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları 14
1.1.6.Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları ve Bölgesel Planlama 15
1.1.6.1.Bölgesel Kalkınma İçin Gerekli Kamu Yatırımlarının Gerçekleştirilmesi 16
1.1.6.2.Yönetimsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Adaptasyonunu Sağlamak 18
1.1.6.3.Mali ve Vergisel Teşvikler 20
1.1.6.4.Girişimciliğin Teşvik Edilmesi 21
1.1.6.5. Bölgesel Planlama 21
1.2. Bölgesel Kalkınma Kuramlarının ve Politikalarının Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimleri 24
1.2.1.Dönemler İtibariyle Bölgesel Politika Kuramlarında Değişim 25
1.2.1.1.Geleneksel Politika Dönemi (1950–1970) 25
1.2.1.2.İçsel Büyüme Dinamiklerinin Vurgulandığı Geçiş Dönemi (1970–1990) 29
1.2.1.3.Bilgi Toplumuna Dayalı Rekabetin Öne Çıktığı Dönem (1990-Günümüze) 35
1.2.2.Bölgesel Politikalarda Değişim Üzerine Değerlendirme 39

2.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE AVRUPA BİRLİĞİ DENEYİMİ 42
2.1. Bölgesel Kalkınma Ajansları 43
2.1.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Dünya Genelinde Gelişimi 43
2.1.2.Bölgesel Kalkınma Ajansların Tanımı ve Genel Özellikleri 45
2.1.3.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri 48
2.1.3.1.Kuruluş Biçimlerine Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları 48
2.1.3.2.Faaliyetlerine Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları 49
2.1.3.3.Sundukları Hizmetin Geleneksel Ya Da Yenilikçi Olmasına Göre Bka'lar 50
2.1.3.4.Fonksiyonlarına Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları 51
2.1.3.5.Mali Kaynaklarına Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları 51
2.1.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları 53
2.1.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri 53
2.1.6. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari ve Personel Yapısı 57
2.1.7. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansmanı 60
2.1.8. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Başarılarını Etkileyen Faktörler 62
2.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Politikaları 62
2.2.1. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası'nın Genel Çerçevesi 63
2.2.2. Avrupa Birliği Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları 66
2.2.3. Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Mali Araçları 72
2.2.3.1.Yapısal Fonlar 72
2.2.3.2. Uyum Fonu 74
2.2.3.3. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) 75
2.2.3.4. Katılım Öncesi Mali Araçlar 75

2.3. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajansların Genel Özellikleri Ve Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri 77
2.3.1. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri 78
2.3.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajansı Örnekleri 82
2.3.2.1.İrlanda ve Shannon Kalkınma Ajansı 83
2.3.2.2.İsveç ve ALMI Företagspartner AB Bölgesel Kalkınma Ajansı (ALMI) 86
2.3.2.3.İngiltere ve Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı (South West of England Development Agency) 89
2.3.2.4. İtalya ve Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET) 92
2.3.2.5.Avusturya ve Viyana İş Ajansı 95
2.3.2.6.Polonya ve Wroclaw Bölgesel Kalkınma Ajansı 97

3. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARI 101
3.1. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları 102
3.1.1.Planlı Dönem Öncesi Bölgesel Kalkınma Politikaları 102
3.1.2.Planlı Dönemde Bölgesel Kalkınma Politikaları (1960-1980) 104
3.1.2.1. I.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) 105
3.1.2.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) 106
3.1.2.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) 107
3.1.2.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979- 1983) 109
3.1.3.1980 Sonrası Neo-Liberalizm Döneminde Bölgesel Kalkınma Politikaları 110
3.1.3.1. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) 112
3.1.3.2. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) 114
3.1.3.3. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) 115
3.1.3.4. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 117
3.1.3.5.. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) 118
3.2. Türkiye'de Kalkınma Ajansları 120
3.2.1. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Gelişimi 121
3.2.2. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapısı 127
3.2.3. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Görevleri 127
3.2.4. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı 128
3.2.5.Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Personel Yapısı 130
3.2.6. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Bütçesi ve Denetimi 130
3.2.7. Türkiye'de Kalkınma Ajansı Örnekleri 132
3.2.7.1. İzmir Kalkınma Ajansı 132
3.2.7.2. Çukurova Kalkınma Ajansı 135
3.3. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler ve Swot Analizi 138
3.3.1. Türkiye'de Kalkınma Ajansına Yönelik Eleştiriler 138
3.3.2. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının SWOT Analizi 144

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 147

EKLER 153

KAYNAKÇA 160

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Dönemler İtibariyle Bölgesel Politikaların Özellikleri 34

Tablo 2: Bölgesel Büyüme ve Kalkınma Teorilerinin Karşılaştırmalı Özeti 39

Tablo 3: Ulusal Bakış ve Bölgesel Bakış Arasındaki Ayırımlar 47

Tablo 4: Bölgesel Kalkınma Ajansları Tarafından Sunulan Hizmetlere Göre BKA Türleri.....50

Tablo 5: BKA'ların Türleri 52

Tablo 6: BKA'ların Faaliyet Alanları ve Sorumlulukları.....56

Tablo 7: Topluluk Girişimleri.....74

Tablo 8: Bölgesel Fonların Bölgesel Kalkınmada Önemini Belirten Başarı Öyküsü 76

Tablo 9: Batı ve Merkez Avrupa'da Bölgesel Yönetimlerin Yapısı 79

Tablo 10: Ülkelere Göre BKA'ların Yasal Statüleri.....81

Tablo 11: İrlanda'da Bulunan Ajanslar ve Amaçları 84

Tablo 12: Shannon Kalkınma Ajansı Tarafından Yapılan Çalışmalar.....85

Tablo 13: ALMI Företagspartner AB Bölgesel Kalkınma Ajansı Tarafından Yürütülen Faaliyetler 88

Tablo 14: İngiltere'de Bölgeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları.....91

Tablo 15: İtalya'da Bulunan Bölgesel Kalkınma Ajansları.....93

Tablo 16: Polonya'da Bulunan Bölgesel Kalkınma Ajansları.....99

Tablo 17: Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Sağlanan Teşvikler 104

Tablo 18: 208/14306 Sayılı Kararla Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kurulan Kalkınma Ajansları 125

Tablo 19: 2009/15236 Sayılı Kararla Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kurulan Kalkınma Ajansları126

Tablo 20: Kalkınma Ajanslarına Aktarılacak Tahmini Kamu Kaynakları (milyon TL).....131

Tablo 21: TR31 Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Kurulu Üye Sayılarının, İller ve Kuruluşlar İtibariyle Toplam Dağılımı.....133

Tablo 22: TR62 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Kurulu Üye Sayılarının, İller ve Kuruluşlar İtibariyle Toplam Dağılımı.....137

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Düzey 2 Kapsamında 26 Bölge 123

Şekil 2: İzmir Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı 133

Şekil 3: Çukurova Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı..... 136

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
ÇKA	Çukurova Kalkınma Ajansı
BKA	Bölgesel Kalkınma Ajansı
Bkz.	Bakınız
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EAGGF	Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
EGİAD:	Ege Genç İşadamları Derneği
ERDF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	European Social Fund - Avrupa Sosyal Fonu
EURADA	Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
FIFG	Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	Uluslar arası Para Fonu
KA	Kalkınma Ajansı
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yöreler
Md.	Madde
NUTS	İstatiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
RG	Resmi Gazete
TÜRKONFED	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
TVA	Tennesse Valley Authority
Vb.	Ve Benzeri
WB	Dünya Bankası
ISPA	Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı
PHARE	Doğu ve Orta Avrupa Ülkelerini Yeniden Yapılandırma Programı
ERVET	Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı Ente Regionale per la Valorizzazione Economica del Territoria
WARR	Wroclaw Bölgesel Kalkınma Ajansı - Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
C.H.P.	Cumhuriyet Halk Partisi
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
ICT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
İSTKA	İstanbul Kalkınma Ajansı
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler

GİRİŞ

Küreselleşme dünyada kalkınma anlayışında önemli değişiklikler yaratmıştır. Bu değişimle dünyada ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olan sermayeye, rekabet, girişimcilik, yenilik, bilgi ve teknoloji kavramları. eklenmiştir. Küreselleşen dünyada refahın kaynağını rekabet oluşturmakta rekabet de yenilik, girişimcilik, bilgi ve teknoloji faktörlerinin birlikte kullanılmasıyla kazanılmaktadır.

Kalkınma politikalarında yaşanan değişim bölgesel kalkınma teorilerini ve politikalarını bu yönde etkilemiştir. Küreselleşmeyle dünyada ekonomi ulusüstüleşerek bölge kavramına büyük önemler atfedilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda yeni bölgesel kalkınma teorilerinin genel çerçevede tanımlanması yeni bölgecilik (modern bölgesel politika) paradigmasıyla olmaktadır. Bu paradigmaya göre topyekün kalkınmanın katılımcılık, çok aktörlülük ve stratejik planlamayla sağlanacağı yöndedir. Yeni bölgecilik, bölgesel dengesizlikleri gidermede başarısız olan tavandan tabana, emredici ve devlet güdümlü politikaya tepki olarak gelişmiştir. Bu tepki sonucu tavandan tabana uygulanan politikalar terk edilerek tabandan tavana gerçekleşen politikalar uygulanmaya başlamıştır. Yani kalkınmada merkeziyetçi yapı yerine halktan başlayan, halkın kalkınmada söz sahibi olduğu, piyasa aktörleri ve sivil toplum örgütlerinin karşılıklı etkileşim içinde olduğu yönetişim anlayışı benimsenmiştir.

Yeni bölgecilik bölgelerin büyümesinin yerel kaynaklara ve yerelin potansiyeline bağlı olarak elde edileceğini savunmaktadır. Ekonomide "Küçük güzeldir" sloganlarının yer almasıyla KOBİ'ler üzerinde yükselen bir kalkınma biçimi yer almaya başlamıştır. Yeni ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olan rekabetin hantal ve büyük firmalarla gerçekleşemeyeceği düşüncesiyle üretim biçiminde kitlesel üretimden esnek üretime geçiş yaşanmıştır.

Bölgesel kalkınma politikalarındaki değişikliklerle Batılı ülkeler olmak üzere birçok ülkede bölgesel düzeyde yeni düzenleme araçlarının, bölgesel düzenlemelerin yapılması ve bölgesel ekonomik gelişme kurumlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu gelişmeler ışığında Türkiye AB 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesiyle günümüze kadar uyguladığı bölgesel gelişme model, politika

ve araçlarını geride bırakarak. yönetişim anlayışı çerçevesinde tavandan tabana bölgesel politikalar terk edilerek tabandan tavana uygulanan bölgesel politikalar uygulanmaya başlamıştır. Türkiye bu yeni anlayış çerçevesinde yerel, STK'lar ve kamu kuruluşları arasında bölgesel politikaların ve planları koordine edebilecek yeni bir kurumsal yapılanma için adımlar atmıştır. Bu yeni yapılanmanın ana aktörünü Bölgesel Kalkınma Ajansları oluşturmaktadır.

Tüm dünya ülkelerinde bölgelerarası gelişmiş farklılıkları gözlemlenmektedir. Ulusal kalkınmanın sağlanmasıyla bölgesel dengesizliğin giderilmesi gerçekleşememektedir. Bölgesel kalkınma teorileri de bu kanıyı destekleyerek büyümenin bir noktada başladığını ve çevresine yayıldığını belirtmektedir. Peki bu yayılma kendiliğinden gerçekleşebilecek midir? Bu soru beraberinde yayılmanın gerçekleşmesinde bölgesel kalkınma politikalarında hangi aktörlerin ve araçların yer alması, yer alacak aktörlerin nerede durması ve işlevlerinin sınırlılıklarının ne olduğu sorularını da beraberinde getirmektedir. Bu sorular değişen kalkınma anlayışıyla bölgesel kalkınmada rol oynayacak BKA'lara ilgi duymama neden olmuştur.

Tezin amacı; bölge tanımından yola çıkarak, bölgesel dengesizliğin oluşma nedenlerini ortaya koymak, bölgesel dengesizliği gidermek üzere uygulanan politikaların önce AB'deki değişim süreci sonra da Türkiye'deki değişim sürecini incelemektir. Bu değişimler ışığında bölgesel kalkınma politikasının yeni bir aracı olan BKA'lar hakkında bilgi verme ve Türkiye'de uygulanmasının bölgesel kalkınmada başarılı sonuçlar verip veremeyeceğini SWOT[1] analiziyle inceleme amacı güdülmüştür.

Tezin sınırlılıkları; bölgesel kalkınma teorileri ortaya konulurken ekonometrik modellerle ve ayrıntılı açıklanmamıştır. AB ve Türkiye'deki BKA deneyimi örneklerimiz yerinde görerek değerlendirilmemiştir. Örnek gösterilen BKA'lar akademik literatürlerden ve BKA'ların internet sayfalarından yararlanılarak incelenmiştir.

[1] SWOT Analizi; ingilizce Strenght (güçlü yanlar) , Weakness (zayıf yanlar) , Opportunities (imkan ve fırsatlar), Threat (tehditler) kelimelerinin baş harflerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir kısaltmadır. Bu tanımın Türkçe kısaltması güçlü yönler-zayıf yönler-fırsatlar-tehditler (GZFT) olarak belirtilmektedir.

Tezin yöntemi, mevcut literatür taranarak daha önce konuyla ilgili araştırmalar ve eserler okunarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Tezde kullanılan SWOT analizi yapılırken KA'larında bilgisi olan kişilerle görüşmelerden ve kurum, kuruluş ve kişilerin görüşte bulundukları kitaplardan, makalelerden, röportajlardan ve gazete yazılarından faydalanılmıştır.

Birinci bölümde bölge kavramı ortaya konularak bölge ayrımları, bölgesel dengesizlik ve bölgesel kalkınma kavramı, amaç ve araçları üzerinde durularak bölgesel planlama tanımı ve bölgesel kuramların ve politikaların tarihsel süreç içindeki gelişimleri ortaya konacaktır.

İkinci bölümde BKA'nın gelişimi, tanımı, amaçları, görevleri ve faaliyetleri üzerinde durularak AB Bölgesel Politikaları'nın genel çerçevesi ortaya konacaktır. Öncelikle BKA'nın daha iyi anlaşılması için BKA' nın ortaya çıkışından günümüze kadar geçirdiği süreç anlatılacaktır. Sırasıyla BKA'nın tanımı, türleri, idari yapısı, amaçları, gelir kaynakları ve başarılarını etkileyen faktörler anlatılacaktır. İzleyen bölümde AB'de BKA'lara verilen önemi ortaya koyma isteğiyle AB BölgeselPolitika'lar hakkında genel bilgi verilecektir. Son olarak AB'ne üye olan ülkelerdeki başarılı BKA'lar incelenerek AB'deki BKA'lara genel bir bakış açısı sunulmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde önce Türkiye'deki uygulanan bölgesel politikaların Cumhuriyet'ten günümüze tarihsel gelişimi dönemlere ayrılarak anlatılacaktır. Sonrasında Türkiye'nin gündemini meşgul eden KA'nın yapısı, amaçları, faaliyetleri, idari yapısı ve Türkiye'de KA'nın gelişimi anlatılacaktır. Türkiye'de kurulan diğer KA'larına göre daha deneyimli olan İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) ve Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA) incelenecektir. KA'larına yönelik eleştiriler incelenerek SWOT analizi yapılacaktır.

1.BÖLGESEL KALKINMA VE PLANLAMA

Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde bir merkez etrafında yoğunlaşan faaliyetler bölgesel gelişme farklılıklarını ortaya çıkarmış ve bölgeler arasında dengesizlikler yaşanmaya başlamıştır. Bu dengesizlik, geri kalmış bölgelerdeki ekonomik etkinlikleri olumsuz etkilediğinden dolayı ülkenin kalkınmasında aksaklıklar yaşanmaktadır.

Ülkelerin 1929 Büyük Dünya Kriziyle birlikte ulusal sınırlar içinde görülen bölgesel dengesizlikler dikkat çekmeye başlamıştır. Bu dönemde kapitalist sisteme olan inançlarının azalması ve Sosyalist ülkelerinin büyüme konusundaki başarılarının artmasıyla piyasanın görünmez eliyle kendiliğinden dengeye geleceği görüşünün önem yitirdiğini ve aksine kamu müdahalesinin gerekliliği görüşü benimsenmiş olduğunu görmekteyiz. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bölgesel dengesizliğin artması bölgesel ekonomi ve bölgesel kalkınma yani ekonomi kuramlarında mekan kavramının yer alması için yapılan çalışmalar artmıştır. Bu çalışmalar ulusal kalkınma planlarının yanı sıra bölgesel planlama anlayışının da oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bu bölümde bölge kavramı ortaya konularak bölge ayrımları, bölgesel dengesizlik ve bölgesel kalkınma kavramı, amaç ve araçları üzerinde durularak bölgesel planlama tanımı ve bölgesel kuramların ve politikaların tarihsel süreç içindeki gelişimleri ortaya konacaktır.

1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı, Amaç, İlke Ve Araçları

Günümüz dünyasında küreselleşmenin etkisiyle ekonomik, toplumsal ve siyasi yapılanmalarda büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler bölge kavramında ve bölgesel politika anlayışında ve doğal olarak uygulama araçlarında da farklılıklara sebep olmuştur. Bölgesel kalkınmadaki değişikliğin daha iyi anlaşılması açısından önce bölge tanımının yapılmasında yarar vardır.

1.1.1.Bölge Kavramı

Bölge kavramı tüm dünyada tartışılan bir kavram haline gelmiştir ve açıklığa kavuşturulamamıştır. Etimolojik kökleri Latince "regio: çevre –alan" anlamına gelen bölge çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları oldukça güç çizilebilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. [2] Bu yüzden bölge tanımının yapılmasında değişik ölçütler kullanılması gerekmektedir. Başlıca ölçütler; coğrafi, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetseldir. Mesela ekonomik ölçütle az gelişmiş ya da gelişmiş bölge ayrımı yapabiliriz.

Küreselleşme ile birlikte bölge tanımı geleneksel anlayışa ve küresel anlayışa göre olmak üzere iki ayrı tanım şeklinde yapılmaktadır. Son onlu yıllarda yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme Post-Fordist üretime geçiş, postmodernizm, bilginin yükselen değeri, vb. ekonomik, sosyal, teknolojik ve politik değişimler geleneksel bölge kavramını da tartışılır kılmıştır. Geleneksel anlayışta bölge, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birim olarak değerlendirilmektedir. Küresel anlayışta ise bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birim olarak tanımlanmaktadır. İlişkiler ağının niteliği ve ilişkilerin yoğunluğu yerelin yani bölgenin gelişmişliğini belirlemektedir. Yani yerel dinamikler ekonomik kalkınmanın ve bölgesel kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilmektedir. [3]

İktisadi Kalkınmada mekan boyutu taşıyan bölgelerin ekonomik analize konu edilmesi, yani bölge ayırımında ekonomik ölçütünün kullanılması gereği bölgelerin ekonomik yapılarına ve bölgelerin ekonomik gelişme düzeylerine göre iki sınıflandırma ile olmaktadır. [4]

---

[2] Ahmet Apan, "Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları" **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 13,(2004),No.4,ss.39–58.

[3] Devlet Planlama Teşkilatı,**, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,** Yayın No:DPT: 2502-ÖİK:523, 2000,s.7.

[4] Bu ayrımla ilgili ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakınız: İlhan Tekeli, **Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2008,Mustafa Ildırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,2004, Ali Yılmaz Gündüz, **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Bursa: Ekin Kitabevi,2006.

1.1.1.1.Ekonomik Yapı Açısından Bölge Çeşitleri

Bu sınıflandırma; J.R. Boueville tarafından yapılmıştır. Bu sınıflama, firma ve endüstrilerin yerel ilişkilerinin, bölge düzeyinde kümülatif yığılma ve farklılaşmaya neden olduğu ve bundan dolayı belli sektördeki ekonomik büyümenin belli coğrafi bölgelerde gerçekleştiği varsayımına dayanmaktadır. [5]

Ekonomik yapı özelliklerine göre bölgeler homojen bölge, polarize bölge (kutuplaşmış) ve plan bölge olarak üçe ayrılmaktadır.

- **Homojen Bölge**

Homojen bölge, mümkün olduğu kadar özellikleri birbirine yakın olan alanlardan meydana gelen sürekli bir mekandır. Belli kıstaslar kullanılarak homojen bölge tespit edilebilmektedir. Bu kıstaslar ekonomik faaliyetin biçimi, coğrafi konum, gelir düzeyi, üretilen mal ve hizmetlerin cinsi, nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri vb şeklinde sıralanmaktadır. Bu kıstaslardan herhangi birisi seçilerek homojen bölge oluşturulmaktadır. Mesela aynı gelişmişlik düzeyinde olan iller homojen bölgeyi meydana getirirler. Gelişmişlik düzeyi bakımında İstanbul ile Ankara homojen bölge oluşturmaktadırlar.

Bölge planlamada homojen bölgeler tariflemenin en önemli fonksiyonu tarımsal planlama ile ilişkili konularda ortaya çıkmaktadır. Belli bir ürün tipinin hakimiyeti, doğal bitki örtüsü, toprak benzerliği gibi vb kriterler kullanılarak bölge tanımları yapılmaktadır. Bölgesel gelişmişlik farkının giderilmesi yapılan tüm çalışmalarda önce mevcut bir durum tespit edilir ve bu şekilde homojen bölge oluşturulur.

- **Polarize (kutuplaşmış) Bölge**

Homojen bölgenin tespiti statik bir analizle gerçekleşirken polarize bölgenin tespiti daha dinamik bir analizi zorunlu kılmaktadır. Çünkü polarize bölge ayırımı

[5] Sibel Ecemiş Kılıç ve Mustafa Mutluer,"Coğrafyada ve Bölge Planlamada Bölge Kavramının Karşılaştırmalı Olarak İrdelenmesi, **Ege Coğrafya Dergisi**,13,(2004),ss.17–28.

homojen bölge gibi mevcut karakteristik özelliklerin kompozisyonundan ibaret değildir, diğer bölgeler arasındaki bağlantılara dayanmaktadır. Yani polarize bölgenin belirlenmesinde kullanılacak bilgi karşılıklı temas kurmaya ve toplumların fonksiyonel ilişkilerine; mal akımlarına, dağıtım organizasyonlarına vb. dayanmaktadır. Bütün bölgeler aynı anda ekonomik gelişme gösterememektedirler. Bir bölge diğerine göre daha hızlı gelişebilmektedir. Bu durum bölgeyi cazibe merkezi haline getirmektedir. Bunun sonucunda gelişen bölge diğer bölgelere göre avantajlı durumundadır.

Polarize bölgeler çevrelerinden beslenebilmektedirler ve diğer bölgelerin üretim faktörlerini de çekerek o bölgelerin gelişmelerini de engelleyebilirler. Türkiye'de bu tür bölgeye örnek olarak İç Anadolu Bölgesinden Ankara ve Kırşehir'i örnek gösterilebilir.[6] Kırşehir'le Ankara arasında kısa mesafelerin olması Kırşehir'in de kalkınma yolunda da kısa mesafelerle ilerlemesine neden olmuştur. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere bir yerleşim merkezi, kendinden daha küçük yerleşim merkezini etkisi altına alıyorsa bu merkezin cazibe merkezi olduğu söylenebilir.

- **Plan Bölge**

Plan Bölge, bölgesel politikayı uygulayıcıların yetki alanı içinde kalan saha daha kısa deyişle, bölge planının uygulandığı alanlar bütünüdür.[7] Bu bölgenin sınırları coğrafik, sosyal ya da siyasal kıstaslara göre tespit edilebilir. Homojen ve polarize bölgelerde ekonomik yapı, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri ve bölge ile çevre arasındaki ilişkinin yoğunluğu dikkate alınarak bölgelerin sınırları belirlenmektedir Homojen ve kutuplaşmış bölge çalışmaları bölge planlama çalışmalarına yol gösterici niteliktedir. Bu iki bölgede ekonomik yapı, ekonomik faaliyetin şekli, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri ve bölge ile çevre arasındaki ekonomik faaliyetin yoğunluğu dikkate alınarak sınırlar belirlenmektedir. Plan bölge ise kalkınma planlarının hazırlanmasına yardımcı olmak, uygulamasını kolaylaştırmak ve ulusal kalkınmada bölgenin de işlevinin olmasını sağlamak amacıyla plan bölgeler oluşturulur.[8]

---

[6] Gündüz, s.7.
[7] Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**,7.b.Bursa: Ekin Kitabevi,2005,s.85.
[8] Ildırar, s.11.

Bölgesel farklılıkları gidermek için ihtiyaç duyulan bölgesel planlamada tüm ülkenin bölgelere ayrılması imkansızdır. Bu yüzden de planlamada öncelikli sorunları olan yöreler tespit edilir ve plan bölge olarak saptanır.

1.1.1.2.Ekonomik Gelişme Düzeylerine Göre Bölge Çeşitleri

Ekonomik gelişme seviyeleri bakımından bölge, ekonomik yapı özelliklerinin aksine durağan değil, dinamik bir yapıdan oluşmaktadır. Bu ayırımda, ayırıcı nitelikler sürekli gelişme ve değişme göstermektedirler.

Ekonomik gelişme Düzeylerine göre bölge çeşitleri az gelişmiş bölge ve gelişmiş bölge diye ikiye ayrılmaktadır.[9]

- **Az Gelişmiş Bölge**

Az gelişmiş bölge, ülkenin geneliyle kıyaslandığında belli bir zamanda çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler açısından dezavantaj durumunda olan bölgedir.[10] Tüm ülkeler içinde göreceli olarak az gelişmiş bölge barındırırlar. Merkez bölgelerin bir süre sonra kutuplaşması çevre bölgelerdeki üretim faktörlerinin merkeze kaymasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda çevre bölge gelişme dinamizmini kaybedecektir ve çevre bölge az gelişmiş bölge olma kaderine boyun eğecektir.

Az gelişmiş bölgenin temel özellikleri; faktörlerin verimliliğinin zayıf, faktör dağılımının bozuk, altyapı yatırımlarının yetersiz, bölgede gelir dağılımının düzensiz,(nüfusun dışarıya göç etmesi),bilim adamlarının sayılarının az, kullanılan teknolojinin basit ve gelişmemiş, eğitim ve sağlık düzeylerinin düşük, topraklarının verimsiz, işgücünün verimsiz olmasıdır. Ayrıca eğitim ve sağlık düzeyleri de düşüktür.

- **Gelişmiş Bölge**

Gelişmiş bölge, iktisadi ve sosyal açıdan diğer bölgelere göre üstün olan bölgedir. Yani gelişmiş bölge gelir seviyesi, gelir artış hızı ve sosyal ve kültürel

[9] Bu ayrımla ilgili ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakınız: İlhan Tekeli, **Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2008,Mustafa Ildırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,2004, Ali Yılmaz Gündüz, **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Bursa: Ekin Kitabevi,2006,

[10] Gündüz, s.11.

değerleri diğer bölgelerden fazla olan bölgedir. Bölgenin gelir seviyesinin yüksek olması, tasarruf oranlarının yüksek olmasına dolayısıyla bölgedeki yatırım oranlarındaki artışların sürekliliğini kılmaktadır.

Gelişmiş bölgede sosyal-kültürel imkanların bulunması, bölgeye yapılan yatırımların artması istihdam olanaklarını artırmaktadır. Gelişmiş bölgelerde üretim faktörlerinin verimliliğinin ve bölgede tasarruflara bağlı olarak yatırımların yüksek, altyapı yatırımlarının yeterli ve doğal çevrenin gelişmeye elverişli olması bu bölgenin başlıca belirgin özellikleridir.

1.1.2.Bölgesel Dengesizlik

Ülkeler arasında bölgesel gelişmişlik farklılıklar görüldüğü gibi bölgeler arasında da görülmektedir. Ekonomik gelişme bir ülkenin tüm bölgelerinde aynı zamanda başlamamakta ve ayrıcalıklı bölgede ortaya çıkıp orada yoğunlaşmaktadır.[11] Dolayısıyla ekonomik gelişmenin var olduğu bir ülkede bölgeler arasındaki dengesizlik kaçınılmazdır.

Bölgesel dengesizlik, ülke içerisindeki bölgelerin diğer bölgelere göre iktisadi coğrafi ve kültürel bakımından daha fazla gelişmesi olarak tanımlanmaktadır. Yani bölgesel dengesizlikler üç ayrı noktada toplanabilir.[12]Bunlardan birincisi doğal ya da coğrafi dengesizliklerdir. Bu dengesizlik, bölgelerin doğal kaynakların ve fiziki koşulların diğer bölgelere göre avantajlı olma durumudur. Zengin petrol yataklarının bulunduğu bir bölge buna örnektir. İkincisi, iktisadi ve fonksiyonel dengesizliktir. Bu dengesizlik, bir ülkede aynı üretim faktörlerinin farklı pazarlarda yer alma durumudur. Bu yüzden farklı bölgelerde farklı kar marjları ortaya çıkmaktadır. Üçüncü dengesizlik de sosyal ve kültürel dengesizliktir. Bu dengesizlik insanların ahlaki değerlerine ve davranışlarından meydana gelen dengesizliktir.

Gelişmiş bölgelerde ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması bölgeyi çekici hale getirmektedir. Bir bölgede başlayan yatırımlar, kendilerine girdi sağlayacak diğer yatırımların da o bölgede yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu çekicilikle yatırımların

[11] Dinler, s.120.
[12] Gündüz, s.15.

o bölgede artması bölgenin gelişmesi hızlı bir biçimde artmaktadır. Bu artışlar, çevre bölgelerin üretimin, ücretlerin ve nihayetinde sosyal hizmetlerin gelişememesine sebep olmaktadır. Gelişmiş bölgelerin ise yapılan üretimlerle istihdam olanakların fazla olması işsizlik oranının düşük olmasını ve ücretlerin de yüksek olmasını sağlamaktadır. Bu durum azgelişmiş bölgeden gelişmiş bölgeye göçü zorunlu kılmaktadır. Sosyal hizmetlerin gelişememesi ve insanların çalışmak için gelişmiş bölgeye göç etmesi bölgesel dengesizliğin sosyo-politik sakıncalarını oluşturmaktadır. Ayrıca bölgeler arasındaki sosyal dengesizlikler, azgelişmiş bölgelerde ülkenin bütünlüğüne tehlike arz edecek terör ve suç örgütlerine sebep olabilmektedir. Aristo'nun ilkçağda söylemiş olduğu söz burada anlamlı olacaktır."*yoksulluk devrimin ve suçun anasıdır*".[13]

Bölgelerarası dengesizlik sonucu azgelişmiş bölgede işsizlik oranlarının yüksek çıkması ülkede eksik istihdamın varlığını ifade etmekte ve ülkede kaynakların eksik kullanılması nedeniyle ülkenin toplam üretim düzeyinde dolayısıyla refah düzeyinde azalma gerçekleşir. Yani bölgesel dengesizlik, ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyo-politik sakıncalardan dolayı ülkenin kalkınmasına engel teşkil etmektedir.

Bölgesel dengesizliğin olumsuzlukları sadece azgelişmiş bölgeyi etkilememektedir. Bu dengesizlikler gelişmiş bölgede de ekonomik ve sosyal yönden olumsuzluklara neden olabilmektedir.

1.1.3.Bölgesel Kalkınma

Ekonomide bölge kavramı kalkınma kavramı ile birlikte kullanılmıştır. Kalkınmanın da yaygın kullanılmaya başlanması İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme tekabül etmektedir. Kalkınma kavramı iktisatçılar tarafından farklı farklı tanımlansa da kalkınmanın amacı 1947 yılında Birleşmiş Milletler'in kalkınma planları incelemelerinde "iktisadi kalkınmada nihai amacın tüm nüfusun refah seviyesini yükseltmek" olduğu açıklanmıştır.[14] Yani bir ülkenin kalkınabilmesi için bölgelerarasındaki gelişme farklılıkların giderilmesi gerekmektedir. Tüm nüfusun da

[13] Can Aktan,"Bölgelerarası Dengesizlik Sorunun Çözümlenmesinde Devletin Rolü Ne Olmalıdır" http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/devlet-reformu/aktan-bolgesel-dengesizlik-sorunu.pdf (17.02.2009).

[14] Hande Erdem ve Ferit Ökmen, "Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma" **Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü 11.İktisat Öğrencileri Kongresi**, İzmir,8-9 Mayıs 2008, s.4.

refah seviyesinin artırılması edinilen tecrübelerle piyasanın otomatik işleyişiyle gerçekleşemeyeceği anlaşılmıştır. Bu durumda kalkınmanın gerçekleşmesi kalkınma planlarına ve bu planlarla devletin ekonomiye müdahale etmesine dayanmaktadır.

1920'li yıllarda gerek İngiltere'nin yaşadığı yüksek işsizlik oranları gerek tüm dünyayı etkileyen kriz piyasaların kendi işleyişi içerisinde müdahale edilmeksizin dengeye gelebileceği görüşüne şüpheyle bakılmasına neden olmuştur.[15] Bu dönemden sonra Keynesyen iktisadın etkisiyle ekonomide devletin rolünün ağırlığı hissedilmiştir. Bu anlayış çerçevesinde ülkeler kalkınma planlarını gündeme getirmişler ve bu planlara mekan boyutunun katılması gerekliliği diğer yandan da bölgesel büyüme ve gelişme teorileri ortaya çıkmıştır.

Neo-liberal politikaların bölgesel dengesizlikleri gidermesi konusunda Stilwell şu yorumu yapmaktadır : *...eşitsizliklerin problem yarattıkları ispat edilse bile, herhangi bir müdahaleye girişmeden önce, bu eşitsizliklerin kendiliklerinden düzelme olanağı olmadığını göstermek gerekmektedir. Serbest piyasa güçlerinin bu problemi ortadan kaldıracak yönde veya süratte işlemedikleri bilinmektedir. Böylece piyasanın hakim olduğu ekonomilerde bölgesel politika uygulamasının haklılığı, büyük ölçüde piyasa mekanizmasının yerel düzeyde işleme bozukluklarından kaynaklanmaktadır...".*[16] Bu yorumdan anlaşılacağı üzere serbest piyasanın görünmez eliyle bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması mümkün olmamaktadır. Piyasa mekanizmasında amaç kar maksimizasyonun sağlanmasının olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durumda piyasada özel fayda haliyle sosyal faydayı geride bırakacaktır ve gelir dağılımda adaletin sağlanması hayalden öteye geçemeyecektir.

Son dönemlerde de ortaya çıkan gelişme farklılıkları ve bunların ortaya çıkardığı sorunlar piyasa mekanizmasının tek başına çalışamayacağını ortaya koymuştur. Böylece ekonomik faaliyetlerin piyasa güçlerine bırakılmaması, kısmi müdahale içeren politikaların oluşturulması düşünülmektedir. Bu düşünceler de bizi bölgesel kalkınma kavramına götürmektedir.

---

[15] Kılıç ve Mutluer, s.24.
[16] Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,2001,s.5.

Bölgesel Kalkınma kavramı sürekli bir değişme ve gelişme içindedir. Günümüz Bölgesel Kalkınma kavramı, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü olarak tanımlanmaktadır.[17] Bu tanım "İçsel büyümeye Dayalı Bölgesel Gelişmeye" 'ye işaret etmektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere bölgesel kalkınma az gelişmiş bölgenin kendi kaynaklarının harekete geçirilmeye çalışılması ve kalkınmanın unsurları olan sermaye, bilgi, girişimcilik yeteneği gibi birikimlerin bölge içine çekme çabalarıdır. [18]

Bölgesel kalkınmayla genel kalkınma politikası arasında büyük benzerlikler olmasına rağmen bölgesel kalkınma Alpay Filiztekin'in dediği gibi çetrefilli bir sorundur. Bir taraftan toplam refahın büyüme hızının artırılması, etkinliğin arttırılması diğer taraftan bölgeler arasında gelir dağılımının sağlanması gibi iki ayrı ve zaman zaman birbirleriyle çelişebilen amaca ulaşabilecek bir sistemin yaratılmasını gerektirmektedir.[19]

1.1.4.Bölgesel Kalkınma Politikasının İlkeleri

Bölgesel kalkınma politikasının genel olarak üç ilkesinden söz edilebilir. Bunlar sırasıyla "sosyal karlılık","kalkınma kutbu" ve "halkın katılımı" ilkeleridir.[20] Bu ilkeleri bulundurmayan bir bölgesel kalkınma politikasından söz etmek mümkün değildir.

1.1.4.1.Sosyal Karlılık İlkesi

Ekonomide hangi sistem belirlenmiş olursa olsun üç temel sorun bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kıt olan kaynakların tümünün üretime katılması sorunu (tam kullanım sorunu), ikincisi kıt kaynakların toplumdaki kişilerin

---

[17] Ildırar, s.16.
[18]Nisfet Uzay, **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık,2005,s.20.
[19] Alpay Filiztekin, **Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar**, İstanbul: TÜSİAD yayın no: TÜSİAD-T/2008-09/471.s.113.(görüşler TÜSİAD' değil, Filiztekin'e aittir.)
[20] Dinler, s.272.

gereksinmeleri karşılayacak mal ve hizmetlerin üretimde görev alması (etkin kullanım sorunu), bunlardan üçüncüsü eldeki kaynaklarla üretilen mal ve hizmet miktarının arttırılması(ekonomik büyüme ve kalkınma sorunu) sorunudur.[21] Bu sorunlar liberal politika uygulayan ülkelerde piyasa mekanizması aracılığıyla çözülmekte yani karını azamileştirmek isteyen özel sektör bu sorunlara çözüm bulmaktadır. Böyle bir durumda kar peşinde koşan girişimciler üretim kararı alırken toplumsal faydayı düşünmek yerine kar elde edeceklere yere ve sektöre üretimlerini yoğunlaştırırlar.

Bu düşünceden hareketle bölgesel kalkınma politikasının birinci ilkesi, geri kalmış bölgelerde kısa vadede verimli olmasa bile sosyal karlılığı yüksek, uzun vadede ekonomik olabilecek yatırımlarda devletin yer alması gerektiğidir. Ayrıca devlet geri kalmış bölgelerde ekonomik cazibe yaratabilmek için altyapı yatırımlarının ve mali ve vergisel teşvik tedbirleri uygulamasının yanı sıra ekonomide canlılık yaratacak faaliyetleri kendisi uygulamalıdır.

1.1.4.2.Kalkınma Kutbu İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının ikinci ilkesi "kalkınma kutbu" ilkesidir. F. Perroux'a göre iktisadi mekan, bir firmanın ya da endüstrinin alıcı ve satıcıları ile arasındaki ilişki ağlarından, bu ilişkilerin doğuracağı bir güçler alanı ve bu güçlerin karşılıklı ilişkilerinden oluşmaktadır. İktisadi mekan büyüme kutbudur. [22] Bu kutupta büyüme başlar, yoğunlaşır ve çevresindekilere yayılmaya başlar. Az gelişmiş bölgelerde ekonomik gelişmenin belli bir noktada başlamasıyla kalkınma kutbunun yapay olarak yaratılması görüşü ortaya çıkmıştır. [23]

Perroux, Schumpeter'in yenilik paradigmasını büyümeyi gerçekleştiren bağımsız değişken olarak kullanmaktadır Bu teoride iki temel kavram vardır: " çekip götürücü firma" (propulsive firm) ve "hakimiyet" (dominance) kavramlarıdır. Bu teoride hakimiyet kavramı diğer firma üzerinde bir malın pazarının ya da arzının

[21] Dinler, s.272.
[22] Filiztekin, s.25.
[23] Dinler, s.273.

kontrolünü sağlayan firmadır. Böyle bir kontrolü sağlayacak firmanın büyük bir üniteye ve sanayiler arası ilişkilerinin kuvvetli olması gerekmektedir.[24]

Yapay kalkınma kutbunun yaratılmasında kuşkusuz toplumsal faydayı amaç edinmiş devletin üstlenmesi ve devletin yatırımlarını hızlı büyüme gerçekleşen sektörlere yapması gerekmektedir.

1.1.4.3.Halkın Katılımı İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının üçüncü ilkesi "halkın katılımı ilkesi"dir. Bölgesel kalkınmada ilerlemeler kaydedilmesini sağlayan kalkınma kutbunun yaratılması ekonomik ve sosyal kesimlerin etkin beraberliğiyle olmaktadır.[25] Halkın bölgesel kalkınma politikasına katılması bölgesel kalkınma programlarına canlılık katmakta ve bölgedeki faaliyetlerin bölgede yaşayanlarca denetlenmesini mümkün kılmaktadır. Bir bölge halkı bölgesel kalkınma politikalarının hazırlanmasında ve uygulanmasında sanayi odaları, ticaret odaları ve ziraat odaları başta olmak üzere mesleki odalar, belediye meclisi, bölgesel kalkınma komisyonu, kalkınmayı düzenleme otoriteleri vb. gibi geleneksel ya da yeni kuruluşlar aracılığıyla bizzat katılabileceği gibi yetkililerin seçimine katılarak da dolaylı şekilde yer alabilir.[26]

1.1.5.Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları

Bölgesel dengesizlikler kalkınma için engel oluşturmaktadır. Bir bölgede iç pazarın dengesiz büyümesi sonucunda genişleyememesi talep yetersizliğini oluşturur ve bunun sonucunda sermaye birikimde yavaşlama görülür ve bu bölge artık yatırım için çekici hale gelmez. Bu durum yatırımların ve iş gücünün en fazla karın gerçekleşebildiği bölgelere hareket etmesine neden olur. Bu olumsuz durumu giderebilmek için bölgesel kalkınma politikasının dört temel amacı bulunmaktadır:[27]

[24]Tekeli, s.219.
[25] Ildırar, s.18.
[26] Dinler, s.274.
[27] Uzay, s.21.

- **İçsellik**

Bölgenin kalkınmasında bölgenin kendi kaynaklarının kullanılmasıdır. Bu şekilde bölgenin bağımsızlığı kazanılmakta ve bölgenin savunmasızlığı azaltılmaktadır. İçsellik amacıyla tamamen dışarıya kapanmadan bahsedilmemektedir. Dışsal yatırım ve yardımlar bölgenin büyümesini sağlayacak şekilde kullanılmalıdır.

- **Dengelilik**

Bölgesel dengesizliğin giderilmesi için ekonomik kaynakların bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanmasına yöneliktir. Bu şekilde bölgeler arasında gelir ve refah uçurumları kapatılabilir. Bitişik yerel alanların ve bölgelerin faaliyetlerinde ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için gerekli kaynakların geliştirilmesinde işbirliği sağlanmalıdır.

- **Sürdürülebilirlik**

İstenilen hedeflere gelecek kuşakların geleceğini tehlikeye atmadan ulaşılmasının sağlanmasıdır.

- **Kapsamlılık**

Bölgesel kalkınma sadece büyüme ve istihdam gibi niceliksel amaçları barındırmamalı bunun yanında amaçları sağlıklı çevre, sosyal ve kültürel fırsatları da içermelidir. Bölgesel kalkınma politikalarının amaçları incelendiğinde amaçların ülke bütünün kalkınmasının sağlanmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.6.Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları ve Bölgesel Planlama

Gelişmiş ülkelerde ve az gelişmiş ülkelerde şiddetleri farklı olmak üzere bölgesel dengesizlik görülmüştür. Fakat bölgesel dengesizliği ortaya çıkaran sebepler ve imkanlar ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye değişmektedir. Bu yüzden bölgesel kalkınma politikası araçları da her ülkede ve her bölgede sorunun niteliğine ve araçların uygulanmasını gerçekleştirecek imkanlara göre farklılık göstermektedir. Bu yüzden "*bir tane değil, farklı araçlarla farklı sonuçlara erişmeyi amaçlayan birden fazla bölgesel*

kalkınma politikası vardır". [28] Bu farklılıklar ışığında çalışmamda her bir bölgeler ya da ülkeler sınıflandırılarak bölgesel kalkınma politikası araçlarını incelemek yerine genel olarak bölgesel kalkınma politikası araçları sunulmuştur.

Bölgesel kalkınma politikasının araçları şunlardır:[29]

- Bölgesel Planlama
- Kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi
- Yönetimsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunu sağlamak
- Mali ve vergisel teşvikler
- Girişimciliğin teşvik edilmesi
- Diğer Araçlar

Ayrıca son yıllarda Bölgesel Kalkınma ajansları (BKA) da bölgesel kalkınma politikasının bir aracı olarak tanımlanmaktadır. Konumuzun BKA'lar olması sebebiyle çalışmamın ikinci bölümde detaylı biçimde incelenecektir.

1.1.6.1.Bölgesel Kalkınma İçin Gerekli Kamu Yatırımlarının Gerçekleştirilmesi

Bölgelerarası gelişmişlik farkının kapatılabilmesi az gelişmiş bölgenin gelişmiş bölgenin kalkınma seviyesine yakınlaşmasıyla olmaktadır. Bu yüzden de az gelişmiş bölgeye kalkınmayı sağlayacak araçların uygulanması gerekir. Kamu aracı da bu yönde önemli bir araçtır.

Devlet az gelişmiş bölgeye kamu gelirinden fazla bir harcama yaparak ek bir satın alma gücü oluşturabilmektedir. Bu durum bir yandan bölgenin talebini artırarak ekonomik canlanmaya neden olacak diğer yandan yapılan kamu yatırımlarıyla bölgenin üretim kapasitesini artıracak ya da eksik olan altyapısı tamamlanacak ve bölge daha cazip hale getirilecektir.

[28] Dinler, s.279.
[29] Ildırar, s.20.

Devletin az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirdiği kamu yatırımları üretken ve alt yapı yatırımları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.[30]

Üretken Kamu Yatırımları

Bir bölgenin büyüme potansiyeli açısından fiziki sermaye yatırımları büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden de az gelişmiş bölgede devletin sanayiye yatırım yapması zorunluluk olmaktadır. Bölgenin kalkınabilmesi için devletin bölgedeki kullanılmayan kaynaklarını üretim sürecine dâhil etmesi gerekir.

Günümüzün gelişmiş liberal ekonomilerinde devlet az gelişmiş bir bölgenin kalkınması için "üretici" rolünü oynamaktadır. Devlet bölgede faaliyete geçirdiği endüstri dalını karlı duruma geçirdikten sonra özel sektöre devretmektedir.

Üretken kamu yatırımlarının az gelişmiş bölgeye yapılması ekonomik verimlilikten fedakarlık gerektirecektir. Bu fedakarlık yatırımların sosyal yönünü oluşturmaktadır. Çünkü salt sosyal amaçla yapılan yatırımlar ekonomiye yük getirmektedir. Bu yüzden az gelişmiş bölgede yatırımların ekonomik ve sosyal yönlerinin birlikte geliştirilmesi gerekmektedir.

Bir bölgede yapılacak yatırımların teşvik edilebilmesi için bölgesel düzeyde yatırımları belirleyen faktörlerin yani "yatırım ikliminin" ortaya konmasını ve iyileştirilmesini gerekli kılmaktadır.[31] Yatırım iklimi, özel sektörün faaliyet gösterdiği ortamın özelliğini ortaya koymaktadır. Özel sektörün kalkınmayı sağlaması için sektörde kar marjların yüksek olması gerekmektedir. Bu yüzden az gelişmiş bölgenin bölgeye yatırım kabul edebilmesi için devletin yatırım iklimini çekici kılması gerekmektedir.

[30] Ildırar, s.26.
[31] Uzay, s.61.

Altyapı Yatırımları

Altyapı yatırımları dar ya da geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. ***Dar anlamda***, bir *bölgenin yalnızca ulaşım ve haberleşme düzeniyle sınırlı olmakla birlikte,* ***geniş anlamda*** *alındığında belirli bir ekonomik, kurumsal ve sosyal düzenin tümünü ilgilendiren her çeşit yatırımı kapsamaktadır.*[32] Tanımdan anlaşılacağı üzere ekonomik performansın iyileşmesini sağlayan tüm yatırımlar altyapı yatırımının içine girmektedir.

Bölgeler arasındaki altyapı seviyeleri arasındaki farklılıklar bölgesel dengesizliklere neden olmaktadır. Bu nedenle bölgesel dengesizliğin ortadan kaldırılması için devletin altyapı yatırımdan yoksun ya da diğer bölgeye nazaran altyapı yatırımı az olan bölgelere bu konuda destek olmalıdır.

Ulaşım sistemindeki ilerlemeler ticaretin ve bölgelerarasındaki üretim faktörlerinin ulaşım maliyetlerini azaltır ve uluslararası pazarların birleşmesini sağlayıp ekonominin büyümesini gerçekleştirebilmektedir. Ulaşım ekonomik büyüme için gereklilik taşımaktadır fakat tek başına yeterli gelmemektedir. Bu yüzden altyapı yatırımlarının üretken yatırıma ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Altyapı yatırımları yatırım iklimini değiştirebilme yetisine sahiptir. Mesela sermaye yoğun sektörlere yatırım yapacak girişimciler teknoloji ve enerji altyapısı olmayan bir bölgeye yatırım yapmak istemeyecektir. Bu yüzden az gelişmiş bölgenin kalkınabilmesi için gerekli altyapı yatırımları devletin sağlaması gerekmektedir.

1.1.6.2.Yönetimsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Adaptasyonunu Sağlamak

Günümüzde rekabetçi üstünlüğü ile yerleşen bilgi, ağyapı ve kurumsal diyalogların inşası ile sosyal sermayeye dayanan yeni bölgesel politika anlayışı kendini göstermiştir. Bu anlayış çerçevesinde yeni bölgesel politika araçları sadece firmalar arasında olmamakta firmalar ile yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer

[32] Dinler, s.288.

bölgesel kuruluşlar arasındaki ilişki-ağyapı ve inovasyon şeklinde olmaktadır. [33] Bu yapıya uygun bölge koşullarını göz önünde bulunduracak daha pratik kararların alınmasını sağlayan bir yeni bir örgütlenme ihtiyacı doğmaktadır. Bu yüzden az gelişmiş bölgenin bölge planlarının yapılması gerektiği hallerde bir yandan bölge düzeyinde yeni bir yönetim yapısının oluşturulması öte yandan da bu yeni yönetim kademelerine, merkezin yetkilerinin devredilmesi gerekmektedir. Bu yetki devri üç şekilde yapılmaktadır: [34]

- Yetki terki (devolution)
- Yetki Genişliği (deconcentration)
- Yerinden Yönetim (decentralization)

Yetki terki, yerel yönetimlere yetki devrini anlatmaktadır. Yetki genişliği ve yerinden yönetimle de anlatılmak istenen de merkezi yönetimin yükünü azaltmak için bölgesel ve yerel düzeydeki örgütlere yetki ve sorumluluklarının bir kısmının verilmesidir.[35]

Bölgesel dengesizliğin giderilmesi için bölgesel politika uygulayan ülkelerin bu konuda kararlarını merkezi yönetimden almak yerine kararların yörede alınarak orada uygulanması hızlı bir gelişmeyi sağlamaktadır. Günümüzün rekabetçi ekonomik yapısında böyle bir uygulama kaçınılmaz olmaktadır. Bu yüzden yerel ve bölgesel düzeyde olduğu gibi ulusal düzeyde de yönetimsel faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması gerekmekte ve bu bağlamda alansal düzeyde yapılması gereken" yatay" ve merkezle bölge arasında yapılması gereken "düşey" koordinasyondan bahsedilmektedir.

AB'de ve OECD ülkelerindeki uygulanan politikalar bölgesel ekonomik kalkınmada yukarıdan aşağıya doğru yaklaşım yerine tabandan tavana ve içsel büyümeyi temel alan yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir. Görev ve yetkiler sivil toplum ve özel sektörde paylaşılmaya başladıkça alınan kararların uygulanma şansı ve başarısında artış gerçekleşecektir.

---

[33] Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara,2006,s.7.
[34] Dinler, s.296.
[35] Dinler, s.296.

1.1.6.3.Mali ve Vergisel Teşvikler

Ekonomik literatürde ”teşvik” kavramı, belirli ekonomik ve sosyal faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen nakdi ve/veya gayri nakdi destek, yardım ve özendirmeler olarak tanımlanmaktadır.[36] Devlet bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde az gelişmiş bölgelere yatırımları çekebilmek için teşvik araçlarından yararlanmaktadır. Ayrıca teşvikler geri kalmış ülkelerde de ekonomik büyümenin sağlanması için sanayi sektörünün geliştirilmesinde de kullanılmaktadır.

Uygulanmaları ülkeden ülkeye değişen teşvikler başlıca şunlardır :[37]

- Vergi İndirimleri
- Yatırım İndirimleri
- Geliştirme ve teşvik fonları
- Krediler
- Personel Ücret Politikası
- Personel Lojman Politikası vb.

Mali teşvikler, bölgesel dengesizliğin giderilmesinde kullanılan en eski araçlardan biridir. Mali teşvikler merkezi idarelerin uyguladığı araçlardır. Genel olarak ”Otomatik hak kazanma” ile alınan teşvikler ve “selektif olarak verilen” teşvikler olmak üzere mali teşvikin iki türlüsü kullanılmaktadır. Otomatik hak kazanmada teşvikten yararlanılabilmesi için belli koşullar öne sürülmekte ve bu koşulları sağlayan işletmeler bu teşvikten yararlanabilmektedir. Genel olarak ülke düzeyinde otomatik hak kazanma ile alınan teşviklerin azaldığı ve selektif teşviklerin gitgide arttığı gözlenmektedir.

Uzun vadeli yatırım kredileri ve vergisel teşvikler bölgesel dengesizliğin giderilmesinde en fazla kullanılan mali teşviklerdir. Vergisel teşvikler daha çok yerel

[36]Yatırım Teşvik, http://www.gumrukportali.com/Content.aspx?Type=HelpfulInfD&Id=1402. (22.03.2009).
[37]İbrahim Duyar,”*Kalkınma Planlaması Bölgesel Planlama ve Eğitim Planlaması İlişkileri”* http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/516/6450.pdf. (10.03.2009).

idareler tarafından kullanılmakta ve giderek kullanımı azalmaktadır. Vergisel teşviklerin yerini özel amortisman uygulamaları almaktadır.

1.1.6.4.Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Az gelişmiş bölgenin ekonomik gelişmesini sağlamak ve yerel kaynaklarla üretimin gerçekleştirilmesi için girişimcinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Günün koşullarına göre girişimci bilgi temelli, genel eğilimlere ve kendisine uygun bir alanı seçerek veya bilgisini girişimciliğe yönlendiren herhangi bir finansman yöntemi kullanıp dünyalı tüm insanların yararı için mal ve hizmet üretmek amacıyla işletme açıp ekonomik gereksinimini, ekonomik zenginliğini, bağımsızlığını aşmayı, açtığı işletmesinde sürdüren, sürdürme arzusunda ve çabasına olan kimseler girişimcidir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, az gelişmiş bir bölgenin fakirlik çemberini kırabilmesi için girişimcilere ihtiyacı vardır. Bu yüzden hükümetler bölgesel kalkınmanın sağlanması için girişimciliğe destek vermektedirler.

Hükümetler girişimciliğin geliştirilmesi için programlar üretmişlerdir. Bu eylemler iki alanda yoğunlaşmıştır. Birincisi girişimciliğin eğitim sistemi içinde öğretilmesi bu sayede eğitimli girişimcilerin yaratılması diğeri ise gençleri ve kadınları kapsayan spesifik gruplarda girişimciliğin geliştirilmesidir.[38] Girişimcilik bireylerin istihdam edilebilirliğini etkilemekte bu sayede uzun süreli işsizliğe karşı mücadelede silah olarak da kullanılabilmektedir.

1.1.6.5. Bölgesel Planlama

Bir ülkenin kalkınması salt bir ülkede ulusal gelir artışı ya da birey başına düşen gelirin yükselmesiyle olmamaktadır. Bir ülkenin kalkınması ekonomik büyümenin yanında ülkenin sosyal, kültürel ve politik yönden de gelişmesine de bağlıdır. Yani kalkınmanın ardında tüm insanların refah seviyelerinin, yaşam standartlarının yükselmesi yer almaktadır. Bu bağlamda kalkınmanın gerçekleşmesi için iktisadi planlama bir gerekliliktir.

[38] Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, ,s.32.

İktisadi plan; belirli bir sosyoekonomik amaçlara ve sayısal olarak hedeflere belirli dönemde erişebilmek amacıyla bu konuyla görevlendirilmiş organlar tarafından ve daha önceden saptanan araçları kullanmak suretiyle belirli bir bölgede yürütülen faaliyetler tümüdür.[39] Yani iktisadi plan kalkınmaya ulaşmak için çizilmiş sistemli bir yoldur. Bu yolda ekonomik ve sosyal gelişmeler ve ekonomik kaynakların verimli kullanılması göz önünde bulundurulur. Planlama içerik ve kapsamı açısından; ülke, bölge, alt bölge/metropoliten alan, il, kent ve kent kesimleri ölçeğinde ele alınmaktadır. Eğer plan bir bölgenin kalkınması için hazırlanmışsa bölgesel plandan söz etmiş oluruz.

Dünyada ve ülkesel mekanlarda çeşitli kaynakların (doğal kaynak, nitelikli iş gücü, teknoloji ve bilgi üretimi/kullanımı, sosyal-fiziksel-ekonomik altyapı vb) dengeli dağılmaması, toplumun fiziksel, tarihsel, yapısal ve örgütsel özelliklerindeki farklılıklar sorunlu ve potansiyel alanların oluşmasına neden olmaktadır. Bölge planlama ekonomik, sosyal ve fiziksel alanların kaynaşmasını sağlamaktadır.

Bölgesel planlama; bir bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziki yönden koordine edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir mekanın en rasyonel biçimde düzenlenmesini ve bu şekilde de donatılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden bölge planlamada devletin elinde bulunan enerji, sulama, ulaşım, krediler, konut yatırımları, organize sanayi teşvikleri gibi araçlarından en iyi şekilde faydalanma amacı vardır.[40]

Bir ülkenin kalkınmasının hızına ve kaynaklardan yararlanmanın şekline ilişkin ilkeler ulusal planlarla saptanırken bu ilkelere coğrafi şeklinin oluşturulması bölge planlamayla gerçekleşmektedir. Bu şekilde oluşan yapı sonucu bölge planlamanın en önemli amacı yerel bilginin ulusal planlara ulaştırılması, ulusal kalkınma amaçlarının da bölgesel planlara ışık tutmasıdır. Bölge planlamasının başarılı olması için ulusal planlama şarttır. Çünkü ulusal planlar bölge planları arasında eşgüdüm ve dengeyi sağlamaktadır.[41]

---

[39] Alkan Soyak, **Ulusaldan Uluslarüstüne İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi**,2.b.İstanbul: Der Yayınları,2006,s.50.
[40] Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler**, ss.23–24.
[41] Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler**, s.24.

Yerel yönetimlerin bölgelerindeki fiziksel çevreyi ve nüfusun dağılışını etkileyebilecek araçları vardır. Bu araçların etkin ve eşgüdümlü olması bölgesel plan dahilinde kullanılabilmesine bağlıdır.

Bölge planlaması kent plancılarına kentler arasındaki ekonomik ve toplumsal ilişkilere ilişkin bilgi edinmek ve planlarda bunlara yer vermek için genel bir çerçeve sağlar. Kentlerde ulaşım, konut ve çevre sorunlarında sağlanan ortak hareket ve işbirliği zorunluluğu bölgesel planlarla daha verimli olarak sağlanacak ve bölgede atıl bulunan maddi ve beşeri potansiyeller harekete geçirilecektir Ulusal kalkınma planlarının ağırlıklı unsuru ekonomi, kent imar planlarının ise fiziksel ise de bölge planları bunlardan her ikisine de önem vermek zorundadır. Bölge planları hazırlandıkları amaçlara göre genel olarak dört gruba ayrılmaktadır:[42]

- Geri Kalmış Bölgeler İçin Hazırlanan Planlar
- Anakent Planları(Metropoliten Bölge Planı)
- Kaynakları Zengin Bölgeler İçin Hazırlanan Planlar
- Özel Bölgeler İçin Hazırlanan Planlar

1970'li yıllara kadar bölge planlama yaklaşımları bölgelerin özelliklerine göre yapılansa da hepsinde görülen ortak amaçlar "*kaynakların optimum kullanımı, ekonomik yararın olabildiğince arttırılması ve yararın bölgeler arasında hakça/dengeli dağılımı"* dır.1980'lerden sonra bunlara "*sürdürülebilirlik/çevrenin ve yaşam kalitesinin korunması*" ilave edilmiştir. 1980'li yılların bölgesel gelişme politikalarında ülkelerin sadece genel büyümeyi değil bu büyümenin mekansal dağıtımını yönlendirmenin parametrelerini kurumsallaştırma arayışları da etkili olmuştur.[43]

1990'lı yıllarda küreselleşmeyle birlikte bölgesel planlama anlayışı da geleneksellikten modernliğe geçiş yapmıştır. Değişen ekonomik, toplumsal ve teknolojik değişimler bölgesel planlama anlayışını sadece altyapı yatırımlarının desteklenmesi ile sınırlı kalmaması yönünde değişikliğe uğratmıştır. Bölgesel planlama

[42] Ildırar, s.23.
[43] Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.20.

anlayışı yeni ekonomi düzeninde *çeşitli alanlarda bilgi birikimi ve uzmanlık, dünya görüşü, yaratıcı düşünce, eleştirel bakış açısı, uzak görüşlülük ve hayal gücüyle de beslenen gerçekçilik gerektiren, heyecan verici bir senaryo hazırlama işlevi* olarak tanımlanmaktadır.[44]

Bölgesel planlama özet olarak aşağıdaki unsurları içermelidir:[45]

- ✓ Sektörel etkinliklerin karşılıklı bağımlılığını vurgulamalı ve kapsamlı olmalıdır.
- ✓ Bölge için vizyon/vizyonlar gerçekleştirmelidir.
- ✓ Ulusal öncelikleri ve yerel talepleri yansıtmalıdır.
- ✓ Değişen koşullarla başa çıkabilecek güçte olmalıdır.
- ✓ Bölge planı yapım ve uygulama sürecinde yerel katılımcıların görüşlerinden yararlanılmalıdır.
- ✓ Düzenli gözleme ve yeniden gözden geçirmeye olanak tanıyacak mekanizmayı içermelidir.

1.2. Bölgesel Kalkınma Kuramlarının ve Politikalarının Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimleri

Bölgesel kalkınma politikaları 1950'li yıllarda kalkınma ekonomisinin önem kazanmasıyla gündeme gelmiştir. Sanayi devriminden sonra bölgesel dengesizlikler artmış ve bölgesel kalkınma politikalarına ihtiyaç duyulmuştur. Ülkeler de bölgesel dengesizliklere karşı kendi ulusal ihtiyaçları doğrultusunda bölgesel kalkınma politikalarını belirlemişlerdir.

İktisat tarihinde devletin ekonomiye müdahalesinin şiddeti tartışma konusu olmuştur ve halen de bu tartışmalar devam etmektedir. Bölgesel politikaların oluşturulmasında da kamunun bölgesel gelişmeye müdahalesinin boyutu ve şekli

[44] Kahraman Arslan, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl**:4, Sayı:7, 2005, ss.275–294.

[45] Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.21.

hakkında tartışmalar vardır. Bu çerçevede 1950'lerden günümüze bölgesel ekonomik kuramlarında ve yaklaşımlarında bu tartışmalar ışığında dünyanın değişen koşullar ve ekonomik sistemle birlikte değişiklikler yaşanmıştır.

Bölgesel kalkınma kuramlarında değişme yaşansa da bölgesel politikaların ortak amacı bölgesel dengesizliğin giderilmesidir. Yani bu değişimler amacı değiştirmemekte fakat bölgesel dengesizliği ortadan kaldırma üzere bölgesel politika araçlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Bölgesel kalkınmanın tanımlanmasında farklı yaklaşımlar vardır. Ancak, bölgesel kalkınmayla bağdaştırılabilen temel teoriler; neo-klasik teori, ihracata dayalı kalkınma teorisi, büyüme kutbu, birikimli (kümülatif) nedensellik, yeni büyüme teorisi ve yeni ekonomik coğrafya olarak ortaya konmuştur.

1.2.1.Dönemler İtibariyle Bölgesel Politika Kuramlarında Değişim

Bölgesel Politika kuramlarındaki değişim geçmişten günümüze üç dönem ayrılarak anlatılmıştır. Bu ayrımda İlhan Tekeli'nin dönem ayrımları kullanılmıştır**.** Birinci dönem 1950–1970 yılları arasını kapsar ve bu dönemde refah devleti anlayışı hakimdir. Bu dönem geleneksel politikalar dönemi olarak adlandırılmaktadır. İkinci dönem içsel büyüme dinamikleri anlayışının yer aldığı 1970–1990 yıllarını içeren bir geçiş dönemdir. Üçüncü dönem yenilik ve bilginin hakim olduğu 1990 yılından günümüze gelen dönemdir ve bilgi toplumuna dayalı rekabetin öne çıktığı yeni bölgesel kuram dönemi olarak adlandırılmaktadır.[46]

1.2.1.1.Geleneksel Politika Dönemi (1950–1970)

20.yüzyılın başında mekanın ilk olarak ekonomi kuramlarında ele alınmaya başladığı dönemde neo-klasik kuram ekonomide hakimdi. 1929 Büyük Dünya Krizinin ardından özellikle 1950 yıllardan sonra kalkınma ekonomisinin güncellik kazanmasıyla bölgesel politikalar ve bölge kavramları gündeme gelmiştir.[47] İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın olumsuz etkileri karşısında neo-klasik ekonominin yeterli cevap verememesi bu anlayışa olan güven sarsılmış ve bundan sonra ekonomi kuramında Keynezyen görüş baskın olmuştur. Keynezyen görüşle bölgesel ekonomik kalkınma

[46]Tekeli, ss.278-280.
[47]Tanyel Özelçi Eceral, "Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimleri" **Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt 16, No.55, 2005, ss.89–106.

kuramlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Geleneksel bölgesel ekonomik kalkınma kuramları neo-klasik ekonomi, keynezyen ekonomi, neo-Marksist ekonomi, arz yönlü monetarist yaklaşımlar gibi genel ekonominin kuramlarından etkilenmiştir.[48]

Neo-klasik ekonomi kuramında kısa vadede gelir artışı sermaye birikimi, iş gücü ve teknolojik gelişmeyle sağlanmaktadır. Fakat sermayenin getirisinin azalan olması (azalan marjinal verimler yasası) uzun vadede büyümenin teknolojiyle sağlanacağını açıklamaktadır. Teknolojik gelişme dış kaynaklı ve kamusal niteliktedir. Yani teknoloji maliyet ve çaba gerektirmeden bir firmadan bir firmaya kolaylıkla aktarılabilir. Bu yüzden bu kuram uzun dönemde kişi başına gelir farklılıklarını açıklayamamaktadır. Teknolojik gelişmenin dış kaynaklı olması her bölgenin benzer teknolojilere sahip olması anlamına gelir. Bu çerçeveden bakıldığında uzun dönemde bütün bölgelerde kişi başına gelir seviyesi eşitlenmektedir. Bu varsayımlar ışığında neo-klasik modele göre bölgeler arasında eşitsizlik mutlak olarak yok olmaktadır. *Bu durum iktisat yazınında mutlak yakınsama olarak adlandırılmaktadır.*[49] Bu görüşte piyasa mekanizması en etkin kaynak dağılımı sağlayacaktır ve herhangi bir müdahaleye gerek yoktur

Neo-klasik ekonomi kuramında kısa dönemde bölgesel dengesizliğin en önemli nedeni bölgelerarası faktör göçünün gerçekleşmesidir. Böylece sermaye ve emek kendilerine en fazla karı sağlayan bölgelere doğru kayacaktır. Bu anlayışa göre bölgeler arasındaki sermaye/işgücü oranı farklılıkları işgücü verimliliğindeki bölgesel farklılıklara neden olmaktadır. Sermaye ve emek kendilerine en fazla karı sağlayan bölgelere gideceğinden uzun dönemde bu farklılıkların yok olacağı öngörülmektedir. Ayrıca bu kuram bölgesel büyüme farklılıklarının açıklanmasında ekonominin talep yönünü göz ardı etmiştir. Bu görüşün temel varsayımlarının gerçeklikten kopuk olması araştırmacıları bölgelerin neden farklı oranlarda gelişme gösterdiğini açıklayan farklı kuramlara yöneldiği görülmektedir.[50]

[48] Eceral, ss.89-106.
[49] Filiztekin,
s.20.
[50] Ildırar, s.56.

İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri sonucunda bölgesel sorunlar, altyapı yatırım ihtiyacı ve talep yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çözümünde doğru planlamanın yapılması ve devletin ekonomideki ağırlığını arttırması görüşü hakim olmuştur. Bu dönemde ulus devletten çok şey beklenmekte ve ulus devlete refah devleti fonksiyonu giydirilmiştir. Refah devleti ekonomiyi krizle karşılaştırmadan yürütecek, toplum içindeki gelişme farklılıklarında hassas davranacak ve yeniden dağıtım fonksiyonları yüklenecektir.[51]

Geleneksel Ekonomi politikalarında devlet bölgesel gelişmenin başlatılması için gerekli görülmektedir. Bu politika anlayışında devlet bölgeye gelişmesini sağlayacak çekip götürücü sektörde doğrudan üretici yatırım yapacak, bölgenin altyapısını geliştirecek, bu alandaki yatırımları özendirici ve koruyucu düzenlemeleri uygulamaya koymak[52] gibi görevleri üstlenmektedir. Ayrıca bu çekip götürücü sektördeki yatırım büyük ölçekli ve ihracata yönelmiş rekabet edebilir olacaktır. Böyle bir sektörde başlayan büyüme girişimcileri de üretim yapmaya teşvik edecek ve büyümeye ivme katacaktır. Bu çekip götürücü sektörle ihracata dönük kitlesel üretim yapan sanayilerden bahsedilmektedir (İhracat çıkışlı yaklaşım). Kitlesel üretimle daha az maliyetle ve talebe yönelik üretim gerçekleşmektedir ve bu üretim tekniğiyle İkinci Dünya Savaş'ın etkisiyle oluşan eksik talep canlandırılmıştır. Ayrıca 1950'lerde kitlesel üretime dayanan petrol, otomobil ve çelik gibi endüstrilere uygulanan devlet desteği tekelleşmelere neden olmuştur.

Bölgesel kalkınma temelinde yer alan ihracat tabanlı kalkınma modelinde talep ön plana çıkarılmış ve bölgenin başlangıçta sahip olduğu kaynaklara dayanarak diğer bölgelere mal ve hizmet ihracat ederek büyüdüğünü savunmaktadır.[53] Dışarıdan gelen talep sonucunda bölgede gelir artışı olacak ve yerel talep artışı gerçekleşecektir. Ayrıca teori gelir artışıyla birlikte yatırım ve üretkenlik artışı sağlamada dolaylı etkisinin olduğunu savunmaktadır. Teoriye göre bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesinde görülen birinci koşul bölgedeki doğal kaynakların işletilmesidir.

[51] Tekeli, s.279.
[52] Tekeli, s.284.
[53] Filiztekin, s.24.

Bölgesel kalkınmaya yönelik teorilerden diğeri de birikimli (kümülatif) nedensellik modelidir. Bu modele göre gelişmiş bölgelerin az gelişmiş bölgelere pozitif etkileri (yayılma etkisi) olabileceği gibi negatif etkileri (geri yıkama etkisi) olabileceğini savunmaktadır. Model bir bölgenin neden büyümeye başladığı sorusuna cevap vermemekte ve bölgenin büyümeye başlayınca firmalar için çekici bulunmakta, firmaların bu bölgeye akışı ciddi oranda yığılmalara neden olduğundan bahsetmektedir.[54] Bu görüşler doğrultusunda büyümenin gerçekleştiği bölgede ilerlemeler kaydedilecek fakat diğer bölgeler de göreceli olarak geri kalacaktır.

Bölgesel planlama çalışmalarından en çok kullanılan ve mekanı analizlerine dahil eden yaklaşım büyüme kutupları kuramıdır. Bu kuramda ekonomideki kutuplaşma sektörel ve bölgesel boyutta gerçekleşmektedir. Bu yüzden bu kuram üzerinde yapılan çalışmalar sektörel ve bölgesel kutuplaşma olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

Sektörel kutuplaşmış kalkınmada itici güç sektördür. Belli bir bölgede büyüme başlar ve çevresine yayılmaktadır. Bu kuram Schumpeter'in "yenilikler" teorisinden etkilenmiştir. Schumpeter yenilikleri yani ekonomik gelişmeyi sektörel-zamansal boyutlarda incelemiştir. Perroux ekonomik gelişmeye bunlara ek olarak mekan boyutunu getirmiştir.

Bölgesel kutuplaşmış kalkınma kuramına yönelik analizler; Myrdal, Hirschman, Friedman ve Boudeville tarafından yapılmıştır. Bu kurama göre her bölgede ekonomik büyüme aynı olmamaktadır. Ekonomik büyümenin bir bölgede gelişip yoğunlaştığını savunmaktadırlar. Bu bölgeye " gelişmiş bölge" diğer bölgelere "az gelişmiş ya da gerileyen bölge" denilmektedir. Gelişmiş bölgenin diğer bölgelere olumlu ya da olumsuz etkileri yayılabilmektedir. Hirschman ve Myrdal bu etkileri olumlu yayılma (spread or trickling down effects) ve geri yıkama etkisi veya polarizasyon etkisi (backwash or polarization effects) olmak üzere iki grupta toplamıştır.[55] Olumlu yayılma etkisinde gelişen bölge zamanla diğer bölgelerinde gelişmesini sağlamaktadır. Geri yıkama etkisinde, gelişen bölgeler az gelişmiş

[54] Filiztekin, s.25.
[55] Ildırar, s.69.

bölgelerin üretim faktörlerini çekerek bu bölgelerin gelişmelerini engelleyen olumsuz etkiler yaymaktadır.

Geleneksel bölgesel politikalar bu kuramlar çerçevesinde şekillenmiştir. Genel çerçevede geleneksel bölgesel politikalar ***firma merkezli, standartlaşmış, teşvik sisteminin esas olduğu devlet güdümlü politikalar*** oluşmaktadır.[56] Bu politikalarda tavandan tabana örgüt modeli benimsenmektedir. Merkezi devlet bu politikaların oluşturulması ve politika araçların belirlenmesinden ana etken olmaktadır.

1.2.1.2.İçsel Büyüme Dinamiklerinin Vurgulandığı Geçiş Dönemi (1970–1990)

1970'lerin başında ve sonunda yaşanan iki petrol krizi sonrasında iktisadi büyümede uzun dönemli düşüşler, verimlilik artışında yavaşlama, işsizlik oranlarında artışlar, enflasyonist ve devlet bütçesi üzerinde baskılar görülmüştür. Keynezyen politikalarla bu iktisadi bunalımdan çıkmanın mümkün olmadığı anlaşılmış ve krizden çıkmak için yeni politika arayışlarına girilmiştir.

1970'lerin sonunda 1980'lerde ekonomide arz yönlü ve monetarist iktisadi düşünceler hakim olmaya başlamıştır. 1980 yılından sonra neo-liberal politikalar etkili olmaya başlamış fakat bölgesel kalkınma çalışmalarına dahil edilmediğinden etkisi olmamıştır. Ekonomide devletin küçültülmesi, refah devleti işlevlerinin azaltılması, ekonomik ve toplumsal olarak müdahalelerinin kısıtlanması şeklinde yeni politikalar benimsenmiştir. Serbest piyasa güdümlü bu politikalar özelleştirmelere ve deregülasyonlara önem vermiş ve bölgesel kalkınmanın sağlanması yönünden düşünceler bir kenara bırakılmıştır. Fakat daha sonra küreselleşmeyle birlikte ekonominin ulus üstüleşmesi, yerelleşmesi, üretim, iş gücünün coğrafi hareketliliği neo-klasik ekonomik kalkınma kuramına dayalı ortaya çıkan bölgesel kuramların 1970 sonrası dönemi açıklayamamasına neden olmuştur ve tekrar bölgesel kalkınma politika arayışları başlamıştır.

[56] Rasim Akpınar, "Bölgesel Gelişme Paradigmalarında Yaşanan Değişim:Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları" www.kentli.org/makale/akpınar.htm, (20.02.2009).

Küreselleşme ekonomi kuramlarının değişmesine neden olmuştur. Küreselleşmeyi; mal ve sermayenin uluslarası düzeyde serbest bir şekilde dolaşımı ve bunu etkileyecek faktörlerin ortadan kaldırılması olarak ifade edebiliriz. Küreselleşme dünya ekonomisi sorunlarının ulusal ekonomilerin birlikte çözüm sağlaması olarak tanımlanmaktadır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere küreselleşme ulusal politikaların öneminin azaltan, uluslarası kuruluşların politikalarına önem veren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Standardize ürünlere olan talebin azalması, 1970'lerde yaşanan krizin büyük sanayi gruplarının karlarının gittikçe düşmesi ve bu grupların toparlanmasının küçük sanayi gruplarına göre sancılı olması, küreselleşen dünyada hantal üretim biçimiyle rekabet gücünü elde edememeleri ve iletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle üretim tarzında kitlesel üretimin yerini esnek üretim almıştır. Esnek üretim tarzında ilişkiler Fordist[57] üretim tarzındaki gibi dikey değil yatay ilişkiler yani üretimin her aşamasında fason ilişkilere yer verilmiştir. Ayrıca küçük firmaların sabit sermayesinin yüksek olmaması karlılığı artırdığı gibi krizde de rahatlıkla ayakta durabilmesini sağlamaktadır. Sanayi gruplarının da bir yerde toplanması üretimde hızlı olmalarını ve bilgi akışkanlığını sağlamaktadır. Bu sebeplerden dolayı, KOBİ'ler üzerinde yükselen, girişimciliğe ve içsel kaynağa önem veren bölgesel kalkınma politikaları ortaya çıkmıştır.

KOBİ'lerin 1960'lardan sonra Silikon Vadisi, Baden Württemberg ve İtalyan sanayi bölgeleri gibi bölgelerde kümelendiği görülmüştür ve bu bölgelerde sürdürülebilir büyüme sağlanması yerel kalkınmada KOBİ'lere önemli aktör rolü biçilmiştir.[58]

[57] Fordizm, Amerikan otomobil sanayi öncüsü Henri Ford tarafından ortaya atılan ve pratiğe geçirilen kuramdır. İşin (üretim verimini) , malların standartlaştırılmasını, büyük çapta ve seri olarak üretimi amaçlayan sanayide üretim örgütlenmesi ve etkinlik kuramıdır. (Kaynak:Abdülkadir Şenkal, "Fordizm Nedir?", http://www.calisma.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1039&Itemid=43 (11.02.2009)

[58] Erol Çakmak, **Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara: İmaj Yayınevi, 2006, s.53.

1950'lere damgasını vuran kitlesel üretime dayanan tekelleşmeye dayalı kalkınma anlayışı 1970 yılının sonlarında yerini farklılaştırılmış piyasalara bağlı adem-i merkeziyetçi[59] kalkınma anlayışına bırakmıştır.

Bu dönemde bölgesel kalkınma politikalarındaki değişikliğin nedenleri genel olarak şunlardır: *işletmelerin rekabet gücü, yerel çevrenin artan önemi, başarılı bölgelerin ortaya çıkışı ve geleneksel başarılı bölgeleri etkileyen krizlerle ekonomik coğrafyadaki değişmeler; ekonominin uluslarasılaşmasındaki artış ve milletler üstü politik ve ekonomik düzenlemelerin önemindeki artış* olarak açıklayabiliriz.[60] Ayrıca merkezi hükümetlerin yaşadıkları bütçe sıkıntıları nedeniyle ulusal politikalara eskisi gibi önem verememeleri de bölgesel kalkınma politikalarının değişmesinde etkisi olmuştur.

Değişen bölgesel kalkınma politikası çerçevesinde " kendiliğinden gelişme ve bölgesel ve yerel girişimlere dayalı gelişme" kavramları ve bölge kavramı yerine kendi imkanları, birikimleri ve kaynaklarıyla ayakta durabilecek "yerel" kavramı ortaya çıkmıştır. [61]

1960'lı ve 1970 'li yıllarda WB, OECD ve IMF gibi ulusüstü kuruluşlar ülkelerin neo-liberal politika uygulamalarını sağlamışlardır. 1980 yıllardan itibaren uygulanan neo-liberal politikaların kamunun ulusal ekonomi üzerindeki gücünü azaltıcı etkisi ve uluslararası sermayeye dahil olmak için uygulanan serbest dış ticaret ve döviz politikaları müdahaleci bölgesel kalkınma politikalarının önemini azaltmıştır.

Marshall yerel kalkınmayı; gövdesi temel endüstri, dalları tedarikçi endüstri, alt dalları ise üreticilerin üreticileri olan bir ağacın büyümesine benzetmektedir. Marshall'cı teori, yerel kalkınmanın zeminini birincil olarak bilgi ve ikincil olarak doğal kaynak olduğunun üstünde durarak yerel işgücü piyasaları ve firma ağlarının önemini

[59] Adem-i merkeziyet yerinden yönetim demektir. *İşletmeci ve AB'ci tanıma göre yerinden yönetim "özerk birimlerin kendi kendini yönetme usulü" dür. Bu 'özcü' bakış açısı, AB dilinde subsidiarite olarak adlandırılmıştır.* (Kaynak: http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=422&tipi=&sube=0).
[60] Uzay, s.27.
[61] Kara, s.48.

belirtmiştir.[62] Yerelliklerle ve bölgelerle ilişkiler post-fordist dönemde "Marshallgil sanayi bölgeleri" ya da "yeni sanayi odakları " modeli ile somutlaştırılmıştır.63

Yeni sanayi odakları" (kümeler) bilginin oluşturulup üretime sokulduğu, firmaların ve bölgenin rekabet gücünü artıran karşılıklı bilgi alışverişinin olduğu yerdir. Bu yer güçlü bir bilim altyapısına sahiptir ve burada destekleyici sanayiler bulunmaktadır. Bu yerler, üretimin yeniden örgütlenmesi ile ortaya çıkan esnek üretim biçiminin mekandaki en önemli sonucudur.[64]

Dönemin koşullarına göre şekillenmiş, dinamik rekabet gücüne dayalı, dengesizlik ve belirsizlikler içinde analizlerini yapabilen Bilgi Ekonomisi, Evrimsel Ekonomi ve Kurumsal Ekonomi kuramı gündemde yer almaya başlamıştır. Yeni kuramlar neo-klasik ekonomideki gibi üretim faktörlerinin sadece doğal kaynaklardan, sermayeden ve emekten ibaret olmadığını ve ülkelerin büyümesini sağlayan en önemli üretim faktörünün bilgi olduğunu savunmaktadırlar. Evrimci kurama göre, teknolojik bilginin oluşturulmasında iki önemli husus vardır:[65] Birincisi, teknolojik bilgi yaratmaya yönelik çabalar başarılı ya da başarısız olabilmektedir. Yani bilgi yaratmaya yönelik kaynaklar boşa gidebilmektedir. Bu yüzden teknolojik bilgi yaratılmasında belirsizlik söz konusudur. İkincisi, yaratılan teknolojik bilginin diğer ekonomik birimlere aktarılmasında belirsizlik vardır.

Ekonomideki bu değişimler bölgesel gelişmede tabandan kalkınma olarak da tanımlanan "İçsel Büyümeye Dayalı Bölgesel Gelişme" kuramını ortaya çıkarmıştır. İçsel büyüme teorisinin temelleri Romer ve Lucas'ın çalışmalarına dayanmaktadır. Teori, büyümenin itici gücünü tanımlamakta ve bunun birikimini sağlayan faktörlerle büyüme fonksiyonunu açıklamaktadır. Beşeri sermayenin gelişimine önem verilmiş ve teknoloji içsel bir değişken olarak tanımlanmıştır. Ayrıca ekonomide yatay firmalar arası ilişkilerin kalkınmada itici güç olduğu kabul edilmiştir.

---

[62] Murat Çetin, "Yerel Kalkınma ajansları" http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_2/C6-S2-M12.pdf, ss. 127-139,(22.04.2009).
[63] Eceral, s.97.
[64] Eceral, s.97.
[65] Alkan Soyak, "Teknolojik Gelişme: Neoklasik ve Evrimci Kuramlar Açısından Bir Değerlendirme", **Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt 6,S.15,1995,ss.93-107.

İçsel Büyüme Teorisi, Neo-klasik kuramdan iki konuda farklılaşmaktadır. Birincisi teknolojik büyümenin özümsenmesi yani teknolojik büyümenin nasıl gerçekleştiğinin araştırılması bundan dolayı da bölgesel dengesizliklerin açıklanmasıdır. İkincisi bu kuramda, üretim faktörlerin azalan marjinal getiriler varsayımı geçerli değildir.[66] Yani teknoloji ve bilginin de üretim faktörüne sokulmasıyla üretim faktörlerindeki artışın belli süreden sonra üretim verimliliğini düşürmeyeceği varsayımıdır.

Yeni Büyüme Teorisi diye de adlandırılan bu kuramın temelinde bilgi üretimi ve yayılması bölgeler arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle geleneksel neo-klasik teoride bahsedilen gelişmekte olan bölgelerin gelişmiş bölgeleri yakalayacağı (*catch-up hypothesis*) ve uzun dönemde reel büyüme oranlarının eşitleneceği (*convergence hypothesis*) varsayımları içsel büyüme teorisine uymamaktadır.[67] Çünkü teknoloji kamu malı gibi paylaşılmamakta ve teknolojiye sahip olmak için belli bir sermaye birikimine ve altyapıya gerek vardır. Bu yüzden az gelişmiş ülkeyle gelişmiş fark gittikçe artacaktır.

[66] Filiztekin, s.21.
[67] Ildırar, s.75.

Tablo: 1
Dönemler İtibariyle Bölgesel Politikaların Özellikleri

Yıllar	1950–1970	1970–1990	1990+
Birikim Biçimi	Fordist Birikim Biçimi	Esnek Birikim Biçimi	Bilgi Toplumunda Birikim Biçimi
Üretim Türü	Kitlesel Üretim	Esnek Üretim	Farklılaşmış kitlesel üretim +esnek üretim+ yenilik
Bölgesel Büyümenin Kaynağı	Dış Talep, Devletin Yeniden Dağıtıcı Kararları, Ulus aşırı Firmaların Dış Kararları	İçten Gelişen (Tabanlı Kalkınma)	İçten gelişen (Teknik ve Organizasyonel Yenilik)
Bölgesel Ekonominin Büyüme Dinamiklerin Mekansal Yansıması	Büyüme Kutbu Yayılma Etkisi Geri Yıkama Etkisi	Yeni Sanayi Mekânları	Yenilikçi Öğrenen Bölge Bölgesel Yenilik Sistemleri Yenilikçi Ortam
Yönetişim Biçimi	Güçlü Ulus Devlet-Refah Devleti Eşitsizliğe Duyarlı-Yeniden Dağıtıcı	Refah Devletinin Krizi Yerel Yönetimlerin Artan Rolü	Küresel Yönetişimin Ortağı Olarak Ulus Devlet Kamu Alanının Yeni Aktörleri (STK'lar)
Devletin Politika Araçları	Üretici Faaliyetlere Doğrudan Yatırımlar Altyapı Gelişmesi Düzenleyici Önlemler Akımlar Üzerinde Denetim (Sermaye, Mallar, Emek)	Arz Yönlü Politikaların Merkezi Olarak Yönetilmesi Gerekmemektedir Altyapı Gelişmesi Düzenleyici Önlemler Yerel Kurumlara Verilen Önem	Ulus üstü Ağ Oluşumu Yerel Ağ Oluşumu Yenilik Sisteminin Oluşumu Kurumsal Yeniliğe Açık
Sosyal Sisteminin Yönlendirme Mekanizmasının Aktörleri	İyi Yapılanmış Bürokratik Yapı Planlama-Programlama Yönelimli Bürokrasi	Yetki Devri İlkesini Esas alan Bürokrasi Yatay İlişkiler Fason İlişkiler Yarışma ve İşbirliği Dengesi	Yönetişim (Çok Aktörlü Yönlendirme ve Ortaklık) Artan Kendisini Yönetme Kapasit

Kaynak: İlhan Tekeli, **Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2008, ss.281-282.

1.2.1.3.Bilgi Toplumuna Dayalı Rekabetin Öne Çıktığı Dönem (1990-Günümüze)

Gerek üretim yapısındaki gerek kurumsal yapıdaki gelişmeler geleneksel politikaların etkinsizliğine ve ekonomide yeni kuram tartışmalarına yol açmıştır. 1990 yılından günümüze kadar olan yıllar, ulaşılan belli teknoloji seviyesinden dolayı sanayi toplumundan bilgi toplumuna, ulus devletlerden globalleşen dünyaya geçişin olduğu dönem olarak yorumlanmaktadır.[68]

1980 yıllarında küreselleşme ulus devletlerin sınırlarını zorlamış ve bölgesel rekabetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1990 yıllarında ise küreselleşme bölgeler arasındaki gelişme farkının gittikçe artmasına neden olmuştur. Bölgeler arasında uçurumun meydana gelmesinde teknolojik bilginin yaratılmasında ve yayılmasında oluşan belirsizliğin önemi büyüktür. Bu yüzden genel büyümenin sağlanması için yeni bölgesel politika arayışları başlamıştır.

Ekonomik kalkınma sürecinde artık kaynağı bilgi, süreci öğrenme ve sonucu da yenilik oluşturmaktadır.[69] Schumpeter'e göre yenilik, *müşterilerin henüz bilmediği bir ürünün veya varolan bir ürünün yeni bir niteliğinin pazara sürülmesi, yeni bir üretim yönteminin uygulanmaya başlanması, yeni bir pazarın açılması, hammaddelerin veya yarı mamullerin tedariki konusunda yeni bir kaynağın bulunması, bir sanayinin yeni organizasyona sahip olması'*dır.[70] Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere yeniliğin temelinde bilgi, teknoloji ve Ar-Ge çalışmaları yatmaktadır. Rekabet ortamında büyümenin formulü değişen teknolojiye uyum sağlamak, bilgi ve teknoloji ağırlıklı yatırımlarda bulunmak olmuştur. Bu formülün bileşenlerini de uygulamada başarılı olabilecek küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) ve kuruluşlar oluşturmaktadır.

---

[68] Murat Kara, "Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları", Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, **Uzmanlık Tezi**, Ankara: DPT: Yayın no:2774, ,2008,s.43, s.50.

[69] Mesut Albeni ve Murat Karaöz, "Bölgesel Kalkınmada Öğrenme, Bilgi Birikimi ve Yenilik: Türkiye için bir Perspektif" **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.8, S.2, Y.2003, ss 157-170.

[70] Şirin Elçi, İhsan Karataylı ve Selçuk Karaata, "Bölgesel İnovasyon Merkezleri: Türkiye İçin Bir Model Önerisi" İstanbul: TÜSİAD Yayın No: TÜSİAD-T/2008-12/477, 2008, s.25.

Yenilik modelleri ulusal kalkınmanın üç yapılanma ve uygulamayla sağlanacağını belirtmektedir:[71]

- ✓ Ulusal Yenilik Sistemi
- ✓ Bölgesel Yenilik Sistemi
- ✓ Sektörel Yenilik Sistemi

Bölgesel yenilik sistemi ulusal yenilik sisteminin en önemli yapısını oluşturmaktadır. Bölgesel yenilik sistemi " *işletmeler, üniversiteler ve eğitim kurumları, araştırma kuruluşları, kamu kurumları, finansman kuruluşları, aracı kuruluşlar (inovasyon ve iş destek merkezleri, teknoloji transfer ofisleri, vb.), sivil toplum kuruluşları, inovasyon ve teknoloji altyapısını destekleyen kuruluşlar (teknoparklar, kuluçka merkezleri, vb.) gibi çok çeşitli aktörün ve bunlar arasındaki etkileşimin oluşturduğu bir ortamdır".*[72] Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, büyümenin ve kalkınma rekabetle, rekabet de yenilikle sağlanmakta fakat yenilik de bölgelerin belli bir organizasyonunu yani kurumlar arası işbirliğini gerektirmektedir.

Yeni bölgesel kalkınma politika arayışları Yeni Ekonomik Coğrafya teorisini ortaya koymuştur. Yeni içsel büyüme modelleri mekanı analizlerine katamamışlardır. Yeni Ekonomik Coğrafya yaklaşımı analizlerine mekanı ve ölçek ekonomilerini katarak mikro ekonomik temellere dayalı bir teori oluşturmuşlardır.[73] Ayrıca teorilerine mekanı analiz ettikleri için ticaret maliyetlerini de göz önünde bulundurmuşlardır. Bu teori firmaların neden birbirine yakın yerlerde toplandıklarını ve kümelendikleri sorusuna yanıt aramaktadır. Bu modelde ana tartışma günümüz globalleşen dünyada yani uluslararası ticaretin önündeki engellerin ortadan kalktığı ortamda mekanın hala önemli olmaya devam etmesidir.

Yeni Ekonomik Coğrafya Teorisi'nde Krugman'a göre ekonomik karar birimlerinin dağılması "merkezcil yığılma" ve "merkez-kaç dağılma" kuvvetlerinin

[71] Burcu Yavuz Tiftikçigil, **Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları,** İstanbul: Derin Yayınları, 2010, s.34.
[72] Elçi, Karataylı ve Karaata, s.14.
[73] Filiztekin, s.28.

etkisiyle belirlenmektedir.[74] Merkezcil kuvvetler, firmalararası öğrenme ve yoğun üretimin etkisiyle oluşan teknik ölçek ekonomilerinin firmalara etkilerinden oluşmaktadır. Merkez-kaç kuvvetler ise bölgelerin çekiciliğini azaltan etkiler olarak tanımlanmaktadır.

Modern Bölgesel Politika (Yeni Bölgecilik)

Küreselleşen dünyaya uyum sağlayan yeni bölgesel kalkınma teorilerinin genel çerçevede tanımlanması "yeni bölgecilik" paradigmasıyla olmaktadır. " Yeni bölgecilik"; *yerel kaynakların harekete geçirilmesi, kurumsal yapının bu amaçla organizasyonunu ve katılımcılık anlayışı içermesi nedenleriyle aşağıdan yukarı (bottom-up) politikalar olarak* tanımlanmaktadır.[75]

Yeni bölgecilik, bölgelerin büyümesinin yerel kaynaklara ve yerelin potansiyeline bağlı olarak elde edileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda KOBİ'ler ve girişimcilik önem arz etmektedir. KOBİ'lerin artan küresel rekabet ortamına uyum açısından büyük ölçekli sanayilere göre önemli üstünlükleri bulunduğundan bölgesel rekabet gücünün elde edilmesinde ve yerel potansiyelin oluşturulmasında KOBİ'ler vazgeçilmez olmuştur. KOBİ'ler teknolojiyi besleyen, ağ tarzı ilişkiler kuran, sektör bazında uzmanlaşan girişimci olma özelliklerini taşıdığından dolayı yeni bölgecilik yaklaşımın temelinde yer almıştır.

Yeni bölgecilik paradigması, bölgesel dengesizlikleri gidermede başarısız olan tavandan tabana, emredici ve devlet güdümlü politikaya tepki olarak gelişmiştir. Yeni bölgesel politikada örgütlenme tabandan tavana gerçekleşmektedir. Bu şekilde ekonomik kararlarda sadece merkezi yönetimin etkisi bulunmamakta yerel otoriteler de kendi politikalarını geliştirme fırsatı bulmuşlardır. Bu yönetim tarzı, bölgesel sorunların birebir izlenerek sorunlara yönelik politika oluşturulma imkanı vermektedir.

Yeni bölgecilik paradigmasının ana çıkış noktası "bölgesel rekabet gücünün" oluşturulmasıdır.[76] Bu düşünceden hareketle rekabetin de kaynağını yenilik

[74] Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler, AB ve Türkiye**, s.16.
[75] Gülen Elmas, "AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar", **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler,** der. F.Aylan Arı, İstanbul: Derin Yayınları, 2006, s.154.
[76] Uzay, s.30.

sağladığından bu yaklaşımla birlikte yenilikçi öğrenen bölge, bölgesel yenilik sistemi, işbirliği ağlar, yenilikçi çevre ve kümelenme kavramları önem kazanmıştır.

OECD kaynaklarında bölgesel politikalardaki yeni yaklaşımın strateji, hedef, araç ve aktörleri aşağıdaki gibi belirtilmektedir:[77]

Strateji: Bölgesel kalkınma politikaları, mekanı gözönünde bulunduran entegre kalkınma stratejilerine dayalı olmalıdır. Yenilik yaratma kapasitesi belirlenmeli, girişimcilik artırılmalı, insan sermayesi ve sosyal sermaye geliştirilerek bölgelere rekabet gücü kazandırılmalıdır.

Hedefler: Bölgesel politikalar gelişmiş ve az gelişmiş bölge olarak tüm bölgeleri kapsamalıdır. Bölgelerin rekabet üstünlüğünün sürdürülebilmesi sağlanmalıdır.

Araçlar: Bölgelere yapılacak yardımların bölgelerin kaynaklarını rahatsız ederek sürdürülebilir kalkınma süreci yaratacak ve rekabetini destekleyecek politikalarla aynı çizgide olmalıdır.

Aktörler: Bölgede yaşayan halkın izlenen politikaların tasarımı, uygulanması, denetimi safhalarına kadar katılımında bulunması ve açıklık ilkelerini benimseyen yönetişim anlayışı sağlanması ve tavandan tabana yaklaşım uygulanmamalıdır

[77] Neşe Kumral, " Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, 7-8 Eylül 2006, s.285.

Tablo:2
Bölgesel Büyüme ve Kalkınma Teorilerinin Karşılaştırmalı Özeti

TEORİ	Bölgesel büyümenin ya da gerilemenin temeli	Yakınsama ya da Iraksama Tahmini	Devlet ya da kurumların rolü
Neo-Klasik	Kaynaklara bağlı	Bölgesel faktör getirilerinin Yakınması	Herhangi bir rol tanımlanmamış
İhracat Temelli	Dış piyasalara bağlı	Herhangi bir öngörüde bulunmuyor	Herhangi bir rol tanımlanmamış
Büyüme kutbu	Bir ya da birkaç endüstrinin	Bölgelerarasında ıraksama	Devlet ekonomiyi yönlendirmeli
Kümülatif Nedensellik (Birikimli Nedensellik)	Artan getirilerin neden olduğu bölgeler arası faktör hareketine bağlı	Bölgelerarasında ıraksama	Devlet bölgeler arasındaki faktör hareketliliğini yapacağı gerek altyapı gerekse ücret ayarlamaları ile değiştirilebilir
Yeni Büyüme Teorisi (İçsel büyüme modeli)	Artan getirilere ve teknolojik gelişme bağlı	Bölgelerarasında ıraksama olasılığı var, ancak kaçınılmaz değil, sonuç dışsal ekonomilerin gücüne bağlı	Devlet temel araştırmaların desteklenmesinde, eğitimde, fikri ve mülki hakların tanımlanmasında önemli role sahip
Yeni Ekonomik Coğrafya	Merkezcil ve merkezkaç kuvvetlerin karşılıklı etkileşimine bağlı	Krugman yakınsama/ıraksama konusunda açık bir tahminde bulunmamakta, bununla birlikte her iki sonuçta Merkezcil ve merkezkaç kuvvetlerin parametre değerlerine bağlı olarak mümkündür.	Hükümet harcamaları gerek merkezcil gerekse merkezkaç kuvvetleri etkilemektedir.

Kaynak: Mustafa Ildırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,2004,, s.80.

1.2.2.Bölgesel Politikalarda Değişim Üzerine Değerlendirme

Küreselleşen dünyada refahın kaynağı rekabettir. Rekabetin kaynağı da yenilik (inovasyon)'dir. Yenilik, ekonomide verimliliği ve karlılığı artırmasından dolayı rekabetin can damarı olmuştur. Bu yüzden rekabet için olmazsa olmaz koşulu yenilikdir.

Bölgesel kalkınma kuramları da küreselleşen dünyaya uyum sağlamada başarılı olabilecek biçimde şekillenmiştir. Uygulanan politikaların merkezine yenilik, rekabet, teknolojik yetenek, bilgi ve öğrenme organizasyonu yerleşmiştir.

Geleneksel Bölgesel politikanın ana hedefi istihdam yaratılmasıdır. Bu hedefin de gerçekleşmesi için devletin işletmelerin altyapılarına destekte bulunduğunu görmekteyiz. Modern Bölgesel politikalarda ise ana hedefi rekabet gücünün artırılması oluşturmaktadır. Bu da girişimciliğe, teknolojik yeteneğe ve yeniliğe bağlı olmasından ötürü devletin yardım mekanizmaları da değişmiştir. Geleneksel politikaların anahtar aracını teşvik planı oluştururken, yeni paradigmanın aracını kalkınma programları oluşturmaktadır. Planlama faaliyetine verilen önemde küreselleşmeyle yeniden artma eğilimine geçmiştir.

Geleneksel bölgesel politika yaklaşımlarına göre kısa dönemde bölgesel dengesizlik ortadan kalkacaktır. Bu yaklaşıma göre dengesizliğin en önemli nedeni bölgelerarası faktör göçünün gerçekleşmesidir. Bu anlayışa göre bölgeler arasındaki sermaye/işgücü oranı farklılıkları işgücü verimliliğindeki bölgesel farklılıklara neden olmaktadır. Sermaye ve emek kendilerine en fazla karı sağlayan bölgelere gideceğinden uzun dönemde bu farklılıkların yok olacağı öngörülmektedir. Serbest piyasa mekanizmasıyla kaynakların etkin dağılımı sağlanacağını savunmaktadırlar. Fakat bu yaklaşımla uygulanan politikalarla bölgelerarası uçurumun giderek arttığını gözlemekteyiz.

1980'li yıllarda karşılaştırmalı üstünlük ve merkezi planlama yerini **rekabetçi üstünlük** ile güçlü yönler-zayıf yönler-fırsatlar-tehditler (GZFT) analizi kullanılarak oluşturulan **stratejik planlama**ya kaptırmıştır.[78] Stratejik planlama, bölgelerin kaynaklarını en yakından tanıyan aktörlerin ve en önemlisi halkın katılımını da sağlayan bir planlama anlayışıdır.

Yeni kalkınma anlayışında merkezi hükümetin belirleyici olduğu yönetim anlayışından daha geniş ortakların katılımını içeren esnek yönetişim modeline geçiş yaşanmıştır. Yönetişim; *ortak olarak üzerinde anlaşılmış kurumların sürüklediği içinde piyasa kurumlarını, iş ve mesleki örgütlerin, yerel yönetimleri ve yerel kurumları içinde*

[78] Filiztekin, s.37.

barındıran koordinasyon sürece [79] denilmektedir. Bu yeni anlayışta **katılım** önemli bir kavram haline gelmiştir.[80] Katılımda STK'ların ön plana çıktığını görmekteyiz.

Özetle yeni yaklaşımın anahtar kavramlarını *bölgenin arz yapısının güçlendirilmesi, bölge dışından yatırımcıların çekilmesi, karar verme sürecinin desantrilizasyonu, bölgeye özgürlük, insan sermayesi, sosyal sermaye, yerel iş kültürü, bilgi transfer networkleri, üretim faktörleri ve sisteminin kalitesi, bölgesel deneyimlerden öğrenme yenilik* oluşturmaktadır.[81]

Yeni bölgecilik yaklaşımında, yerel kalkınma sürecinde bulunan kamu kuruluşlarını, mesleki örgütleri, odaları, sendikaları, özel sektör birliklerini, işletmeleri, STK'ları hatta bireyleri koordine edebilecek yeni kurumsal yapıya ihtiyaç vardır. Yerelin planlanmasında bütün aktörlerin katılımını sağlayacak yani kalkınmada "tabandan yukarıya" yaklaşımını gerçekleştirecek girişimcilik ve yenilik odaklı bir kurumsal yapı rolü ikinci bölümde ayrıntılı işlenecek olan Bölgesel Kalkınma Ajansları'[82] na (BKA) atfedilmiştir.

[79] Çakmak, s.53.
[80] Yunus Emre Özer, **Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri**, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2010, s.87.
[81] Kumral, s.280.
[82] Çalışmamın ilk iki bölümünde " bölgesel kalkınma ajansı" terimi kullanılmıştır. Türkiye'de bu ajanslar "kalkınma ajansları" olarak adlandırıldığı için üçüncü bölümde bu tabir kullanılmıştır.

2.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE AVRUPA BİRLİĞİ DENEYİMİ

Günümüz dünyasında küreselleşmenin etkisiyle mekan önemli bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşmenin yarattığı bilgi toplumunun meydana getirdiği yaklaşım değişiklikleri sonucu merkezi hükümetin ulusal ekonomi ve yerel ekonomileri yönetme etkinliğindeki azalmayla bölgesel ekonomik kalkınmanın yerelden planlanması ve uygulanması görüşleri önem kazanmıştır. Bu durum yerelin ön plana çıkmasına ve adem-i merkeziyetçiliğin yükselmesine yol açmıştır.

Bölgesel kalkınma anlayışındaki değişim dünya üretim sisteminin kitlesel üretim sisteminden esnek üretim sistemine geçişle paralellik göstermiştir. Merkezi düzeyde plancılıktan yerel düzeyde plancılığa yani ulusal planlardan bölgesel planlara geçiş yaşanmıştır.

Yeni yaklaşımların temel hedefi yerel kaynaklar kullanılarak yerelin potansiyelinin ortaya çıkarılması sağlanarak ve bu potansiyele göre bölgesel kalkınma stratejisi belirlenerek aşağıdan yukarıya uygulanan politikalarla dünya sisteminde rekabet gücünün sağlanabilmesidir. BKA'lar da bulundukları bölgenin içsel potansiyelini ortaya çıkararak rekabet gücü elde etmeyi amaçlamışlardır.

Bu bölümde BKA'nın gelişimi, tanımı, amaçları, görevleri ve faaliyetleri üzerinde durularak AB Bölgesel Politikaları'nın genel çerçevesi ortaya konmak istenmiştir. Öncelikle BKA'nın daha iyi anlaşılması için BKA' nın ortaya çıkışından günümüze kadar geçirdiği süreç anlatılacaktır. Sırasıyla BKA'nın tanımı, türleri, idari yapısı, amaçları, gelir kaynakları ve başarılarını etkileyen faktörler anlatılacaktır. İzleyen bölümde AB'de BKA'lara verilen önemi ortaya koyma isteğiyle AB Bölgesel Politika'lar hakkında genel bilgi verilecektir. Son olarak AB'ne üye olan ülkelerdeki başarılı BKA'lar incelenerek AB'deki BKA'lara genel bir bakış açısı sunmaya çalışılmıştır.

2.1. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Küreselleşmeyle birlikte ekonomi politikaları ve yaklaşımları değişmiş ve bu değişikliklerin ışığında kalkınmanın bölgelerdeki potansiyelin canlandırılmasıyla sağlanacağı kanısına varılmıştır. Bölgeler arasındaki dengesizliklerin artması da bölgeler kavramını öne çıkarmıştır. Bu kavramlarla bölgelerin kendi kalkınma politikalarını oluşturarak rekabet edebilmeleri gündemde yer almıştır. Bunu sağlamak için de bölgelerin kurumsal örgütlenmeye sahip olmaları gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu düşünce de BKA'lara verilen önemi artırmıştır.

2.1.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Dünya Genelinde Gelişimi

BKA'ların genel olarak ilk yapılanmaları 2. Dünya Savaşı'nın bitimiyle paralellik göstermektedir. Keynesyen politikalara dayalı kalkınmanın başarısızlığı, savaşın tahribat verdiği sanayilerin yeniden yapılanmaya gidilme ihtiyacı ve savaş sonrası Avrupa ülkelerinde gözle görülür bölgesel dengesizlikler kalkınma politikalarına bölgeyi dahil eden bir anlayışın hakim olmasına neden olmuştur. Bu anlayış çerçevesinde Avrupa'da ilk BKA 1950'lerde savaş sonrası olumsuz etkilerden kurtulmak ve bölgesel yerel sanayilerin tekrar inşa edilmesi amacıyla kurulmuştur.

BKA'ların ilk deneyimi 1930'lu yıllarda ABD'de Tennesse Valley Authority (TVA) 'nın kurulmasıyla yaşanmıştır. Sonrasında BKA'lar 1950'lerde Belçika, İrlanda ve Fransa'da, 1960'larda Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya'da, 1980'lerde Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka'da ve 1990'larda Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Estonya ve Litvanya'da AB'nin kendi arzusuyla kurulmuşlardır.[83] Bu ülkelerdeki BKA doğrultusunda oluşturulan politikalar öncelikle altyapı ve tarımın desteklenmesine yönelmiş, daha sonraları sanayi ön plana çıkarılmış ve günümüzde de hizmetler ve ileri teknolojinin geliştirilmesine yönelik oluşturulmuştur.[84]

---

[83]Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları"**, Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, der. Menaf Turan, Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi,, 2005, s. 185.
[84]Devlet Planlama Teşkilatı**,, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.174.

BKA'ların sayısı zamanla artmıştır. Sayılarındaki artış nedenlerinden birisi AB, Dünya Bankası gibi uluslarüstü kuruluşlardan bölgesel kalkınmada sağlanan fonlardır. Diğeri, 1950'lerde uygulanan devlet merkezli uygulanan politikaların başarısızlığından ötürü bölgesel politikalara verilen önemin artmasıdır. Bir başka neden ise küreselleşmenin etkisiyle değişen dünyaya bölgelerin yukarıdan sağlanan destek ve politikalarla kalkınma yarışına girememesidir.

BKA'ların faaliyet alanları bölgesel kalkınma paradigmalarındaki değişimlerle genişlemiştir. Önceleri BKA'ların görevleri sadece bölgeye yatırım çekmek ve endüstriyel parkları yönetmekti. Sonrasında BKA'lar, yerel ve bölgesel işletmelere mali olmayan hizmetlerde bulunmaya, iş merkezleri, iş geliştirme merkezleri ve teknoloji parkları gibi uzmanlaşmış toplumsal altyapıyı geliştirmeye kadar birçok hizmetleri ortak ya da tek başına sunmaya başlamıştır.[85]

1950'li ve 1960'lı yıllarda BKA'lar merkezi hükümetin ağırlığı olduğu idaride bölgenin sosyoekonomik olanaklarını artırmayı hedefleyen kalkınma birimleriyken 1990'lı yıllardan sonra özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma konusunda beraber karar verme sürecine baskın bir şekilde yer alan kurumlar olarak yer almıştır.[86]

1990'lı yıllardan sonra Sovyet Bloku'nun çökmesiyle geçiş ekonomilerinde de BKA'lar kurulmaya başlamıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle önceden kamunun elinde bulunan büyük sanayi kuruluşları kapatılmaya ve tekrar yapılanmaya başlamıştır. Yeniden yapılanma sorunlarıyla işsizlik büyük sorun haline gelmiştir. Bu sorunların üstesinden gelmek için BKA'ların bu ülkelerde kurulduğunu görülmektedir.

Günümüz küreselleşen dünyanın Avrupa Birliği bölgesel politikalarının odağına tamamen bölgecilik ve bölgelerarası rekabet yerleşmiştir. Rekabet elde etme amacı taşıyan bu bölgesel politikalar, bölgelerin kendi fırsatlarını ve tehditlerini yerinden tespit etmeleri, yatırımcıları kendi imkanları doğrultusunda bölgeye çekme çabaları ve merkezi yönetimden bağımsız şekilde uygulanma doğrultusundadır. Bu politikaların uygulanmasında bölgelerin potansiyelini daha yakından tanıyan halka ve

[85] EURADA, **Creation, Development and Management of RDAs- Does It Have To Be So Difficult?.,** 4 th Version, February 1999, s.19.
[86] Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", s.183.

STK'lara teknolojinin geliştirilmesi yönünden akademik çevrelerin, firmalar ve iş organizasyonları hakkında bilgi sağlayacak olan ticaret odalara da ihtiyaç vardır. Bu kalkınma organizasyonu ve işbirliğini sağlayacak olan kurumsal örgütlenmelere olan ihtiyacın artmasıyla BKA'ların sayısı da artmıştır.

Dünyada çoğunluğu Avrupa ve ABD'de bulunan bölgesel kalkınma ajanslarının sayısı 500 'ü aşkındır. Analiz edilen ülkelerin ajans yöneticileri ve merkezi hükümet yetkililerinin yaygın kanısı " Kalkınma ajansına sahip olmayan bir bölgenin, diğerlerine karşı gittikçe artan bir dezavantaja sahip olacağı " biçimindedir.[87] AB aday ve üye ülkelere bölgesel kalkınmada BKA'ları bir model olarak sunmaktadır.

2.1.2.Bölgesel Kalkınma Ajansların Tanımı ve Genel Özellikleri

Bölgesel kalkınma ajanslarının (BKA); ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye kuruluş faaliyet ve örgütlenme yapılarının farklılık göstermesi genel geçer tanımının yapılmasına izin vermemektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarla ilgili yazarlar bir çok tanıma yer vermiştir.

Bu tanımlardan birisine göre; Bölgesel kalkınma ajansı, " *merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluş olarak "* ifade edilmektedir.[88]

Bir başka tanımlamaya göre; " *belirli bir coğrafi alan için kolektif ilgi misyonu, yerel veya bölgesel kamu ve özel mercileri ve kuruluşlarıyla önemli düzeyde işbirliği içinde yürüten otonom bir yapı"* şeklinde ifade edilmektedir.[89]

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) 'nin tanımına göre; "bir BKA, sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyen, bunların çözümü için

[87] Devlet Planlama Teşkilatı,**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** s.175.
[88] Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.175.
[89] Ildırar, s.118.

fırsatları ve metodları saptayan bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen bir organizasyondur.*"* şeklindedir.[90]

Dünya Bankası kaynaklarında ise BKA'lar şöyle tanımlanmaktadır: "*asıl misyonu istihdam yaratmak, üretimin çeşitli dallarındaki küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ) geliştirip desteklemek ve bölgenin genel ekonomik durumunu ve fırsatlarını iyileştirmek olan, kalkınmaya katalizörlük edebilecek içsel ağları kuran, yürüten ve destekleyen yapılar"* dır.[91]

Genel olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgelerin içsel potansiyelini harekete geçirerek bölgesel kalkınmaya katkıda bulunan, çalışma alanı merkezi ve yerel hükümetin dışında katılımcılığı sağlayan ve kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kurumlardır.

Bölgesel Kalkınma Ajansların genel tanımdan da anlaşılacağı üzere benzerlikleri; katılımcılık ve sürdürebilirlik kalkınmayı benimsemeleri, sınırları çizilmiş belli bir coğrafi bölgede faaliyet göstermeleri, bölgenin girişimci potansiyelini harekete geçirerek bölgelerinde ekonomik, sosyal hatta kültürel alanda gelişmesini ve yatırımcıların bölgeye gelmelerini sağlamalarıdır.

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak Bölgesel Kalkınma Ajanslarında üç ana unsur saptayabiliriz:[92]

- ✓ Kamu gücüne dayanması
- ✓ Ekonomik kalkınmayı hedeflemesi
- ✓ Coğrafi bölgeyi kapsaması

Bu üç ana unsur kapsamında Bölgesel Kalkınma Ajansları merkezi ve yerel yönetimden bağımsız çalışarak sorumlu olduğu bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik vb.

[90] EURADA, s.16.
[91] Çakmak, s.64.
[92] Seyit Koçberber, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:61, Nisan-Haziran 2006, ss.37-55.

gibi alanlarda kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikaları geliştirme ve uygulama misyonuna sahiptir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgelerin fırsat ve tehditlerini analiz ederek bölgelerin üstünlüğünü sağlama çabasındadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları sistemiyle merkezi yönetim anlayışı yerini esnek yönetişim anlayışı yer almıştır. Yani merkeziyetçilikte benimsenen tavandan tabana anlayıştan yerel yönetimin öncü olduğu tabandan tavana anlayışa geçiş yaşanmıştır. Tablo:3 'te ulusal bakış ile bölgeci bakış arasındaki farklılıklar ortaya konmuştur.

Tablo:3
Ulusal Bakış ile Bölgeci Bakış Arasındaki Ayrımlar

Özellikler	**Ulusal Bakış " Yukarıdan Aşağıya" Bölgesel Kalkınma Anlayışı**	**Bölgeci Bakış "Aşağıdan Yukarıya" Bölgesel Kalkınma Anlayışı**
Örgütlenme	Ulusal Merkezi yönetim Bürokratik Genel yaklaşımlar egemen	Bölgesel / Yerel Yarı-özerk yapı Esnek İhtisaslaşmış yaklaşım egemen
Amaç	Bölgeler arası eşitlik Yatırım ve istihdamı arttırmak	Bölgelerarası rekabet Girişimciliği geliştirerek rekabet Gücünü yükseltmek
Yöntem	Sorunlara tepki veren	Sorunları öngörerek önlem alan
Aktörler		Yerel yönetimler Sivil toplum kuruluşları Özel sektör temsilcileri
Politika Araçları	Bürokratik düzenlemeler Teşvikler Devlet yatırımları	Danışmanlık hizmetleri Bölgesel Kalkınma Programları Bölgesel Kalkınma Ajansları
Analiz Aracı	Göstergeler	Bölgesel SWOT Analizi

Kaynak: Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?,** der. Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi, 2005, s.184.

2.1.3.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri

Ülkeler arasında BKA'ların kuruluş, yönetim, personel, finansman ve amaçları arasında farklılıklar vardır. Bu farklılık ülkelerin siyasi, ekonomik ve kurumsal yapılarına uygun BKA'ların oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Bölgeler arasındaki BKA'larda dahi farklılıklar görülebilmektedir. Bu farklılıklar nedeniyle BKA'ların farklı türleri bulunmaktadır.

Bölgesel Kalkınma Ajansların türleri ayrımında çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Fakat Bölgesel Kalkınma Ajanslarındaki temel ayrım merkezi hükümet yapısının içinde ya da dışında yer almasıdır.

Kalkınma ajanslarının türlerini kuruluş biçimlerine göre, faaliyetlerine göre, sundukları hizmetin geleneksel ya da yenilikçi olmasına göre, fonksiyonlarına göre ve mali kaynaklarına göre kalkınma ajanslarını sınıflandırabiliriz.[93]

2.1.3.1.Kuruluş Biçimlerine Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları

Kuruluş biçimlerine göre kalkınma ajansları dört gruptan oluşmaktadır:

- **Merkezi hükümetler tarafından kurulan BKA'lar (Kamusal Ajanslar) :** Merkezi hükümet tarafından kurulan kalkınma ajansları amaçları için mali kaynakları daha rahat elde edebilmektedirler. Bu ajanslar kısa vadeli hedefler için kurulmaktadır. Bu tür ajanslara örnek Hindistan, Güney Afrika, Hollanda ve İngiliz ajansları gösterilmektedir.

- **Yerel yönetimler içindeki mevcut BKA'lar (Yerel Yönetim Ajansları) :** Bu ajanslar yerel ihtiyaçlara yakın olmaları sebebiyle daha etkili ve sağlıklı politikalar üretebilme imkanları vardır. Fakat yerel otoritelere bürokratik açıdan bağımlı olması BKA'ların hareketini kısıtlayabilir. Bu tür ajanslara örnek Yunanistan'da bulunan belediye girişimlerini verebiliriz.

[93] Bu ayrımda Çakmak, ss. 69-73; Tamer, ss.11-14. ve EURADA , ss.18-19.'dan yararlanılmıştır.Ayrıca bölgesel kalkınma ajansları türlerine örnek verirken Çakmak,ss.70-71.'tan faydalanılmıştır.

- **Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar:** Bu ajanslar merkezi yönetimden bağımsız olarak kurulduğundan dolayı bürokratik işlemlerden uzak ve hızlı karar alma süreçlerine sahiptir. Bu ajanslara örnek Belçika'nın Wallon bölgelerinde belediyelerin kurduğu ajanslar verilebilmektedir.

- **Kamu ve özel sektör işbirliği tarafından kurulan BKA'lar:** Bunlar kamu sektörünün kurumsal büyüklüğü ile özel sektörün deneyimlerinin birleştiği kurumlardır. Bu yüzden bu tür ajansların yerel ve bölgesel politikaları uygulamada başarılı olacağı düşüncesi vardır.[94] Bu tür ajanslara örnek Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Polonya'da yapılanmış olan ajanslar verilmektedir.

2.1.3.2.Faaliyetlerine Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Ajansları faaliyetlerine göre dört gruba ayrılmaktadır:

- **Stratejik BKA'lar:** Bu tür kalkınma ajansları ekonomik ve sosyal alanda araştırma geliştirme faaliyetlerinin organize edilmesi, bölgenin tanıtımının yapılması, KOBİ'lere danışmanlık ve eğitim desteğinin verilmesi gibi görevleri içinde barındırmaktadır.

- **Genel BKA'lar:** Bu tip ajanslar bölgedeki ekonominin yeniden inşaası için kamu sektörünü de müdahil eden kalkınma projeleri üretir, geliştirir ve yönetir. Bu tür kalkınma ajansları stratejik kalkınma ajanslarının faaliyetlerini de içermektedir.

- **Sektörel BKA'lar:** Belli bir girişimi ya da sektörü canlandırma amacıyla kurulmaktadırlar.

- **Yatırım çekici BKA'lar:** Bu tür ajanslar iç ve dış yatırımcıları bölgeye getirmek amacıyla faaliyet gösteren ajanslardır.

[94] Uzay, s.74.

2.1.3.3.Sundukları Hizmetin Geleneksel Ya Da Yenilikçi Olmasına Göre Bka'lar

Bölgesel kalkınma ajansları uğraştıkları hizmetin geleneksel ya da yenilikçi olmalarına göre iki gruba ayrılmaktadırlar:

- **Geleneksel BKA'lar:** Bu tür ajansların alt yapıyı geliştirme, firmalara danışmanlık hizmeti ve destekte bulunma gibi faaliyetleri bulunmaktadır.

- **Yenilikçi Ajanslar:** Firmaların yönetimlerinin, üretim yöntemlerinin geliştirilmesi ve mali yapılarına destek veren ajanslardır. İşletmelerin mali yapılarına destek olarak vadeli borçlar ve krediler vermektedir.

Bu ayrım Tablo:4 'te gösterilmiştir.

Tablo:4
Bölgesel Kalkınma Ajansları Tarafından Sunulan Hizmetlere Göre BKA Türleri

Geleneksel		**Yenilikçi**
Tavsiye	Uluslar arası	Genel yönetim
	Finansman/ yardım	Piyasalar
		Üretim
Finansman	Yardımlar, diğerleri	Öz sermaye, borçlar vb.
Altyapı	Genel faktörler	Bilim parkları ve eğitim

Kaynak: EURADA, **Creation, Development and Management of RDAs- Does It Have To Be So Difficult**? 4 th Version, February 1999., s.19.

2.1.3.4.Fonksiyonlarına Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları

Fonksiyonlarına göre BKA'ları küçük ve çok fonksiyonlu ajanslar olmak üzere iki şekilde sınıflandırılırlar:

- **Küçük BKA'lar:** Bölgeye yatırımcıları çekerek pazarlama amacında olan bölge içi ve bölge dışındaki firmaları bilgilendirmek amacıyla tanıtım amaçlı hizmet birimleri kurmak, bölgeye yatırım yapacak firmaların bilgilendirilmesi ve yerli firmalarla koordinasyonunun sağlanması gibi faaliyetlere sahiptir.

- **Çok fonksiyonlu BKA'lar:** Bu tür ajanslar bölgenin altyapısını geliştirmek, kentsel alanların yeniden yapılandırılmasını sağlamak, uluslararası fonları yönetme, firmalara danışmanlık ve eğitim hizmeti vererek sanayilerin geliştirilmesi ve faaliyetlerinde bulunmaktadır.

2.1.3.5.Mali Kaynaklarına Göre Bölgesel Kalkınma Ajansları

Mali kaynaklar açısından iki grupta sınıflandırılmaktadır:

- **Zayıf BKA'lar:** Bu ajanslar sadece bölgeye dışarıdan yatırım çekme faaliyetinde bulunan küçük teşkilatlardır. Bu faaliyette bulunmak için yurt dışında ve kendi ülkelerinin başkentlerinde ofisler kurmaktadırlar. Bu ajansları çoğunlukla Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlar finanse etmektedirler. Avrupa Birliği'ndeki kalkınma ajanslarının yüzde yetmişi bu özellikteki ajanslardandır.[95]

- **Güçlü (kuvvetli) BKA'lar:** Bu tür ajanslar bölgeye dışarıdan yatırım çekme faaliyeti ile birlikte istihdamın arttırılması için eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi, çevre düzenlemelerinin yapılması, atıl arazilerin geri kazandırılması, sanayinin geliştirilmesi amaçları taşımaktadır. Ajans, faaliyetlerini finanse etmede çok çeşitli kaynaklar oluşturmuştur. Bu tür ajanslar, teknolojik gelişime katkıda bulunmak için bilim parkları, iş hayatının gelişmesini sağlamak için de Organize Sanayi Bölgeleri ve iş merkezleri geliştirmektedir.

[95] Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları",s.187.

Tablo: 5
BKA'ların Türleri

Kuruluş Biçimine Göre BKA'lar	**Faaliyetlerine Göre BKA'lar**	**Fonksiyonlarına Göre BKA'lar**	**Mali Kaynaklarına Göre BKA'lar**	**Sundukları Hizmetin Geleneksel ya da Yenilikçi Olmasına Göre BKA'lar**
*Merkezi Hükümet tarafından kurulan BKA'lar *Yerel Yönetimler içindeki BKA'lar *Yerel ve Bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar *Kamu ve Özel Sektör işbirliği tarafından kurulan BKA'lar	*Stratejik Ajanslar *Genel İşlevli Ajanslar *Sektörel Ajanslar *Yatırım Çekici Ajanslar	*Küçük Ajanslar *Çok Fonksiyonlu Ajanslar	*Güçlü Ajanslar *Zayıf Ajanslar	*Geleneksel Ajanslar *Yenilikçi Ajanslar

2.1.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları

BKA'ların temel amacı bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgenin girişimciliğini artırmak, bölge halkının kalkınmaya katılımını ve gelişmeden yararlanmasını sağlamaktır.

BKA'ların amaçları şu şekilde özetlenebilmektedir:[96]

- İktisadi kalkınmayı sağlamak
- İstihdamı ve var olan işgücünün verimliliğini artırmak
- Bölgenin rekabet gücünü artırmak
- Sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak
- Kırsal gelişmeyi teşvik etmek
- Bölgeye içerden ve dışardan yatırımcıların gelmesini sağlamak.

2.1.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

BKA'lar amaçlarına farklı yöntemlerle ulaşabilmektedirler. 1950'li yıllarda BKA'ların görevleri sadece dış yatırımları bölgeye çekmek iken günümüzde ise ajansların görev içeriği genişlemiş, ekonomik faaliyetlerine sosyal ve kültürel faaliyetler de eklenmiştir.

BKA'ların genel olarak faaliyetleri şunlardır:[97]

- Bölgesel iktisadi kalkınma stratejisinin oluşturulması
- Bölgeye yatırımcı çekmek ve yatırımcı çekebilmek amacıyla bölgenin tanıtım ve reklamını yapmak
- Bölgesel yardım hibelerini kullandırmak ve yönetmek
- Kırsal kesimin iktisadi kalkınmasını ve yenileşmesini sağlamak
- Altyapıyı sağlamak

[96] Ildırar, s.120.
[97] Uzay, s.77; Tamer, ss.24-31 ve Ildırar, s.120.

- Danışmanlık ve destek hizmetleri vermek
- Bölgedeki mesleki eğitime katkıda bulunmak ve personel altyapısını geliştirmek
- Bölgesel politikaların oluşturulması ve uygulanmasında ilgili resmi ve özel kurumlarla işbirliği yapmak
- Sosyal, fiziki ve ekonomik yenilikler için yol gösterilmesi

Ajansların bunların dışında anketler ve veri tabanlarının oluşturulması, diğer bölgesel kalkınma örgütleriyle işbirliğinin ve işletmelere fon teminin sağlanması gibi faaliyetleri de bulunmaktadır.

BKA'ların en önemli faaliyet alanı kalkınmanın sağlanmasıdır. Bunun için de ajanslar bölgedeki potansiyeli canlandırmak amacıyla bölgenin fırsatlarını, güçlü yönlerini, tehditlerini ve zayıf yönlerini göz önünde bulundurarak, bölgenin kurumsal örgütlenmeleri ile işbirliği halinde bölgenin önceliklerini tespit eder ve bu amaç doğrultusunda orta ve uzun vadeli stratejiler oluşturur.

BKA'ların bölgede içsel kaynaklarını harekete geçirmek için ajansların stratejik planlama yapmaları önemlidir. BKA'lar, başarılı bir stratejik planlama oluştururken öncelikle bölgenin güçlü ve zayıf yönleriyle ihtiyaçlarını analiz etmesi gerekmektedir. Bu analizler bölgedeki; beşeri kaynaklar, mali kaynaklar, fiziki altyapı, kurumlar (eğitim, sosyal hizmetler, dernekler, çevresel kurumlar), doğal kaynaklar, üniversiteler, özel araştırma kurumları ve kamu politikaları dikkate alınarak yapılmalıdır.[98] Kalkınma stratejilerinin daha sağlıklı olması için üniversiteler, teknoloji parkları, kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde yapılması gerekmektedir.

Günümüzde BKA'ların başarısı bulundukları bölgenin rekabet gücünü ne ölçüde geliştirdikleriyle belirlenmektedir.[99] Bu yüzden BKA'lar bulundukları bölgenin rekabet gücünü artırmaları için işletme geliştirme hizmetleri vermek, girişimciliği desteklemek, işletme geliştirme kuluçkaları oluşturmak, tek durak ofisi işlevi görmek, istihdamı artırmak, kümelenmeleri desteklemek gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Tek

[98] Uzay, s.79.
[99] Çakmak, s.85.

durak ofisi girişimcileri caydıran bürokratik engellerin azaltılmasını sağlayan, bulundurduğu uzman ekiple girişimcilere teknik destekte bulunan, fizibilite raporu, iş planı hazırlayan ajansın açtığı ofistir.

BKA'ların diğer önemli faaliyet alanı girişimciliğin teşvik edilmesidir Bu teşvikler mali ya da mali olmayan destekler şeklinde olmaktadır. Ajanslar, yatırımcılara eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bölgedeki sanayinin gelişimi için ajanslar yatırımcılara vergi kanunları, yönetim, üretim, pazarlama, teknoloji uygulaması, araştırma- geliştirme hizmetleri hakkında eğitim ve danışmanlık hizmeti vermektedir.

Ajanslar, işletmelere bölgeye faydası olacak yatırımlar için sermayeye katılım ya da orta ve uzun vadeli krediler aracılığıyla fon temin etmektedir. Bölgeye yatırım çekmek amacıyla olumsuz arazi koşullarına sahip olan bölgelerdeki bazı kalkınma ajanslarının ticari ve sınai gayrimenkul geliştirme konusunda faaliyet göstermektedir. Bazı ajanslar sanayi tesisler için arazi bulmakta, üstüne fabrika binası yaptırmaktadır. Bunları kiralama ya da satma faaliyetlerinde de bulunmaktadırlar. Hatta bazı ajanslar ofis binalarını ve üst kademe yöneticiler için lojmanları dahi kendileri yaptırmaktadır.[100] Bu faaliyetlerle ajanslar, çalışanlara kolaylık ve istihdamın artırılmasını sağlamaktadırlar.

BKA'ların bölgeye yatırım çekmek amacıyla bölgenin tanıtımını yapması da önemli görevlerinden birisidir. Bu tanıtımlar, yatırımcıların bölge hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Başarılı ve geniş çaplı bir tanıtımınun yapılması bölgenin cazibesini artırmasında büyük etkendir. Tanıtımlar, yörenin ekonomik, tarihi, kültürel ve turistik konularda olabilmektedir. Tanıtımlar yatırımcıların yanında turistlerin de bölgeye gelmesini sağlamaktadır.

BKA'larının temel faaliyet alanları ve faaliyet alanlarına yönelik hizmet ve sorumlulukları Tablo 6'da özetlenmiştir.

[100] Devlet Planlama Teşkilatı,**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.174.

Tablo:6
BKA'ların Faaliyet Alanları ve Sorumlulukları

Temel Faaliyet Alanları	Verilen Hizmetler ve Sorumlulukları
İçsel Potansiyelin Ortaya Çıkarılması	- Stratejik planlama (bölgenin güçlükleri / zayıflıklarının fırsat/tehditlerinin belirlenmesi, stratejilerin tanımlanması, kaynakların ortaya konması) - Altyapı ile ilgili hizmetler ve altyapının yönetimi (çevre koruma gibi altyapı faaliyetleri, turizm ile ilgili bölge potansiyelinin geliştirilmesi, endüstri parkları, teknokentler, bilim kentleri, serbest ticaret bölgeleri vb.)
Girişimlere Verilen Destekler	<u>Mali Olmayan Destekler</u> - Yönetim (yönetim danışmanlığı, mali danışmanlık, denetim vb.) - Pazarlama (pazar araştırması, reklam, satış teşvikleri, ihracat yardımları, fuarlar, tasarım vb) - Bilgi ve iletişim (bilgisayar hizmetleri, bilgi hizmetleri, özel iletişim hizmetler) - Araştırma - Personel (istihdam, mesleki eğitim, geçici personelin sağlanması) - İşlemsel hizmetler (kamu yönetimi, ISO 9000, sürekli iyileşmeler vb) - Lojistik <u>Mali Destekler</u> - Sübvansiyonlar, kredi imkanları, risk sermayesi, kuruluş sermayesi, kredi garanti fonları, vergi indirimleri

Temel Faaliyet Alanları	Verilen Hizmetler ve Sorumlulukları
Yabancı Yatırımların Çekilmesi	Yabancı yatırımcıyı araştırmak - Büyükelçilikler, ulusal kurumlar, yurtdışında ofisler, sergiler, fuarlar, seminerler, doğrudan ya da dolaylı pazarlama, kendiliğinde oluşan ilişkiler, işbirliği. Yabancı yatırımcılar için sağlanan rekabetçi avantajlar - Teşvik ve yardım sistemleri, arsa sağlanması, vergi avantajları, altyapının niteliği ve yakınlığı, yerel kaynaklar (beşeri, hammadde, pazarlar), çevre ve hayatın niteliği.
Eğitim Alanındaki Çalışmalar	- Eğitim ihtiyacının analizi - Girişimcilere yönelik eğitim - Yöneticilere yönelik eğitim
Diğer Hizmetler	- Yerel ve bölgesel otoriteler adına yönetim - Kamu ile ilişkiler ve haberleşme - Diğer bölgesel kalkınma ortakları ile işbirliği - Anketler ve veri toplamak

Kaynak: EURADA, ss.73-149 'dan aktaran Nisfet Uzay, **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, ss.78-79.

2.1.6. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari ve Personel Yapısı

Ajansların büyük çoğunluğu merkezi hükümetler tarafından kurulmuştur. Bu ajansların idari yapıları ülkeler arası farklılık göstermektedir. Bu yüzden BKA'lar için standart idari yapılanma söz konusu değildir. Mesela Almanya'da sınırlı sorumlu şirketler organizasyonları, İspanya'da kamu özel hukuk kuruluşları, Fransa'da karma ekonomi şirketleri, Belçika'da belediyeler arası ajanslar, Romanya'da vakıflar, Portekiz ve Polonya'da kamu özel ortaklık şirketleri, İsviçre'de limited şirketleri, Çek

Cumhuriyeti'nde anonim şirketler, Hollanda, İtalya ve İrlanda'da kamu limited şirketleri biçiminde kurulmuşlardır.[101]

BKA'nın genel olarak yönetim ve yürütme olmak üzere birbirini tamamlayan ikili idari yapısı vardır. BKA'nın yönetim yapısı, Genel Meclis, Başkan ve Başkan Yardımcıları, Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Genel Müdür'den oluşmaktadır. BKA'nın yürütme yapısında uzman teknik ekipler ve dış danışmanlar bulunmaktadır.[102]

BKA'nın yasal yapısı aşağıda özetlenmektedir:

- **Genel Meclis:** Mecliste, bir bölgenin kalkınmasında yer almak isteyen tüm yerel yönetim, özel sektör, STK'lar, üniversiteler, mesleki eğitim kurumları vb. bulunabilmektedir. Genel Meclis 'te kimlerin yer alacağı o bölgenin sosyoekonomik yapısıyla yakından ilgilidir.

- **Başkan ve Başkan Yardımcıları:** Başkan'ı temel misyonu, ajansın amaçlarına erişmesini sağlamaktır. Başkan yönetim kuruluna ve meclise karşı sorumludur. Bu kişiler Genel Meclis üyeleri arasından seçilmektedirler.

- **Yönetim Kurulu:** Bazı ülkelerde merkezi yönetim tarafından seçilmektedir. Bazı ülkelerde ise yerel yönetim tarafından seçilmekte ve bu yönetime karşı sorumlu olmaktadır. Bu kurulda çoğunlukla özel kesim temsilcileri yer almaktadır. Bu kurulun ana görevi ajansın politikalarını oluşturmak ve yürütmektir. Buna ek olarak, Yönetim Kurulu'nun stratejik planları onaylama ve doğrulama, ajansın bütçesini ve ajans çalışmalarının etkisini değerlendirmek için prosedürler geliştirme görevleri vardır.[103] Yönetim kurulunun belirleyici eylemlerden birisi de Genel Müdürü seçmesi ve atamasıdır. Yönetim kurulları çoğunlukla harcamaları yönünden kamu idarelerine karşı sorumlu olmaktayken politikaların oluşturulması ve yürütülmesinde kuruluş kanun ve mevzuatlar sınırları içerisinde sorumlu olmaktan çıkarılmışlardır.[104]

---

[101] Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", s.186.
[102] Çakmak, ss.78-81.
[103] EURADA, s.40.
[104] Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.175.

- **Denetleme Kurulu:** BKA'nın denetimi bağımsız denetçiler tarafından da yaptırılabilmektedir. Ajansın mali ve idari işleyişininin denetiminden sorumlu kuruldur.

- **Genel Müdür:** Bu göreve bazı durumlarda Genel Sekreterlik denilmektedir. Ajansın teknik ve idari yönetiminden sorumludur. Genel Müdür'ün önemli görevi teknik ekibi yetiştirmektir. EURADA'ya göre Genel Müdür'ün şu özelliklere sahip olması gerekmektedir:[105] bölgenin kurumlarını ve prestijini geliştirecek teknik ve yönetim yeteneğine, bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel faktörler hakkında derin bilgiye, ulusal ve uluslarası aktivitelerle ilgili konularda iyi bir bilgiye, ortak bir yaklaşım içinde farklı iş alanlarını birleştirebilecek çok iyi disiplinlerarası yaklaşıma, işletme faaliyetlerini kolaylaştırıcı olarak kullanılabilir bilgi ve fon kaynakları hakkında iyi bilgiye, teknik personel arasında bir takım ruhu oluşturabilecek güçlü bir liderlik kalitesine, teknik ve idari personel seçiminde Yönetim Kurulu'ndan toplam güven oyuna sahip olması gerekmektedir.

BKA'nın yürütme yapısını Uzmanlaşmış Birimler ve Dış Danışmanlar oluşturmaktadır. Aşağıda BKA'nın yürütme yapısından kısaca bahsedilmektedir:

- **Uzmanlaşmış Birimler:** Bu birimler Genel Müdür'e bağlı olarak çalışmaktadır. Kalkınma için yeni ve pratik çözümler üretmek için her konuda uzmanlaşmış personeli bulundurmaktadır.

- **Dış Danışmanlar:** Bazı konularda yeterli bilgiye sahip olmayan uzmanın BKA'larda bulunmaması durumunda dışardan uzman personel istihdam edilmektedir.

EURADA'ya göre dışarından gelecek danışman aşağıdakilerden istihdam edilebilir:[106]

- Ticari Danışmanlıklardan
- Diğer BKA'lardan
- Yerel ya da Bölgesel Hükümetlerden

[105] EURADA, ss.40-41.
[106] EURADA, s.42.

- Akademik Enstitülerden
- Bireylerden

BKA'ların kurumsal yapısı yeni yönetişim anlayışı çerçevesinde STK'lar, yerel ve uluslarası sermaye grubu, meslek odaları, yerel idare temsilcileri ve işçiler tarafından kurulan örgütler vb . aktörleri içermektedir.

BKA'ların stratejilerini oluşturmada ve uygulamada hükümetleriyle yakın temasının bulunması gereklidir. Bu durum bazen idare heyeti başkanlığına bir hükümet üyesinin yer alması bazen de bir bakanın yönetim kurulu toplantılarında bir kaç kez bulunmasıyla gerçekleşebilmektedir.

BKA'da çalışan personellerin sayıları ajansın faaliyetinin büyüklüğüne ve bulundukları bölgeye bağlıdır. Bu yüzden BKA'ların personel sayıları hakkında genelleme yapmak yanlış olacaktır.

Genellikle BKA'ların mali haklar ve ücret yönünden kendi kuruluş kanunları çerçevesinde, sosyal güvence bakımından kamu görevlilerinin tabi olduğu kanuna göre personel istihdam ettiğini söyleyebiliriz.[107]

BKA'lar yapmaları gereken faaliyetlere destek olmaları amacıyla yurt dışından ya da ülkeden teknik ekiple çalışabilmektedir ve faaliyet sona erdiğinde görevlendirilen personellerin de ajansla ilişiği kesilmektedir. BKA'lar aradığı nitelikteki personelin özelliklerini bölgesel ve ulusal basında duyurur ve aracı olmadan işe alımı gerçekleştirmektedir.[108]

2.1.7. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansmanı

BKA bütçeleri kaynaklarına ve büyüklüklerine göre değişmektedir. Bu farklılık BKA'ların kuruluş amaçlarının, türlerinin ve faaliyetlerinin farklı olmasından ileri gelmektedir. Genel olarak BKA'ların finansman kaynaklarını genel bütçe ve özel fonlar oluşturmaktadır. Fakat ajans türlerinin çeşitliliğinden dolayı BKA'lar kendilerini finanse etmede çeşitli yöntemler kullanmaktadır.

[107] Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları, s.188.
[108] Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları, s.188.

Uygulanan bir yöntem yerel ve bölgesel yönetimlerin kurduğu BKA'lardan istenen projelerin bu yönetimlerce doğrudan finanse edilmesidir. OECD ülkelerinde bulunan BKA'lar çoğunlukla bu yolla finanse edilmektedir. [109] Bir başka yöntem ise BKA'ların faaliyette bulundukları bölgeden toplanan vergilerden belli bir oranda pay almasıdır. İspanya'daki BKA'ların yerel yönetimlerin topladığı vergi gelirlerinin en az yüzde 5'ini almaya hakkı bulunmaktadır. [110] Anonim şirket olarak kurulan BKA'ların ise başlangıç sermayesini kurucular karşılamaktadır.

Genel olarak BKA'ların finansman kaynakları şu şekilde sıralanabilmektedir:[111]

- Kamu Fonları: Kuruluş ya da öz sermaye fonları, yıllık bağışlar, ihale süreci ya da sözleşme kaynağı.

- Özel Fonlar: Yıllık ücretler ya da finansal mühendislik. Bu durumda BKA'lar yeni ortaklar çekmek ya da özel sektör katılımını sağlamak zorundadırlar.

- Sağlanan Hizmetler Sonucu Elde Edilen Kaynaklar: KOBİ'lerin sermayelerine katılma, KOBİ'lere sağlanan destek ve danışmanlık hizmetlerinden elde edilen gelirler, gayrimenkul geliştirme ve yönetimi, yerel ve ulusal hükümete verilen danışmanlık hizmetleri, eğitim sağlama gelirleri, seminer organizasyonları, desteklenen aktiviteleri ve hükümet programlarını yönetme gelirleri, grişim sermayesi fonlarından yönetim ücretleri, ticaret görevleri organizasyonu, yabancı yatırımcılar veya şirketlere verilen hizmetler, endüstri parklarının yönetimi ve yayın satışı şeklinde olabilmektedir.

- Ayni Kaynaklar: Kamu otoriteleri oda, haberleşme imkanı, personel vb. ücretsiz sunabilmektedir.

- Uluslararası Fonlar ve Projeler: AB Programları gibi.

BKA'lar genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilebilmektedir. Kuruluş aşamalarında devlet tarafından nakdi ve emlak şeklinde ayni sermaye desteği

[109] Uzay, s.84.
[110] Kılıç Kaya, "Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atılım Üniversitesi SBE, 2007, s. 122.
[111] EURADA, s.52.

almaktadırlar. Ayrıca ajanslar sanayileşme hedefli devlet fonlarına projeler sunarak kredi alabilmektedirler. AB ve Dünya Bankası tarafından da BKA'lara fon sağlanmaktadır. [112]

2.1.8. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Başarılarını Etkileyen Faktörler

BKA'lar kendi yapılarına uygun koşulların bulunduğu ortamda başarılı olacaktır. Bölgenin fiziki ve sosyal altyapısını geliştirilecek olan merkezi ve yerel yönetimler BKA'ların etkinliğini belirleyen önemli faktörlerdir. ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden BKA'ların yerel ve merkezi yönetimlerle işbirliği içinde olması gerekir.

Genel olarak BKA'ların başarısında üç temel kavram önem arz etmektedir: Tabandan tavana kalkınma, stratejik planlama ve kamu – özel sektör işbirliği.[113]

EURADA'ya göre BKA'lar herhangi bölgeye (sanayileşmiş, kent ya da kırsal kesim) kurulabilmekte fakat kurulacak bölgelerde aşağıdaki unsurların dikkate alınması yararlıdır:[114] Yeterli nüfus bulunması, Girişimcilik potansiyelinin olması, Nitelikli insan gücü, Bölgesel /yerel kalkınma stratejisi üzerinde fikir birliği, bölgesel alanı tanımlayan kalkınmayı sağlayan sektörlerin yapısıdır. Bu unsurları BKA'ların başarısını etkileyen faktörler olarak değerlendirmek gerekir.

Bir bölgede BKA'ların başarılı olmaları için gelişmeye elverişli sektörler olması gerekir. Ayrıca BKA'ların bölgesel alanı tanımlayan sektörlerle ilgili çalışmalar yapması gereklidir. BKA'lar bölgesel /yerel kalkınma stratejisi üzerinde fikir birliğinin sağlandığı bir ortamda toplumun desteğini kazanır. Bu destek halkın bölgesel kalkınmaya katılımını artırır ve BKA'lar istedikleri etkinliğe kavuşmuş olur.

2.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Politikaları

Avrupa Birliği (AB), çeşitli dil, etnik, tarih ve ekonomik yapılara sahip olan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir. Bu birlik üye ülkelerin refahını bir bütün olarak

[112] Aytül Güneşer Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Sosyal Bilimler Kongresi Tebliği**, Aralık 2003, s.7.
[113] Uzay, s.87.
[114] EURADA, s.17.

artırmayı amaçlamış ve bu amaca yönelik ortak politikalar oluşturmuştur. Fakat AB ekonomik anlamda başarılı olsa da topyekun bir kalkınma sağlayamamıştır. Bünyesinde bulunan ülkeleri arasında gelişmiş farklılıkları olduğu gibi aynı zamanda üye ülkelerin bölgeleri arasında da farklılıklar gözlenmiştir. Bu farklılıkları azaltmak için AB bölgesel politikalara gereksinim duymuştur.

2.2.1. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası'nın Genel Çerçevesi

AB'de GSYİH ve istihdam açısından AB ortalamasının altında kalan birçok bölge vardır. AB 'deki gelişmişlik farkları belirleyen göstergeler esas alınarak toplululuk bölgelere ayrılmıştır. Bu farkları belirlemede kullanılan en belirgin göstergeler; işsizlik oranları, kişi başına GSYİH, altyapıya dayalı farklılıklar ve merkez-çevre ilişkileridir.[115] Çevre bölgelerden geliri yüksek olan merkez bölgeye yapılan göçler işgücü ve nüfus kaybını getirmektedir. Bu durum çevre bölgelerin refah seviyesinin azalmasına ve duraklamasına neden olmaktadır. Özellikle birliğin gelişme problemi olan bölgeleri doğu ve güney bölgeleridir. Mesela Doğu Almanya'yı çevre bölgelere örnek gösterebiliriz. Buradaki bölgelerde eski endüstriler hakimdir ve göç verdiğinden dolayı nitelikli işgücü bulunmamaktadır.

Birlik içinde kalkınma sorunu olan bölgeler genel olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır.[116] İlk grupta bulunan bölgelerin işsizlik oranları yüksek, geçimleri tarıma bağlı, düşük gelirli ve eksik altyapıları olan bölgelerdir. Yunanistan, İspanya'nın önemli bir bölümü, Portekiz, İtalya'nın Mezzorgiorno bölgesi, İrlanda; Kuzey İrlanda ve Fransa'nın denizaşırı bölümleri ilk gruba girmektedir. İkinci grupta yer alan bölgeler sanayi faaliyetlerinde düşüşe geçen bölgeler yer almaktadır. Bu bölgeler kömür, çelik, gemi yapımı tekstil gibi geleneksel sanayi kollarına sahiptirler. Bu sanayiler kömür madeninin ve kömüre olan ilginin azalmasından ötürü işleyemez duruma gelmiştir. İngiltere, Fransa ve Belçika'nın az gelişmiş bölgeleri bu gruba girmektedir.

AB'de bölgeler arasında gözlenen gelişmişlik farkı birliğe yeni üyelerin katılımıyla gözle görülür şekilde artmıştır. Örneğin 2004 yılında Merkez ve Doğu

[115] Gülen Elmas, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler**, s.31.
[116] Kaya, s.79.

Avrupa Ülkeleri ile G.Kıbrıs ve Malta'nın birliğe kabul eden 5.genişlemenin sonucunda bölgeler arası dengesizlik 2 katına çıkmıştır.[117]

Birlik içindeki bu dengesizliklerin AB'ne kattığı olumsuzlukları bertaraf etmek için AB ortak bölgesel politika geliştirmiştir ve dezavantajlı bölgelerine yapısal fonlar şeklinde destekte bulunmaktadır.

AB'nin bölgesel kalkınma politikalarının temellerini iki kavram oluşmaktadır: *Dayanışma (solidarity) ve uyum (cohesion)".*[118] AB bölgeler arasındaki dayanışma ve uyumu sağlamak için bölgesel politikaları uygulamaya başlamıştır. Yani AB bölgesel politikasının amacı gerekli stratejileri belirleyip, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların birliğin rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu olmasını sağlamafktır. Bölgesel politikanın temel hedefi ise bölgesel dengesizliği ortadan kaldırmak ve istihdamı artırmaktır.

AB bölgesel politika mevzuatı gereğince bölgesel kalkınma politikalarının genel hedefleri ve çizelgesi birlik organları tarafından oluşturulmakta, buna bağlı program ve projelerle ilgili düzenlemeler üye ülkeler tarafından kendi yapılarına göre yapılmaktadır.[119]

Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma politikalarını belirleyen başlıca ilkeler aşağıda belirtilmektedir:[120]

- Fonların doğru yönlendirilmesi bakımından "yoğunlaştırma" (kaynakların dağılımında en çok ihtiyacı olan bölgeye verilmesi).

- Birlik yönetimi ve üye devletlerin bölge yönetimleri arasında koordinasyon bakımından "ortaklık" (işbirliği).

---

[117] Erhan Çetin, **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yay., 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi No:4, 2003, s.3.
[118] Uzay, s.110.
[119] Selenge Banu Akşahin, " Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye'nin Uyumu", **AB Uzmanlık Tezi**, Ankara: TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, 2008, s.19.
[120] Akşahin, s.38; Gökhan Çalt, "Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları". http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14&sube= (22.12.2008), ss.6-7.

- Birlik ve bölge yönetimlerinin finansal konular bakımından "bütünleyicilik" (yapısal fonların ulusal düzeydeki yapısal harcamaları tamamlayıcı nitelikte olması).

- Bölgesel yönetimde yerel ve bölgesel yönetimlerin önceliği bakımından " yerellik" (subsidiyarite).

- Bölge yönetimlerine finansman aşamasında düşen payın başkası tarafından ödenmemesi manasında "ikincilik"

- Gelişme ve projeler için gerekli "programlama"

- Fonlar arası " eşgüdüm"

- Denetim bakımından "saymanlık"

- Ulusal ve bölgesel planların "uyumu"

- Üye devletlerin bölge politikalarının uyumu bakımından "eşgüdüm"

Subsidiyarite ilkesi AB bölgesel kalkınma politikası için büyük önem arz etmektedir. Subsidiyarite Türkçe'de *yetki ikamesi, yetki paylaşımı, hizmette yerellik, hizmette halka yakınlık ve yerellik* olarak tanımlanmaktadır.[121] Subsidiyarite ilkesiyle; halkın yönetime katılımının sağlanması, hizmetleri yerine getirmede halka en yakın yönetimlerin gerçekleştirmesi, merkezi yönetimin ancak yerel yönetimler tarafından hizmetlerin yerine getiremediği durumda müdahale etmesi anlatılmaktadır. Küreselleşen rekabet ortamında subsidiyarite ilkesine yani " zirveye rağmen tabanı tercih etme" düşüncesine ilgi artmıştır. [122]

Özetlersek AB bölgesel politika üye ülkeler arasında ve bölgeler arasında uyum ve dayanışmayı sağlamakta ve Avrupa'da siyasi bütünleşmeyi sağlamaktadır. AB bölgesel politika bölgesel planlamaya önem vermektedir. AB bölgesel politikalarını bölgelere verdiği yapısal fonlarla uygulamaktadır. Bu fonların etkinliğini sağlayacak ve

[121] Deniz Sayın, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** , der. Menaf Turan, Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi,, 2005, s.267.
[122] Özer, s.69.

tabana yani halka ulaşmasını sağlayacak bölgelerde teknik kurumsal kapasitelere ihtiyaç vardır. Bu yüzden AB üye ülkelere ve aday ülkelere verilen fonların tahsisi ve etkinliği açısından BKA'ları bir model olarak sunmaktadır.

AB yerel ve bölgesel yönetimlerin halkı en yakından tanıma açısından daha elverişli olduğunu kabul etmektedir. Bu yüzden AB üye ülkelere de bölgesel ve yerel yönetimlerin karar vermede güçlendirilmesini önermektedir. Ayrıca AB önem verdiği bölgesel planlamanın BKA'lar tarafından bölgenin potansiyeli yakından izlenerek oluşturulan stratejik planlarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. AB BKA'larla hem bölgesel planlama ve bölgesel fonlarda etkinlik sağlayabilecek hem de subsidiyarite ilkesini uygulama imkanına kavuşacaktır. Bu açıklamalar AB'nin üye ve aday ülkelere bölgesel kalkınmada BKA'ları neden bir model olarak önerdiğini ortaya koymaktadır.

2.2.2. Avrupa Birliği Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları

AB bölgesel politikaların tarihsel gelişimi bölgesel politikanın temellerinin atıldığı 1957-2000 arası ilk dönem, 2000-2006 arası yeni bölgecilik paradigmasıyla şekillenen ikinci dönem ve en son bölgesel politikanın günümüzdeki ve 2013 'e kadarki yılların ele alındığı 2007- 2013 yılları arası üçüncü dönem olmak üzere incelenebilir.[123]

1957-2000 yılları arasında AB bölgesel politikaların temelleri atılmıştır. AB zeminini oluşturan Roma Anlaşması'nda *"Topluluk kapsamında ekonomik faaliyetlerin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir kalkınması, yüksek seviyede istihdam ve sosyal korumayı yaygınlaştırmak ve üye devletlerde yaşam standardını ve kalitesini ve ekonomik ve sosyal uyum ve dayanışmayı yükseltilmesi"* hedeflenmiştir. [124] 1958 yılında Roma Anlaşması'nda ekonominin bütün kollarını kapsayan az gelişmiş bölgelerin gelişmesi için projelerin desteklenmesine katkıda bulunması için Avrupa Yatırım Bankası'nın kurulması için düzenlemeler yapılmıştır. Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu kurulmuştur.

[123] Akşahin, 36.
[124] Teresa Reeves, " AB ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ: 7-8 Eylül 2006, ss. 39-48.

1970'li yıllara kadar bölge ve bölge planlama kavramlarına fazla önem verilmemekteydi. 1960'lı ve 1970'li yıllarda AB'nin ortak bir bölgesel politikası oluşturulmamıştı ve ekonomik bütünleşme ve serbestleşmeyle kaynakların tüm bölgelere etkin dağılacağı düşüncesiyle ortak bir bölgesel politika oluşturulma ihtiyacı duyulmamıştır.[125] Fakat 1970'lerde ortaya çıkan petrol krizlerinin ardından artan bölgesel dengesizlikler sonucu bölgesel politikalarına verilen önemi artırmıştır. Bölge kavramı, bölgesel planlama ve bölgesel politikaları kavramı birlikte ele alınmaya başlamıştır. 1970 'lerden önce az gelişmiş bölgelere uygulanan bölgesel politikalar merkezi plana bağlı bölgesel planlar ve fiziki altyapı geliştirmeye yönelik uygulamaları içermektedir. 1975 yılında bölge kavramının bölge planlama anlamında analiz edilmesiyle bölgesel sorunlara merhem olabilecek Bölgesel Politika Komitesi kurulmuştur. Bölgesel Politika Komitesiyle aynı yıl içerisinde Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) oluşturulmuştur.

Gerek olumsuz iktisadi sorunlar gerek genişlemeyle birlikte sadece merkezi yönetimin desteğiyle bölgesel dengesizliğin giderilmeyeceği anlaşılmıştır. 1988 yılında AB bölgesel politikaları tekrar gözden geçirilmiş "yapısal fon"ların tekrardan düzenlenmesi, ülkelerin belirli sorunlarına stratejik nokta çözümler üretmek amacı ile kendi ulusal fonlarının yanı sıra yapısal fonlardan da destek alım süreci hızlandırılmıştır. 1988 reformu "programlama", "problemlere konsantrasyon", "ulusal fonlardan katkı sağlama" ve "her seviyede ortak iletişim" (partnership) ilkeleri ile simgeleşir.[126] Günümüzde bu fonların yönlendirildiği ülkelerdeki uygulama deneyimleri entegrasyonun finansal olarak yaptığı katkıdan ziyade katma değer yaratması ile önem kazanmıştır.

1992 Maastricht Anlaşmasıyla AB ekonomik birlik olmanın yanında siyasal birlik olma yolunda amaçlarına kavuşmuş ve Avrupa Birliği (AB) adını kazanmıştır. Az Tek Avrupa Senedi ile güney ülkeleri ve diğer az gelişmiş bölgelerin ortak pazar oluşturmak için gerçek bir uyum politikasının zeminini hazırlamıştır. Ortak pazarın uygulanması için gerekli amaçların gerçekleştirilmesinde yapısal fonların, Avrupa Yatırım Bankası'nın ve diğer mali araçların kullanılması kararlaştırılmıştır. Az gelişmiş

[125] Filiztekin, s. 103.
[126] Arslan, ss. 275-294.

üyelere Kohezyon Fonu ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi için Finansal Araç Fonu meydana getirilmiştir.

Yatırımların yönlendirilmesinin büyük önem taşıması beraberinde AB bölgesel kalkınma politikalarının belirleyeceği "yapısal fon"ların neye göre ve nereye gönderileceği önem taşımaktadır. Yapısal fonların amacı, AB'nin farklı bölgelerinin arasındaki açığın daraltılması için bölgesel düzeyde uygulanacak projelere mali kaynak aktarmaktır.[127] İşte burada AB Bölgesel Kalkınma Politikalarının nasıl oluşturulduğu önem kazanır. Birlik içinde geri kalmış alanların teşvik edilmesi, geliştirilmesi için uygulanacak bu yapısal politikaların sosyo-ekonomik göstergelere göre 2000 yılına kadar 6 hedef belirlenmiştir:[128]

Hedef 1: Birlik içerisinde ekonomik olarak güçsüz olan bölgelerin geliştirilmesi Kişi başına GSYİH'sı AB ortalamasının %75'inin altında olan bölgeler bu kapsama alınan bölgelerdir. Yapısal fonlardan en büyük dilimi alan buradaki kalkınmada geri kalmış bölgelerdir. Yani ağırlık verilebilecek konular arasında altyapının oluşturulması, doğrudan üretim, istihdam yaratacak yatırımlar ve orta ve küçük işletmelere çeşitli destekler sayılabilir.

Hedef 2: Sanayileşme çabaları sonuçsuz kalan alanların düzenlenmesi Genellikle Sanayi sektöründeki istihdam oranının AB ortalamasının üzerinde olduğu ve yine bu sektördeki yapısal sorunların (işsizlik oranının yüksek olması, suç ve göç oranlarının yüksek olması. vs.) bulunduğu sanayinin gerilemekte olduğu bölgeleri kapsar.

Hedef 3: İşsizlikle mücadele AB'nin her yerindeki uzun dönemli işsizler, iş arayan gençler ve işgücü piyasasının dışında kalma tehlikesiyle karşı karşıya olan nüfusun değerlendirilmesidir. İstihdam ve eğitim olanaklarından yararlanma üzerinde durulmaktadır.

[127] Uzay, s.110.
[128] Apan, ss.39-58. Gülen Elmas, " AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar", s.163.

Hedef 4: İşgücünün değişen üretim sistemlerine ve endüstriyel değişim sürecine uyumunun sağlanması Birliğin üretim sisteminin değişmesi ile istihdam durumunun bu tehdit altına girdiği yerlerin yeni beceriler üzerinde yoğunlaştırılması bu hedef kapsamındadır.

Hedef 5: Birlik içindeki kırsal alanların geliştirilmesi Tarımsal bölgelerin ürettiği ürünlerin üretim yapılarında meydana gelen değişmelerden etkilenen ya da etkilenebilecek ürünlerin işlemesinde ya da pazarlamasında çalışanlar bu hedef kapsamındadır. Ayrıca sosyo-ekonomik gelişme düzeyi düşük olan ve ayrıca şu üç ölçütten ikisini karşılayan, kritik durumdaki kırsal yöreler (tarımda yüksek istihdam oranı, düşük tarımsal gelir düzeyi ve düşük bir nüfus yoğunluğu ya da yüksek göç oranı olan bölgeler) bu kategoriye girmektedir.

Hedef 6: Nüfus yoğunluğu düşük bölgeler bu kapsama girmektedir.

1993 yılında kabul edilen Maastricht Anlaşması ile hemfikir kılınan ekonomik ve parasal birliğin tamamlanması için konan çıtalara ulaşmak amacıyla İrlanda, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'ya takviyede bulunmak üzere Uyum Fonu ile balıkçılık sektörüne yönelik Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı kurulmuştur. [129]

Bu dönemde ayrıca yerel birimlerle kalkınmasının sağlanması için Bölgeler Komitesi kurulmuştur. Bölgeler Komitesi danışma organı niteliğindedir. AB Komisyonu Birlik içinde karar alırken bu kuruma danışmaktadır. AB Bölgeler Komitesi, AB'de siyasi zeminin subsidiyarite ilkesine bağlı yapılmasını savunmaktadır.[130]

2000'li yıllara gelindiğinde yaşanan küresel rekabet, teknolojik gelişmeler gibi yaşanan kalkınma yarışında bölgesel politikalar da bu değişimlere ayak uydurma adına AB bölgesel politikalarda çalışmalar yapılmış ve yeniden yapılandırılmıştır. AB "Gündem 2000" bildirgesi yayınlamıştır. Bu bildirgede fonların tahsisinde basitlik prensibini kabullenmesi, yerel, bölgesel ve ulusal kuruluşlar arasında ilişkilerin kuvvetlendirilmesi ve fondan yararlananların sorumluluklarının açığa kavuşturulması

[129] Akşahin, s.41.
[130] Özer, s.78.

gibi konularda düzeltmeler yapılmıştır. 2000-2006 döneminde AB bütçesinin yaklaşık üçte biri bölgesel politikalara ayrılmıştır.

2000 – 2006 döneminde fon tahsisinde yoğunlaşmaya gitme gereğince fonların ayrıştırıldığı yoğunlaştırılmış hedef sayısı 3'e inmiştir: [131]

Hedef 1: Kalkınmada geri kalmış bölgeler Kalkınma ve yapısal intibakı teşvik etmeye yönelik kişi başına GSYİH'sı AB ortalamasının %75'inin altında olan bölgeler ve kilometrekareye 8'den az insanın düştüğü nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bölgelerdir. Destek verilmesi açısından en cazip bölgelerdir. Yapısal fonlardan en fazla destek alan bölgeler kalkınmada geri kalmış bölgelerdir ve toplam finansal kaynakların %70'i bu bölgelere ayrılmaktadır.

Hedef 2: Yapısal krizdeki bölgeler Bir önceki hedef açıklamalarımızda "hedef 2" olarak bahsettiğimiz yapısal sorunların ekonomik ve toplumsal dönüşüme destek hedeflemesi ile ekonomik ve sosyal gelişim sağlayacak hedeftir. Yoğun işsizliğin yaşandığı bölgeler bu hedef kapsamındadır. Hedef 2, yapısal sıkıntılar yaşayan sanayi ve kırsal alanlar, şehirler ve balıkçılık sanayine ait dört ana bölgeyi içermektedir:[132]

Buna göre:

- Sanayi bölgelerinde, AB birliği ortalaması üzerinde bir işsizlik oranı, sanayi istihdam oranı ve sınai istihdan oranındaki düşüş,

- Tarım bölgelerinde yüksek orandan kırsal kesimden göç veya işsizlik ve tarım sektöründeki yüksek iş gücünün istihdamı

- Şehirlerde düşük eğitim düzeyi ile beraber ortaya çıkan yüksek suç oranı, fakirlik ve uzun süreli yüksek oranlı işsizlik

- Balıkçılık ile geçimini sağlayan bölgelerde balıkçılık sektöründe oluşan işsizlik oranı artışı vb. kriterlere bakılarak değerlendirmeler yapılmaktadır.

[131] Elmas, " AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar", s.164.
[132] Çetin, s.4.

Hedef 1 dışında kalan bölgelerdeki uzun süreli işsizlik oranları göz önünde bulundurularak, bu hedef kapsamına girecek olan bölgenin nüfusunun toplam AB nüfusunun %18'ini aşmama koşuluna uyması gerekir.

Hedef 3: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Hedef 1 bölgesi dışında kalan diğer bölgelere istihdam politikaları ve adaptasyonun desteklenmesi ve eğitim ve öğretimin modernizasyonuna yönelik hedeftir. Bu hedef insan kaynaklarının geliştirilmesi için ve istihdamın artırılması için çabalar, kadınlarla erkeklerin eşit standartlara sahip olmasının özendirmeleri, ömür boyu eğitim ve öğretim, ekonomik ve yapısal değişikliklere uyumun sağlanması gibi unsurları içermektedir.[133] Yani Avrupa'da insanların çalışma yaşantılarına hazırlanması ve vasıflarının arttırılmasına yönelik bütün faaliyetler bu hedef kapsamı altına girer.

2000–2006 döneminde Topluluk Girişimleri olarak URBAN II, EQUAL, Leader+, ve Interreg III olmak üzere dört ayrı program yürütülmeye başlanmıştır. Bu programların yanı sıra aday ülkeler için üyelik öncesinde bölgesel dengesizlikleri bertaraf etmek için PHARE, ISPA ve SAPARD adlarında katılım öncesi mali yardım araçları oluşturulmuştur. [134]

2007–2013 dönemi Mali Çerçevesi AB Komisyonu'nun 2005 yılında orta Lizbon Stratejisi'nin genişletilmesiyle şekillenmiştir. Bu yeni çerçeve, KOBİ'lerin kurulması, girişimcilik potansiyelinin artırılması, rekabetçi bir piyasanın yapılandırılması, Ar-Ge, yenilik ve teknoloji ağırlıklı yatırımlara önem verilmesi, yönetişimi artırmak, birlik sınırları içerisinde uyumu sağlamak adına entegre yaklaşımlara önem vermek gibi unsurları taşımaktadır.[135]Bu 2007-2013 Mali Çerçevesinin altyapısını oluşturan üç hedef belirlenmiştir. [136]

Hedef 1: Uyum Bu hedef kapsamında topluluk gerisinde kalan bölgelerin büyümesi ve yeni pazarların oluşturulmasını desteklemeyi içermektedir. Bu hedef GSYİH'sı AB ortalamasının yüzde 75'inden az olan bölgeleri de kapsamaktadır.

---

[133] Çetin, s.5.
[134] Akşahin, ss.49–50.
[135] Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007–2013),Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, ss.132-133.
[136] Reeves, s.42.

Hedef 2: Bölgesel Rekabet Edilebilirlik ve İstihdam Bu hedef rekabet gücünün artırılmasını ve istihdamın artırılmasını içermektedir.

Hedef 3: Bölgesel İşbirliği Bölgesel gelişimin sağlanması ve dağılımının sağlanması amacını taşımaktadır. Bu hedef INTERREG III girişimi çerçevesinde değerlendirilmektir.

2007–2013 döneminde üye devletlerin gelişmişlik farklarının olabildiğince kısa sürede ortadan kaldırılması temel hedeflerinden birisi haline gelmiştir.

2.2.3. Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Mali Araçları

AB'de ekonomik ve sosyal uyumu sağlamak için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlar, yapısal fonlar, uyum fonu, Avrupa Yatırım Bankası ve katılım öncesi mali araçlardan oluşmaktadır. Fonların nihai hedefi projeleri finanse etmektir.

2.2.3.1.Yapısal Fonlar

AB'nin mali araçları dört yapısal fondan oluşmaktadır : [137]

- **Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF – European Regional Developments Fund)**

AB yapısal fonlarının bütçesinin neredeyse yarısına yakınını oluşturan bir fondur. Kullanılmasındaki amaç AB bölgeleri arasındaki sosyo-ekonomik dengesizlik ve farkların azaltılması ve az gelişmiş bölgelerin kalkınmasıdır. Bu fonun kullanım alanları mali destek, KOBİ'lerin geliştirilmesi, üretimin teşviki, fiziki altyapının kuvvetlendirilmesi ve bölgesel kalkınmanın desteklenmesini içermektedir. [138]

[137] Çetin, s.13.
[138] Apan, ss.39–58.

- **Avrupa Sosyal Fonu (ESF – European Social Fund)**

İşsizliği önleyip istihdam yaratmak, mesleki eğitim, yaşam standartlarının iyileştirilmesi, fırsat eşitliği ve sosyal dayanışma gibi sosyal politikaların temel öğesi olan fon konumundadır. Eğitim ve işe alma konularında destek sağlamaktadır.

- **Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF – European Agricultural Guidance and Guarantee fund)**

Kırsal kalkınmaya yönelik tarımda modernizasyon ve yapısal gelişim için ayrılan fondur. Tarım mesleki eğitimi ve tarım ürünleri pazarlaması, tarım ürünleri işlenmesi ve yatırımları göz önüne alınarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik girişimleri destekleyen çalışmalar da bu fonun kapsamındadır.

- **Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı : (FIFG – Financial Instrument for Fisheries Guidance)**

Ortak balıkçılık politikalarının geçerli olduğu durumlarda bölgesel kalkınma için ayrılan fondur. Bu fonun amacı AB'nin kıyı bölgelerinde bulunan yapıların rekabet edebilmelerini sağlamak ve balıkçılık sanayisine faydalı işletmeler geliştirebilmektir.[139]

Yapısal fonların yüzde 5,5'i açıkladığımız fonların dışında "Topluluk Girişimleri" adı altında toplanan fonlara tahsis edilmektedir. AB 'de gerekli görülen alanlarda üye ülkeler arasındaki uyumu güçlendirmek için girişimler (programlar) yapılandırılmıştır. Her girişim ayrı bir fonla finanse edilmektedir. Bu girişimlerle birlik üyelerinin enerji ve sanayi sektörlerine altyapı ile işsizlikle mücadeleye ilişkin projelere kredi verilmektedir. Tablo:7'de Topluluk Girişimleri hakkında bilgi verilmiştir.

[139] Ildırar, s.153.

Tablo:7
Topluluk Girişimleri

Interreg III	AB içindeki sınır bölgelerini, AB üyesi ülkelerle sınırları bulunan ülkelerin komşu ülkeleri ve diğer bölgeler arasında işbirliğini oluşturmaktadır. Bu girişimleri ABKF finanse etmektedir. Bu program çerçevesinde tarım, insan kaynakları, eğitim, turizm, enerji mekansal planlama gibi çok çeşitli eylemler bulunmaktadır.
Leader+	Bu girişimin hedeflerini kırsal kalkınmayı teşvik etmek ve yapısal uyumu sağlamak oluşturmaktadır. Finansman kaynağını EAGG'nin Yönlendirme Bölümü oluşturmaktadır.
Equal	İstihdam piyasasındaki kadın-erkek ayrımcılığın, dışlanmanın ve eşitsizliklerin engellenmesi için mücadele yolları aranmasına yönelikdir. ASF tarafından finanse edilmektedir.
Urban II	Yenilikçi kalkınma stratejilerinin belirlenmesi ve sürdürülebilir kentsel gelişmeyi teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. ABKF mali kaynağı olarak belirlenmiştir.

Kaynak: Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**,7.b.Bursa: Ekin Kitabevi,2005, s.222; Yavuz Taşçıoğlu ve Cengiz Sayın, "AB Bölgesel Kalkınma Politikası ve Uygulama Araçları", **Balıkesir Üniversitesi Burhaniye MYO Bölgesel Kalkınma Kongresi**, Balıkesir, 14-16 Kasım 2009, ss. 149-157.

2.2.3.2. Uyum Fonu

Çevre ve ulaşım alanlarında altyapı projelerinin dengeli finansmanı aracılığıyla üye devletlerarasında ekonomik ve sosyal uyumu ve birliği sağlamak hedeflenmiştir. 27 üye ülkeden 13'ü bu fondan faydalanmaktadır.[140] Maastrich antlaşması gereğince uyum fonundan faydalanmak isteyen ülkelerin kişi başına GSYİH'nın AB ortalamasının %90'ının altında olması gerekmektedir.

[140] Süleyman Yaman Koçak, "Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası'na Türkiye'nin Uyumu", Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F Salı Semineri, 17.03.2009, http://iibf.pau.edu.tr/belgeler/yaman.ppt.(17.02.2010).

2.2.3.3. Avrupa Yatırım Bankası (AYB)

AB'nin dengeli kalkınmasını sağlayan projelere uygun kredi sağlamaktadır. AYB'nin temel hedefi AB politikalarının desteklenmesini sağlamaktır. AB'nin politikaları değiştikçe AYB'nin hedefleri de bu yönde değişmektedir. Günümüz AYB' sinin temel faaliyet alanları Bölgesel Kalkınma, Ulaştırma, iletişim, çevre ve enerji altyapıları ve Avrupa sanayisinin desteklenmesi olarak belirlenmektedir. [141]

2.2.3.4. Katılım Öncesi Mali Araçlar

Aday ülkelerin AB politikalarına uyum sağlaması için birlik katılım öncesi mali araçlar geliştirmiştir.

- **SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı)**

Aday ülkelerin tarımsal sektörlerinin ve kırsal kalkınmanın sorunlarını çözmeye yönelik bir programdır. Tarım sektöründe rekabet edilebirliği artırmaktadır. Aday ülkeler 2000 yılından başlamak üzere üye oldukları tarihe kadar bu programdan yararlanabilmektedirler.[142]

- **ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı)**

Bu program aday ülkelerin ulaşım ve çevre altyapılarının kurulmasına destek olmak amacıyla aday ülkelere kaynak aktarılmasını sağlamaktadır. Projelerin finansmanının yüzde 75'i ISPA kaynaklarından geri kalanı ise ülkelerin kendi kaynaklarından karşılanmaktadır.

[141] Ildırar, s.154.
[142] Ildırar, s.155.

- **PHARE (Doğu ve Orta Avrupa Ülkelerini Yeniden Yapılandırma Programı)**

Bu program Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleriyle AB işbirliğini geliştirmek üzere oluşturulmuş bir araçtır. Sınai kalkınma ve KOBİ'lerin geliştirilmesi ile ilgili projelere kaynak sağlayan ve yapısal fonlar'ın Hedef 1 'yle aynı kapsamda olan bir programdır. Bu program Polonya ve Macaristan 'a yönelik başlatılmış sonrasında Doğu ve Orta Avrupa 'daki aday ülkelerde yeniden yapılanma için kullanılmaya başlanmıştır.

AB bölgesel fonların bölgelere nasıl yararlı olabileceğinin anlaşılması bakımından faydalı olacağını düşündüğümden Tablo:8'de AB bölgesel fonlardan yararlanan ülkelerin başarı öyküleri anlatılmıştır.

Tablo:8
Bölgesel Fonların Bölgesel Kalkınmada Önemini Belirten Başarı Öyküsü

Bir Eğitim Merkezinin Modernize Edilmesi:

Doğu Almanya'da, eğitim programlarını gözeten Dresden Ticaret ve Sanayi Odası, kurslarının aktif faaliyette bulunmadığını anlamıştır ve güncellenemeyen niteliklerin işsizlik rizikosunu çoğalttığını farketmiştir. Bölgede tam anlamıyla modern bir eğitim merkezi tedarik etmek ve maliyetleri minimal seviyede sabitlemek için, Oda, yeni ve çağdaş bir eğitim programı ve sertifikasyon sınavları oluşturmak için Münih Ticaret ve Sanayi Odası ile anlaşmaya gitmiştir. AB'nin yardımıyla, bu iştirak sonucunda sanayi ve ticaret sektörlerinde 1000 eğitim yeri uğruna piyasada en ileri eğitim teknolojisini ortaya çıkmıştır.

Bisiklet Yolu Haritalama Projesi:

Almanya ve Avusturya'nın Bavyera ve Tirol bölgeleri, küçük ölçekli yerel turizmi geliştirmek için hudut dışı bisiklet tatillerini uygulamayı düşündüler. Reklam tanıtımlarıyla birlikte, tüm sınır bölgesini kapsayan bisiklet yollarının müşterek bir haritasını tertiplediler, yerel turist bilgi hizmetleri temin ettiler ve bisiklet kiralama merkezleri inşa ettiler. Interreg'in desteğiyle, proje; turizm sektöründe istihdam sağlayarak yerel işgücünü yükseltmektedir.

Kaynak: Süleyman Yaman Koçak, " Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası'na Türkiye'nin Uyumu", **Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F Salı Semineri**, 17.03.2009, http://iibf.pau.edu.tr/belgeler/yaman.ppt.(17.02.2010).

AB'ne üye ülkeler arasında bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla dezavantajlı bölgelerin Birliğin aktardığı fonlardan yararlanmalarını ortak bir çerçevede sağlamak için üye ülkeler içinde bölgeleme sistemi yapılandırılmıştır. Bölgesel istatistiklerin toplanması ve improvize edilerek karşılaştırılabilmesi amacı ile bölgelerin planlanması ve teşvik araçlarından yararlanılabilmesi açısından "İstatistik İçin Bölge Birimleri Sistematiği" olarak tanımlayabileceğimiz **NUTS** (Nomenclature of Unites Territariales Statistiques) önem taşımaktadır. Bu sistem bölgelerin sosyo-ekonomik tahlillerinin yapılmasında ve birliğin bölgesel kalkınma politikalarının sınırlarının oluşturulmasında işe yaramaktadır.[143] AB kaynaklarından yararlandırmanın ön koşulu olarak tüm yardım alan bölgelerden NUTS sınıflandırması zemininde bölgesel planlar hazırlamasını istemektedir.

AB'de NUTS'ın kullanım alanları aşağıdaki gibidir:[144]

- Birlik bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi ve uyumlaştırılması
- Bölgelerin sosyal ve ekonomik analizlerinin oluşturulması
- Birliğin bölgesel politika sınırlarının belirlenmesi

2.3. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajansların Genel Özellikleri Ve Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri

Avrupa'da 1950'lerden itibaren daha önce bahsettiğimiz üzere finansmanını kısmen kamunun sağladığı ve bulunduğu bölgede yerel kalkınma olgusunun gelişim göstermesine katkıda bulunmak amacı ile küreselleşme sürecinde değişen bölgesel üretim sistem ve politikalarını oluşturarak bölge ekonomisini örgütleyip canlandırma ve rekabet gücünün arttırılmasını sağlamak amacı ile merkezi idareden tam ya da yarı bağımsız şekilde ayrılan BKA'lar ortaya çıkmıştır.

[143] Uzay, s.110.
[144] Mürteza Hasanoğlu ve Ziya Aliyev, " Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", Ankara: **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, Ocak-Mart 2006, s.84.

Bahsettiğimiz üzere ilk olarak 1950'li 1960'lı yıllarda Fransa, Belçika, İrlanda ve Avusturya'da BKA'nın ilk örnekleri görülmüştür. Daha sonra İngiltere, İtalya, Hollanda ve Almanya 1970'lerde, 80'lerde İspanya ve 90'lı yıllarda Macaristan, İsveç, Slovenya, Çek Cumhuriyeti gibi birçok ülke ve en nihayetinde son uygulama da pilot olarak Türkiye kalkınma ajansları ile tanışmıştır.

2.3.1. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri

AB'de BKA'ları bulundukları ülkelerde yasal, yönetsel ve yapısal farklılıkların doğal bir sonucu olarak, birbirinden farklı yasal statülere sahiptir fakat bazı durumlarda, aynı ülkede, hatta bölge içerisinde de farklı yasal statülere sahip ajansların aynı anda çalıştıkları bile gözlemlenmektedir. Zaten buradan anlaşılacağı gibi BKA'lar tek başlarına üretim sistemi politikası üretme, işgücü eğitimi, sosyal ya da fiziki altyapının sağlanması gibi görevlerde devlet desteği ve merkezi kurumlar gibi yerel kurumlardan destek almadan tek başına görevlerini yerine getirme olasılığı çok zordur. Bu bağlamda KA'larının belirli bir bakanlığa ya da merkez teşkilatına organik bağlılığın daha çok üniter yapıdaki devletlerde görüldüğü, federal yapıda olan ülkelerde ise (yerel yönetimlerin politika oluşturma ve uygulama yetkisine sahip olmaları nedeniyle) daha özerk bir yapıya sahip olan, kamu ve/veya özel şirket statüsünde ajanslar olarak kuruldukları ifade edilebilir. [145]

[145] İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, İzmir:İzmir Kalkınma Ajansı Yay., Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz 2008, s.13.

Tablo:9
Batı ve Merkez Avrupa'da Bölgesel Yönetimlerin Yapısı

Klasik Üniter Devletler	Lüksemburg, Yunanistan, İrlanda
Devlet Erkinin Yerel İdarelere Devredildiği Üniter Devletler	Danimarka, Norveç, İsveç
Devlet Erkinin Bölgelere Devredildiği Üniter Devletler	Portekiz, İngiltere, Fransa, Hollanda, Finlandiya
Bölgeselleşmiş Üniter Devletler	İtalya, İspanya
Federal Eyaletler	İsviçre, Avusturya, Almanya, Belçika
Politik ve Ekonomik Dönüşüm İçindeki Eyaletler	Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya

Kaynak: Burcu Yavuz Tiftikçigil, **Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2010,s.75.

Tablo 9'da görüldüğü üzere Batı ve Merkez Avrupa ülkelerinde farklı bölgesel yönetim şekilleri sonucu BKA'lar da farklı yapılanmıştır. Ancak global olarak BKA'ların tek değişmeyen yapısı bulunduğu bölgenin ekonomik olarak kalkınmasını sağlayacak ekonomik kalkınma için uygun koşulların yaratılması ve yatırım açısından bölgeyi cazibeli hale getirerek bölgenin sosyo-kültürel açıdan da gelişimini sağlamaktır.

BKA'ların örgütlenmesi yeni yönetişim anlayışına göre Bürokrasi, yani yerel ve bölgesel idare temsilcileri ve Sermaye Grubu, yani uluslararası şirketler ve ulusal şirketler ve STK'lar, yani meslek odaları, sermaye veya işçiler tarafından kurulan birlikler, çevre örgütleri, vb. aktörlerden oluşuyor ve bu formülasyondaki özel sektörün veya kamunun ağırlığı her ülkenin liberalleşmeyi ne kadar benimsediği ile ilgili olarak oransal şekilde değişiyor.[146]

AB'nde kurulan BKA'lar başlangıçta AB tarafından finanse edilmektedir. AB'deki BKA'ların bütçeleri**,** diğer yönetişim kurumları ve şirketler gibi analitik bütçe şeklinde düzenlenirken, finansmanları yapısal olan ve yapısal olmayan fonlardan, hizmetlerinin fiyatlandırılmasından, kamu ve yerel idarelerden belli paylardan geliyor.

[146] Çalt, s.9.

Avrupa'da bulunan BKA'ların temel finansman kaynağını kamu gelirleri ile AB fonları oluşturmaktadır. BKA'lar her üye ülkede kurumsal yapılarına göre AB fonlarından farklı şekilde yararlanmaktadırlar. EURADA raporuna göre BKA'lar fonlardan iki temel şekilde faydalanmaktadırlar:[147]

- Yapısal fonları uygularlar.
- Topluluk Girişimleri (INTERREG, Leader vs.) projelerini veya bu projelerle ilişkili küçük projeleri kumanda ederler.

AB'de BKA'nın kuruluş şekillerine göre bir sınıflandırma yaparsak, Belediyeler arası ajans, Kar amacı gütmeyen birlikler organizasyonlar, Sınırlı sorumlu şirketler, Kamu/özel hukuk kuruluşları, Kamusal sınırlı sorumlu şirketler (yarı kamu şirketi), Vakıf, Limited şirket, Ortak hisseli şirketler, STK gibi yapılarda BKA'lara rastlanmaktadır.[148]

Yukarıdaki sınıflandırmaya göre bu durumda ülkeler arasında BKA'ların yasal yapıları da farklılık göstermelidir. Tablo: 10'da ülkelere göre BKA'ların yasal statüleri ortaya konmuştur.

[147] Pınar Özen, "Bölge Kalkınma Ajansları", **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı**, 2005, http://www.sabek.com.tr/SUNU/bolge%20Kalkinma%20Ajansla.pdf, (12.06.2008). s.7.
[148] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, s.13.

Tablo:10
Ülkelere Göre BKA'ların Yasal Statüleri

Ülkeler	BKA Yasal Statüler
Almanya	Yarı Özerk Kamu Şirketleri
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
İsveç	Limited Şirket
Fransa	Karma Ekonomi Şirketleri
Yunanistan	Belediye Girişimi
Romanya, Danimarka	Vakıflar
Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz	Kamu Limited Şirketler
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu /özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Çek cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
Belçika	Belediyeler arası ajanslar

Kaynak: Pınar Özen, "Bölge Kalkınma Ajansları", **Türkiye Ekonomi Politikaları AraştırmaVakfı**,2005,http://www.sabek.com.tr/SUNU/bolge%20Kalkinma%20Ajansla.pdf, (10.11.2009).s.5.

Avrupa'daki BKA'ların organizasyon yapıları farklılık gösterse de temel olarak Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Yönetim Kurulu Başkanı ve Yardımcısı, Genel Sekreter, Genel Sekreterlik Personeli, Hesap ve Bütçeleme Uzmanı veya Uzmanları bulunmaktadır.

Başta Avrupa olmak üzere dünyanın hemen heryerinde işlevleri, görev ve yetkileri, hukuki ve kurumsal yapıları birbirinden çok farklı birçok BKA'ları vardır. Avrupa'da da dünyanın diğer BKA'ları ile etkili ve etkin iletişim sağlanması amacı ile 1991 yılının Aralık ayında Belçika Kanunları altında Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği kurulmuştur. Bu birliğin başlıca kuruluş amaçları;[149] BKA'lar arasında bilgi ve tecrübe

[149] Tamer, ss.9–10.

aktarımını sağlamak, Yerel ve bölgesel ekonomik gelişme alanında en iyi uygulamaları desteklemek ve tanıtmak, BKA'ların kalkınma adımında tanıtımını yapmak, şirketler ve özellikle KOBİ'lere yönelik bölgesel kalkınma ve destek programlarının gelişmesi ve dağılımında katkıda bulunmak, Avrupa Komisyonu ve diğer Topluluk kuruluşlarıyla teknik işbirliğini sağlamlaştırmak ve iyileştirmek, Avrupa Birliği dışındaki ülkelerde yeni kurulan BKA'lara destekte bulunmak, Ülkelerdeki BKA'lar arasındaki işbirliği projelerinin yapılandırılmasını Çeşitli ülkelerdeki kalkınma ajansları arasındaki işbirliği projelerinin oluşmasını özendirmektir.

EURADA'nın bugün AB ile Orta ve Doğu Avrupa'dan yaklaşık 25 ülkeden 150 civarında üyesi bulunmakta ve bir STK olarak amaçları doğrultusunda çeşitli faaliyet ve projeler yürütmektedir.

2.3.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajansı Örnekleri

Önceki bölümde anlatıldığı üzere AB'nin farklı bölgesel yönetimlere sahip olmasından dolayı AB birbirinden farklı yasal statülere sahip BKA'lar barındırmaktadır. AB'den verilcek örnekler Tablo 9'daki bölgesel yönetim ayrımlarına göre her yönetim tipine ait bir ülke örneği verilmiştir. Klasik üniter devletler arasından İrlanda, devlet erkinin yerel idarelere devredildiği ülkelerden İsveç, devlet erkinin bölgelere devredildiği ülkelerden İngiltere, bölgeselleşmiş üniter devletler arasından İtalya, federal eyaletler yapısındaki ülkeler arasından Avusturya ve politik ve ekonomik dönüşüm içindeki ülkeler arasından Polonya örnek olarak gösterilecektir. Bu ülkelerde yer alan BKA örneğinin seçiminde başarılı bulunanlar ele alınacaktır. Bunlar İrlanda'da yer alan Shannon Kalkınma Ajansı, İsveç'te yer alan ALMI Företagspartner AB Bölgesel Kalkınma Ajansı (ALMI), İngiltere'de yer alan Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı (South West of England Development Agency), İtalya'da yer alan Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (Ente Regionale per la Valorizzazione Economica del Territoria/ERVET), Avusturya'da yer alan Viyana İş Ajansı (Vienna Business Agency) ve Polonya'da yer alan Wroclaw Bölgesel Kalkınma Ajansı (Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, WARR) incelenecektir.

2.3.2.1.İrlanda ve Shannon Kalkınma Ajansı

1970 yılına kadar yüksek işsizlik oranlarının, yüksek enflasyonun, beyin göçünün ve durgunluğun olduğu olumsuz ekonomiye sahip olan ülke 1990 yılında hızlı büyümesiyle bütün dikkatleri üstüne çekmiştir. Günümüzde İrlanda Amerika Birleşik Devletlerinin yazılım programları ihracatında ikinci ülke konumuna yükselmiştir. Bu hayret verici ekonomik başarılarından ötürü İrlanda ekonomisi "Kelt Kaplanı" olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

İrlanda'da hızlı büyüme sürecine etkisi olan faktörlerin 1958 yılında tarımsal ekonomideki içe dönük korumacı ve tarifeli programları, dış ticarete açık ve teşvik edici programlara dönüştürme kararı, 1965 yılında İngiltere ile Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmalarını imzalaması, 1969 yılında Endüstriyel Kalkınma Ajansının kurulması ve 1973 yılında AB'ne üye olduğuna kanaat getirilmiştir. .[150]

İrlanda 1980 yılların ortalarında Hükümet, işveren, işçi ve tarım kesimleriyle "Sosyal İşbirliği"oluşturmuştur. Bu işbirliğinin sonucunda "Ulusal İyileştirme Programı" isminde üç yıllık anlaşma ortaya konmuştur.[151] Bu anlaşma ile makroekonomik istikrarın yapılması, mali istikrar önlemlerinin alınması ve ılımlı ücret pazarlığının yapılması kararları alınarak taraflardan fedakarlıklar gönüllülük esasınca yapılması istenmiştir. Bu bağlamda harcamalarında önemli kısıtlamalar gözlemlenmiştir. Bu programın sonucunda ülkenin rekabet gücü küresel ekonomiye uyum sağlayacak düzeye getirilmiştir.

İrlanda yatırımcıyı ülkesine çekmek için kurumsal vergi oranlarında indirimlerde bulunmuştur. Bunun yanında İrlanda'nın geniş Avrupa pazarıyla uyumu, aktif İngilizce konuşan, iyi eğitimli ve daha düşük ücretle çalışan işgcücü, ülkenin makroekonomik istikrar programlarını başarıyla uygulaması ülkenin yüksek teknolojili yabancı firmaların ilgi odağı olmasını sağlamıştır. İrlanda, Çip imalatçısı İntel, ilaç üreticisi Pfizer, yazılım devi Microsoft, internet devi Google gibi dünyanın önde giden firmaların ülkelerine yatırım yapmasını sağlamıştır.

[150] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, s.293.
[151] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, s.294.

İrlanda yaşanan bu büyük gelişmenin yanında bölgesel dengesizlikler yaşanmaktadır. Bu yüzden AB'ye uyumlu ulusal kalkınma planı hazırlamıştır. Bununla birlikte bölgesel kalkınma planlarını üçü bölgesel biri ulusal olmak üzere dört ajansla yürütmektedir. Tablo 11'de İrlanda'da bulunan ajanslar ve amaçları ortaya konmuştur.

Tablo:11
İrlanda'da bulunan Ajanslar ve Amaçları

Ajans	**Amaçları**
IDA İrlanda	Yabancı yatırımı çekmek, mevcut olan yatırımı geliştirmek.
Enterprise İrlanda	Firmaların her konuda teşvik edilmesi ve dünya pazarlarında rekabet gücünün sağlanması.
Forfas Kalkınma	Kanun ve mevzuatla ilgilenmek.
Shannon Kalkınma	Hava ulaşımının Shannon üzerinden sürekliliğini, sanayi kalkınmasını ve içsel yatırımı sağlamak,

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları,** İzmir:İzmir Kalkınma Ajansı Yay., Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz 2008., ss.301-307.

İrlanda'nın kalkınmasında önemli misyonlar üstlenen Shannon Kalkınma Ajansı 1959 yılında Shannon Serbest Havaalanı Kalkınma Şirketi adı altında kurulmuştur. Shannon Kalkınma (Shannon Development) olarak da adlandırılan ajansın birincil hedefi Shannon üzerinden hava ulaşımının sürekliliğini sağlamaktır. [152]

Shannon Kalkınma'nın misyonu Shannon bölgesinde insanlar, yatırımcılar ve ziyaretçiler için parlak bir gelecek sunmak ve İrlanda'nın ekonomik büyümesini Atlantik Koridor içinde dünya çapında bir bölge oluşturmaktır. Bu misyona ulaşmak için aşağıda belirtilen üç ana hedef üzerine odaklanmıştır. [153]

- Shannon Bölgesinde gelişmiş bölgelerin tam potansiyelle çalışmalarından emin olmak

[152] Kayasü, vd..49.
[153] Shannon Kalkınma, "Mission Statement", http://www.shannondevelopment.ie/AboutUs/MissionStatement/, (10.07.2010).

- Shannon Bölgesinin az gelişmiş bölgelerin potansiyellerini açığa çıkarmak
- Shannon Uluslarası Havaalanı için piyasa talebi yaratmak.

Clare, Limerick, North Tippeary, South Offaly ve North Kerry bölgelerini kapsayan Shannon Kalkınma Ajansı emlak yönetiminin yapılması, turizm ve iş konularında danışmanlık sağlayarak yenilikçi çözümlerde bulunarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma prensipleri; İnovasyon, Girişimcilik, Güçlü bölgesel ortaklıklar ve sürdürülebilir kalkınmadan oluşmaktadır. Ajansın stratejik bölgesel alanları Shannon Serbest Bölge, turizm ve ürün gelişimi, Limerick büyük şehir bölgesi, Bölgesel gelişim merkezleri, enerji ve sürdürülebilirlik, aktif kalkınma ve iletişim altyapısıdır. [154]

Tablo:12
Shannon Kalkınma Ajansı Tarafından Yapılan Çalışmalar

Yıl	**Yapılan Çalışmalar**
1978	Küçük bölge içi sanayinin gelişmesi için program başlatmak
1980	Yerli yüksek teknolojili firmalar için Yenilik Merkezi açılması
1984	Ulusal Teknoloji Parkının kurulması
1986	Limerick Gıda Merkezinin kurulması
1990	Shannon Dünya Havacılık Parkının açılması
2004	eTowns projesinin başlatılması

Kaynak: Shannon Kalkınma, "Milestones in Innovation" http://www.shannondevelopment.ie/AboutUs/MilestonesinInnovation/, (10.07.2010).

Tablo 12'de Shannon Kalkınma Ajansı'nın çalışmalarından bazıları gösterilmektedir. 2004 yılında başlatılan eTowns projesi Shannon Kalkınma Ajansın anahtar projelerinden birisi olup küçük toplulukların devam eden ve gelecekteki

[154] Shannon Development, "Looking Forward- A Better Future", http://www.shannondevelopment.ie/media/Media,7475,en.pdf,(12.07.2010).

gelişimleri için "21.yüzyıl modeli" oluşturmaktır. Projenin asıl amacı az nüfuslu olan yerlerde istihdam yaratmak ve bölgenin kültürüne dayalı mikro işletmeler kurmaktır. [155]

Shannon Kalkınma Ajansının anahtar projelerinden diğeri de Kerry Deepwater Alanı Oluşturma Projesi'dir. Shannon Kalkınma Ajansı, Shannon LNG Ltd ile İrlanda'nın ilk sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalat ve depo tesisini bir satınalma opsiyon anlaşması ile Kerry Deepwater alanında 115 hektarlık bir alanda gerçekleştirmiştir.[156]Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere ajans bilgi, enerji, ulaşım, istihdam gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir.

2.3.2.2.İsveç ve ALMI Företagspartner AB Bölgesel Kalkınma Ajansı (ALMI)

Yönetim biçimi Parlamenter Anayasal Monarşi olan İsveç sanayide üstünlüğünü kanıtlamış bir ülkedir. İsveç teknoloji ve enerji bakımından gelişmiş bir ülke olarak Atlas Copco, Sony Ericsson, Ikea, Absolut gibi uluslarası tanınan şirketlere sahiptir.

İsveç küçük olmasına rağmen dünyanın en sağlıklı ekonomilerinin başında gelmektedir. İsveç ekonomisi uzun zamandır AB ortalamasının üzerinde büyüme gerçekleştirmektedir. Uzmanlar İsveç'in yüksek büyüme oranlarını sosyal devlet anlayışından taviz vermeyerek kamu maliyesi alanında uyguladığı reformlar ve disiplin sayesinde elde ettiklerini savunmaktadırlar. İsveç 'te yaşanan teknolojik gelişmeler, ülkenin 1995 yılında AB'ye üye olması, globalizasyon, uluslarası ticaret ve nakit akışında yaşanan serbestlik iş sektörünün koşullarının değişmesine neden olmuştur. İsveç'te kişi başına GSYİH AB'nin 15 ülkesinin oranlarından daha yüksektir. Fakat İsveç'te bu olumlu ekonomik gelişme ortamında bölgeleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.[157]İsveç bölgesel dengesizliğin giderilmesinde yerel idarelerin etkili olacağını savunmaktadır. İsveç'te 1990 yılından sonra kalkınmada yerel idarelerin

[155]E-Towns Project, "Project Details", http://www.etowns.ie/ProjectDetails/ (10.07.2010).
[156]Shannon Kalkınma, "Kerry Deepwater Zone" http://www.shannondevelopment.ie/kdz/, (13.07.2010).
[157] Ministry of Enterprise Energy And Communications Sweden, " A National Strategy For Regional Competitivenes Entrepreneurship And Employment 2007-2013, http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/74/17/1fdb10a6.pdf, (18.07.2010). ss.51-52.

desteğiyle etkili olacağı anlayışı yerleşmiştir. Yani kalkınmada yönetişim anlayışı benimsenmeye başlamıştır.

İsveç'in AB'ye üye olmasıyla birlikte bölgesel kalkınmaya yönelik fonları elde etmesiyle ve ülkede yönetişim anlayışının yerleşmesiyle 1994 yılında ALMI Företagspartner AB isminde kalkınma ajansı kurulmuştur. ALMI Företagspartner AB devletin sahibi olduğu yani merkeze idareye bağlı farklı bölgelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla kar amacı gütmeyen bir limited şirket olarak kurulmuştur. ALMI Företagspartner AB yirmi bir şirketten oluşmaktadır. ALMI Företagspartner AB her bir şirketin yüzde 51'ine sahiptir. Diğer hisseler il meclisi, bölgesel yetkililer ve işbirlikçi kurumlara aittir. Tüm şirkette toplam 450 kişi çalışmaktadır.

Yan kuruluşlar genellikle politikacılar, yerel iş temsilcileri ve çeşitli organizasyonlardan oluşmaktadır. Ana şirketin görevi yönetimden sorumlu olmak, koordinasyon, ürün aktivite ve faaliyet gelişimini sağlamak ve grup fonksiyonlarını servis etmektir. ALMI Företagspartner AB aktivitelerini kendisi finanse etmektedir. Yönetim ve günübirlik operasyonlar şirket sahipleri tarafından finanse edillmektedir.[158]

ALMI Företagspartner AB'nin kuruluş gerekçelerinden birisi piyasaların kendi başlarına büyümeyi gerçekleştiremeyeceği kanısıyla ticarete kamusal yatırımların gerekli görülmesidir. Bu bağlamda ALMI Företagspartner AB şirketlerin rekabetçilik ve girişimcilik yanlarını geliştirmek amacıyla faaliyetlerde bulunmaktadır.

ALMI Företagspartner AB'nin aktiviteleri arkasındaki temel düşünce risk finansmanı ve kapasite geliştirme ihtiyaçlarının karşılanmasıyla şirketlerdeki girişim ve rekabetçiliği güçlendirerek gelişen ve dinamik bir ekonomi sağlamaktır.[159] ALMI Företagspartner AB KOBİ'lere teknolojik transferinin yapılması ile ilgili projeler üreterek insan gücü ve yatırım alanında finansal destek ve danışmanlık hizmeti sağlamaktadır.

---

[158]ALMI Företagspartner, "Getting Sweden Working", http://www.almi.se/Global/Dokument/PDF/almi_english.pdf,.(20.07.2010) s.26.
[159]ALMI Företagspartner, "Getting Sweden Working", http://www.almi.se/Global/Dokument/PDF/almi_english.pdf,.(20.07.2010) s.8.

ALMI, yeni firmaların kurulmasını teşvik ederek finansal desteğin yanında girişimcilere koçluk eğitimi vererek doğru kaynaklara nasıl ulaşılması gerektiği konusunda yönlendirmektedir. Toplumda herkesin işgücü piyasasına katılması için kadınlara ve göçmenlere ALMI tarafından özel programlar geliştirilmektedir. Göçmenlerin piyasada karşılaştığı engelleri bertaraf etmek için Göçmen Girişimciler İştirak Kurumu ile ortak çalışmalar yürütmektedir.[160]

Tablo: 13
ALMI Företagspartner AB Bölgesel Kalkınma Ajansı Tarafından Yürütülen Projeler

Projeler	**Projelerin İçeriği**
IPRODOC Projesi	Avrupa'daki KOBİ'lerin şirketler arası ilişkilerin kurulmasında metedoloji geliştirmek için organizasyon yönetimi ve yeni çalışma metodlarına sahip Bilgi ve İletişim teknolojileri tabanlı araçlar ve yeni iş modellerini kullanmak.
Leonardo da Vinci Projesi	Esnaf ve zanaatçı kadınlar için mesleki eğitimin vermek.
ALTENER Projesi	Yenilenebilir enerji olarak ormanların uzun dönemli kullanılmasını planlamak.
ACCREDITS Projesi	Bilgi ve iletişim teknolojili tabanlı ve digital medya sektörlerinde teknoloji transferini geliştirmek.
Teknoloji Yönetiminin Entegrasyonu	İsveç KOBİ'lerini geliştirerek işletmelerin ihracat kapasitelerini artırmak ve ulusal bir teknoloji analizi ve transferi planı oluşturmak.

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı Yay. Yayın No: İZKA-A/2008-01, Temmuz 2008. ss.358-367.

Tablo 13 'de görüldüğü üzere ALMI girişimcilere inovasyon, enerji ve mesleki eğitim gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. ALMI ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek tüm şirketlere ve girişimcilere her türlü destekte bulunmaktır.

[160] ALMI Företagspartner, "Getting Sweden Working", http://www.almi.se/Global/Dokument/PDF/almi_english.pdf,.(20.07.2010) s.11.

2.3.2.3.İngiltere ve Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı (South West of England Development Agency)

İngiltere, coğrafi olarak Kuzey Denizi ile Atlas Okyanusu'nun kuzey bölgesi arasında, Avrupa'nın Kuzeybatı köşesinde parlamenter monarşi ile yönetilen bir ülkedir. Kömür, doğal gaz ve petrol rezervlerine sahip olan İngiltere enerji üretimde sanayileşmiş diğer ülkelere göre üstünlük sağlamıştır. Bankacılık, sigortacılık ve ticari hizmetler gibi hizmetler GSMH'da en fazla payı almaktadır. Önemli bir ticari güç ve finans merkezi olmasına rağmen içinde bölgesel eşitsizlikler, gibi yapısal zayıflıklar barındırmaktadır.

İngiltere AB'ye üye olmasıyla bölgesel kalkınma politikalarını birliğin kalkınma politikalarına uyumlaştırma sonucu ülkenin bölgesel politikalarında BKA'lar önem arz etmeye başlamıştır İngiltere'de BKA'ların temeli 1960 ve 1970'li yıllara temeli dayansa da aslında BKA'lar 1999 yılında kurulmuşlardır. 1997 yılında yayınlanan "Refah İçin Katılımın Oluşturulması: İngiliz Bölgelerinde Sürdürülebilirlik, Büyüme, Rekabet Gücü ve İşgücü" adlı çerçeve politikayla hem ekonomik performans düşüklüğünü engelleyecek hem de bölgesel anlamda hükümet programları arasında uyumu sağlayabilecek bir yapının oluşturulması yani BKA'ların kurulması gerektiği vurgulanmıştır.[161]

BKA'lar, İngiltere'nin East of England, East Midlands, North East North West, South East, South West, West Midlands, London, Yorkshire ve Humberside olmak üzere 9 ayrı bölgeye ayrılarak bu bölge idareleri altında kurulmuşlardır.[162]Bu bölgelerde kurulan BKA'lar, faaliyet gösterdikleri bölgelerin niteliğine göre oluşturulan personel ve organizasyon yapıları ile farklılık göstermektedirler. Yani çeşitli sektör temsilcileri, bölge idari temsilcileri sayıları farklılık göstermektedir. Bu ülkede kurulan BKA'lar yasal statü olarak bakanlık dışı kamu kurumu veya özerk örgütler olarak form bulmuştur.

---

[161] Serap Kayasü, Melih Pınarcığlu, Suna Senem Yaşar ve Sencer Dere, **Yerel Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yay. Yayın No:2003-8, 2003.ss.37-38.

[162] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, s.267.

İngiltere'deki BKA'lar 1998 yılına kadar hükümetlerle ilişkide bulunmadan faaliyette bulunmaktaydılar. Kasım 1998'de yürürlüğe giren BKA kanunuyla hükümetten finansal destek sağlanmaya başlanmıştır. Bu kanunun 2. Maddesine göre; BKA'ların karar organı, 8-15 kişiden oluşan yönetim kuruludur. Yasada, Londra hariç, bütün BKA'ların yönetim kurulu üyelerinin Devlet Bakanı (Secretary of State) tarafından atanacağı hükme bağlanmıştır.

BKA'ların kuruluş amaçlarını aşağıdaki gibi beş ayrı şekilde özetlenmektedir:[163]

- Yeniden yapılanmayı örgütleyerek bölgesel ekonomik kalkınma amacı,
- Rekabet gücünü arttırarak iş verimliliğini yükseltip yatırımlara yön verme amacı,
- İstihdam arttırmaya yönelik iş olanaklarını arttırma amacı,
- Bölgelerin potansiyelini geliştirme amacı,
- Sürdürülebilir bir kalkınma sağlama amacı.

Bunlara bağlı olarak BKA'lar çeşitli stratejiler kurma görevleri üstlenmektedirler. Bu stratejiler her bölgenin kendine has yapısı ile birlikte kendi koşullarına özgü olmasının yanı sıra daha geniş bir etki oluşturması amacı ile bölgelerin de stratejilerine yön vermesi amaçlanmıştır.

İngiltere BKA'ların denetimi konusuna özen göstermektedir. BKA'lar bağlı oldukları Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, Hazine ve Sayıştay tarafından denetlenmektedir.

Aşağıdaki Tablo:14'de İngiltere'deki bölgelerde kurulan ajanslar verilmiştir.

[163] Kayasü, vd. s.38.

Tablo:14
İngiltere'de Bölgeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölge	BKA
East of England	East of England Development Agency
East of Midlands	East Midlands Development Agency
North East	One North East
North West	North West Development Agency
South East	South East England Development Agency
South West	South West England RDA
West Midlands	Advantage West Midlands
Yorkshire and the Humber	Yorkshire Forward
London	London Development Agency

Kaynak: Koray Karasu ,"İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** der: Menaf Turan, Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi, 2005, s.207.

Güney Batı BKA, Güney Batı İngiltere'nin ekonomik performansını geliştirmek için oluşturulmuştur. Güney Batı BKA 1999 yılında form bulmuştur. İngiltere parlamentosuna karşı sorumluluğu bulunan Bölgenin asıl amacı yoğun yabancı yatırımlarının bölgeye çekilmesi ve kalifiye iş gücü ile birlikte sosyal bir gelişim sağlanmasıdır. Kalifiye işgücünün bu bulunduğu bu bölgeye gelen şirketler hem devamlılık sağlayıp hem de istihdam açısından istikrarlı bir görünüm sunmaktadır. Ajansın planları mevcut bölgesel stratejiler, ülkenin ekonomisi, hükümetin bizden beklentisi ve kullanılabilir fonlar gibi dört anahtar noktaya dayanmaktadır. [164]

Güney Batı BKA'nın başarıları kısaca aşağıda özetlenmiştir:[165]

[164] South West RDA, "How We Work", http://www.southwestrda.org.uk/about_us/how_we_work.aspx (18.04.2010).
[165] England's Regional Development Agencies, " South West RDA's Achievements" http://www.englandsrdas.com/about-the-regions/south-west/achievements, (23.04.2010).

- 2005-2007 yıllarından itibaren Güney Batı BKA 3858 kişiye iş bulmasında ve 24664 işletmeye performansını artırmasına yardımcı olmuştur.

- 2002-2007'den beri Güney Batı BKA 30,442 iş oluşturmuş ya da korumuş, 1437 yeni iş kurmuş ya da çekmiş, 624,30 hektar kullanılmayan alan geri kazanmış ve geliştirmiş, bölgedekiler ile beraber 69811 insanın yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olmuştur.

- Eden projesi ve Wave Hub gibi bölgeyi dönüştürecek yenilikçi projelerle çeşitliliği desteklenmiştir.

- Beacon South West teşebbüsü birçok küçük firmaya yol göstermesi ile bölgesel ekonomik gelişime öncülük etmiştir.

- Cornwall'ın Combined Üniversitelerinde £12m üzerindebir para yaratarak genç insanların yüksek derecede eğitimi sağlandı. 2004 sonunda teşebbüs £65m'a ulaştı.

- The Market ve Coastal Town teşebbüsü 200'de kurulmuş ve 64 ilçeyi kapsamıştır.

2.3.2.4. İtalya ve Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET)

İtalya, yerel idarelerin güçlü olduğu bölgeselleşmiş üniter bir devlettir. Yirmi bölgesel yönetime, 101 il idaresine ve 8000 belediyeye sahip olan ülkede bölgesel idare sınırları NUTS II (Düzey 2 bölgeleri) ve mevcut il sınırları NUTS III (Düzey 3) olarak belirlenmiştir. Bölgesel yönetimin yetki alanına sağlık, dış ticaret, bölgesel gelişim, AB ve diğer bölgelerle bağlantılar, üretim ve enerji hizmetleri, tarım, kentleşme gibi konular girmektedir.[166]

İtalya bölgelerinde 1977 yılında yürürlüğe giren yasayla yasama ve yönetme yapabilen fakat merkezi yönetiminin denetimine tabi bölge idaresi oluşturulmuştur. Bölge idaresi bu yasayla sanayi kalkınması hariç bölgesel kalkınma ve eğitim üzerinde gücü olmuştur. 1991 yılında çıkarılan kanunla bölgeler daha çok kuvvetlendirilirken

[166] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, ss.369-371.

1997 yılında kabul edilen Bassanini Kanunuyla sadece merkezi görevler merkezi hükümete verilmiştir. Geri kalan görevlerin bölgesel ve yerel yönetime aktarılmasıyla yerel idarelerin yetkileri artırılmıştır. [167]

İtalya'nın kuzey ve güney bölgeleri arasında sosyoekonomik açıdan uçurumlar bulunmaktadır. İtalya'nın kuzey bölgesi KOBİ'lere dayalı güçlü bir girişimci altyapısına sahip Avrupa'nın en gelişmiş bölgeleri arasında yer almaktayken güney bölgesi düşük gelir düzeyi ve yüksek işsizliklerin görüldüğü bir bölgedir. AB standartlarına eşdeğer proje hazırlayamadığından ötürü İtalya'nın güney bölgeleri AB fonlarından yeterli ölçüde yararlanamamaktadır.[168]

İtalya'da bölgesel kalkınmaya yönelik çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bunlar bölgesel anlaşmalar, bütünleştirilmiş programlar ve kalkınma ajansları olarak karşımıza çıkmaktadır. İtalya'nın 14 adet kalkınma ajansı bulunmaktadır.(Tablo 15).

Tablo:15
İtalya'da Bulunan Bölgesel Kalkınma Ajansları

SVİLUPPO ITALİA (Ulusal Kalkınma Ajansı)
F.I.R.A. S.p.A. (Abruzzo Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FINCALABRA S.p.A. (Calabria Bölgesi Kalkınma Ajansı)
ERVET (Emilia Romagna Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FRIULIA S.p.A. (Friuli Venezia Giulia Bölgesi Kalkınma Ajansı)
AGENZIA SVILUPPO LAZIO S.p.A. (Lazio Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FI.L.S.E. S.p.A. (Liguria Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FINLOMBARDA. S.p.a. (Lombardia Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FINPIEMONTE S.PA. (Piemonte Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FINPUGLIA S.p.A. (Puglia Bölgesi Kalkınma Ajansı)
SFIRS. (Sardegna Bölgesi Kalkınma Ajansı)
FIDITOSCANA S.P.A. (Toscana Bölgesi Kalkınma Ajansı)
SVILUPPUMBRIA S.p.A. (Umbria Bölgesi Kalkınma Ajansı)
VENETO SVILUPPO S.p.A. (Veneto Bölgesi Kalkınma Ajansı)

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı Yay. Yayın No: İZKA-A/2008-01, Temmuz 2008, ss.398-399.

1970 yılında çıkarılan kanunla ortakları belediyeler, sanayi ve ticaret odaları, üniversiteler ve bölgesel yönetim olan kalkınma ajansları kurulmuş ve 1990 yılında AB

[167] Kayasü, vd. s.63.
[168] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, s.375.

fonlarından tam kapasite yararlanmak için Sviluppo Italia Ulusal Kalkınma Ajansı adında ulusal kalkınma ajansı kurulmuştur.[169] Yatırımın çekilmesi ve girişimcilerin desteklenmesi amacıyla kurulan ajansın sermayesinin tamamı Hazine'ye aittir.[170] İtalyan Kalkınma Ajansları kamu ve özel sektör ortaklığını artırmak kalkınmada rol oynayan aktörlerde işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Ajansların görev alanları yatırım çekmek, iş ve işletme geliştirmek ve kamu yönetimine destek olmaktır.

İtalya'da Sviluppo Italia'dan ayrı olarak bölgesel ajanslar bulunmakta olup bunlardan en aktifi İtalya'nın 20 bölgesinden biri olan Emilia Romagna bölgesinde çalışan Emilia Romagna Bölgesi Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET)'dır. Bu ajansı 1974 yılında bölgede güçlü bir ekonomi ve sanayi politikası oluşturmak için anonim şirket olarak kurulmuştur. ERVET'in ortaklarını yüzde 80'le bölgesel hükümet, yüzde 19'unu yerel bankalar ve yüzde 1'ini birlikler, odalar, belediyeler ve zanaatkar birlikleri oluşturmaktadır.

ERVET'in üç ana hedefi bulunmaktadır:[171]

- ✓ Firmalara uluslarası piyasada rekabette ve yenilikçilik faaliyetlerinde destek olmak için çalışmalar ve hizmetler tasarlamak ve uygulamak,

- ✓ Bölgedeki potansiyelin ortaya çıkarılması için analizler oluşturmak, pilot projeler yürütmek, bölgesel yönetimler, kamu kurumları, iş birlikleri ve özel sektörle anlaşmalar yapmak,

- ✓ Bölgesel hükümete programlarını uygulama sırasında teknik destek sağlamak.

ERVET'in günümüzde 10 hizmet merkezi ve 1 koordinasyon birimi bulunmaktadır. Hizmet merkezleri, teknolojik kalkınma merkezi, seramik sanayisini güçlendirme merkezi, ayakkabı sektörünü güçlendirme merkezi, kalite kontrol merkezi, tarım amaçlarına yönelik makinalar merkezi, giyim ve tekstil KOBİ'lerine destek

[169] Özen, s.14.
[170] Veysel Yurdakul "AB'de Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri", www.ansiad.org.tr/.../Veysel%20YURDAKUL%20SUNUM%20RDAss.ppt, (12.11.2008), s.42.
[171] Kayasü, vd. s.65.

merkezi, otomasyon sektörü kalkındırma merkezi, inşaat sektörü merkezi, tarım ve gıda sektörü merkezi ve diğer yerel ajansların çalışmalarını izleme merkezinden oluşmaktadır. ERVET, spesifikleşmiş bu alanlarda sanayi, ticaret, turizm, tarım, ulaşım ve sosyal uyum projelerini hizmet merkezleriyle yapmaktadır.[172]

ERVET'in koordinasyon birimiyle yönettiği faaliyetler aşağıda özetlenmiştir:[173]

- Bölgede bulunan işletmelere yenilikler hakkında bilgi vermek, teknoloji ve bilgi transferinde bulunmak,
- Bölgesel kalkınma stratejisi oluşturmak,
- İtalya'daki ve Avrupa'daki BKA'larla kurumsal network sağlamak,
- Bölgedeki yatırım imkanlarının ve AB programlarının tanıtımını yapmak,
- Ulaşım, hizmet, sağlık alanlarda yenilikleri bulmak ve bölgeye uygulamak.

2.3.2.5.Avusturya ve Viyana İş Ajansı

Avusturya, gelişmiş piyasa ekononomisine ve yüksek hayat standartlarına sahip dünya ülkeleri arasında "ihracata dayalı büyüme" modelini başarıyla gerçekleştiren ülkelerden birisidir. Ülkenin, kimya sanayi, otomotiv sanayi, elektronik sanayi, lojistik ve teknoloji gibi sektörlerde rekabet gücü bulunmaktadır. II.Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi sektörü hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Günümüzde sanayi sektörü Avusturya ekonomisinin yüzde 30'unu oluşturmaktadır.[174]

Yönetim şekli Federal Cumhuriyet olan ülkede federal hükümet, eyalet yönetimi ve yerel yönetim olmak üzere üç yönetimi bulunmaktadır. Federal hükümet finans, dış politika, savunma, eğitim, ulaştırma gibi alanlardan sorumludur. Eyalet yönetimi, bölgesel planlama ve bölgesel ekonomik kalkınma konularıyla ilgilenmektedir. Yerel yönetim ise fiziksel programlara bakmaktadır.

---

[172] Özen, s.16.
[173] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, s.390.
[174] Kayasü, vd.s.54.

Avusturya Bölgesel Kalkınma Politikası'nda 1980 ve 1995 yılları iki ayrı dönüm noktası olmuştur. 1980 yılında oluşturulan Avusturya'nın birinci dönüm noktasını oluşturan "içsel yenileme süreci"yle yüksek oranda bölgesel dengesizlik giderilebilmiştir. Avusturya 1995 yılında AB'ye üye olmasıyla ikinci dönüm noktasına şahit olmuştur. AB'den faydalanılan fonlarla ülke birçok fırsat ve rekabet olanakları yakalayarak Avusturya Bölgesel Kalkınma Politikası'na zemin hazırlamıştır. [175]

Avusturya'da bölgesel kalkınma için dokuz bölgenin gelişimi için teşekküller vardır. Bunlardan önde gideni Dış İşleri Bakanlığı'na bağlı olan Avusturya Kalkınma Ajansı'dır. Bu ajans dışında yapısal oluşumları birbirinden farklı ajanslar vardır. Avusturya'da ajanslar BKA adıyla kurulmadıklarından dolayı "İş Ajansı" ismi kullanılmaktadır.

Avusturya'da öne çıkan ajanslardan biri Viyana İş Ajansı'dır.Viyana İş Ajansı, Viyana'nın 1982 yılında Viyana ticaret odası,Unicredit Bank Austria ve ilk Avusturya bankası olan Austrian Saving Bank desteği ile kurulmuştur.[176]Ajansı ağırlıklı olarak yerel yönetimler finanse etmektedir. Ayrıca AB destekleri ve ticari ve sınai broşür satışından elde edilen kazançlar diğer finans kaynakları arasında gösterilebilmektedir.

Viyana İş Ajansının ana misyonu, Viyana işlerinin modernizasyonunu ve genel olarak Viyana ekonomisinin inovasyon gücünü artırarak uluslararası rekabet gücünü sağlamaktır. [177] Ajans firmalara finans, danışmanlık ve emlak konusunda destek vermektedir.

Viyana İş Ajansı, girişimcilere ve yatırımcılara iş seçme, geliştirme ve kurulumda profesyonel destekte bulunmaktadır. Ajans, Viyana'nın ve işletmelerin rekabet gücünün artırılması için seminerler düzenlemekte ve projelere finansal destekte bulunmaktadır. Viyana İş Ajansı eleman alımında destek, Avsuturya'da çalışma hayatı, üniversite eğitimi hakkında bilgi verilmesi, ticaret odaları, bankalar ve yerel otoritelerle iletişime geçilmesinde kolaylıklar sağlanması gibi geniş bir alanda hizmet vermektedir.

---

[175] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, ss.77-78.
[176] Vienna Business Agency, "Management body of the Business Agency" http://www.wirtschaftsagentur.at/en/agency/management_body_of_the_business_agency/, (18.08.2010).
[177]Vienna Business Agency, http://www.wirtschaftsagentur.at/en/agency/agency/,(19.08.2010).

Viyana İş Ajansı başarılı çalışmalarıyla kendini kanıtlamış bir ajanstır. Örneğin Viyana İş Ajansı Kanadalı taşıma şirketini tram-works (tramvay üretimi) adlı projenin gelişimini tamamlamak için yönetimi eline almıştır. Bunun sonucu olarak Avrupa'da en modern hafif tren araçları üretimini ortaya çıkarmıştır ve dünyada geliştirilen ve üretilen tramvayların %60'ı Viyana'da olmaktadır.[178]

Viyana İş Kalkınma Ajansı'nın bir başka başarısı; Uluslarası Kurumlar Birliği tarafından 2005 yılında düzenlediği 215 kongre ile başarılı uluslarası kongre ve konferanslar düzenleme konusunda ikinci olmaya hak kazanmıştır.[179]

Ajansın başarılarına bir başka örnek; Viyana İş Ajansı ve yan kuruluşunun desteğiyle inşa edilen Campus Vienna Biocenter bioteknoloji alanında uluslararası bir merkez haline gelmesini gösterebiliriz.[180]

2.3.2.6.Polonya ve Wroclaw Bölgesel Kalkınma Ajansı

1990 yılına kadar komünist rejimin etkisinde kalan Polonya serbest piyasa ekonomisine geçişle ülkenin sosyoekonomik yapısında büyük değişimler ve gelişmeler gözlemlenmiştir. Sanayi sektöründe önde olmak üzere tarım, ulaştırma- haberleşme ve inşaat sektörlerinde gelişmiş olan ülke Avrupa'da ihracat ve ithalatta da gözle görülür gelişmeler göstermiştir [181]

Polonya'da bölgelerin sosyoekonomik gelişiminde ve bölgesel farklılıkların giderilmesinde kalkınma ajansları önemli rollerde bulunmuşlardır. Bölgesel dengesizliği gidermek üzere kurulan ajansların bölgede danışmanlık hizmeti vermek, bölge halkının ekonomiye katılımını sağlamak ve bölgede ekonomik potansiyelinin açığa çıkarılması gibi amaçları bulunmaktadır.

---

[178] Vienna Business Agency, "Project Development", http://www.wirtschaftsagentur.at/en/real_estate/project_development/, (19.08.2010).
[179] Yurdakul, s.38.
[180] Vienna Business Agency, "Project Development", http://www.wirtschaftsagentur.at/en/real_estate/project_development/, (19.08.2010).
[181] Tiftikçigil, s.90.

Polonya'da BKA'lar geniş alanda faaliyet göstermektedir. BKA'ların ana faaliyetleri aşağıda belirtilmiştir:[182]

- Bölgesel kalkınmayı sağlayacak girişimleri desteklemek,
- Firmalar arasında ortaklıklar sağlamak,
- Tanıtım fuarlarının organizasyonunu yapmak,
- KOBİ'lere danışmanlık hizmeti vererek destekte bulunmak,
- Yerli ve yabancı programların uygulanabilmesi için kaynak sağlamak, kredi vermek.

Polonya'da BKA'lar AB standartlarına uyum sağlama çalışmalarında bulunmaktadır. Bu amaçla girişimcilere AB düzenlemeleri hakkında bilgi vermektedirler. Bu bağlamda BKA'lar AB programlarına katılmakta ve uluslarası ilişkilerde bulunmaktadırlar. BKA'lar ülkede girişimcilere destek olmak amacıyla inovasyon ve teknoloji transferlerine yardımcı olmaktadırlar.

Polonya'da bulunan BKA'ların çoğu anonim şirket statüsündedir. Polonya'daki ajansların sermayesi ulusal ve yerel kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, ticaret odaları ve vakıflardan oluşmaktadır.

Polonya'da bulunan BKA'lar komunist rejimin etkisiyle merkeziyetçi bir yönetimi olan ülkede kamu ve özel sermayeyi biraraya getiren yeni bir düzenlemeyi başarıyla devam ettirerek ülkelerine çok önemli bir yenilik sunmuşlardır.[183]

[182] İZKA, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, ss.426-427.
[183] Özen, s.17.

Polonya'da Tablo 16 'da görüldüğü üzere 16 adet BKA bulunmaktadır.

Tablo 16
Polonya'da Bulunan Bölgesel Kalkınma Ajansları

Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Torunska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Lubelska Fundacja Rozwoju –ARR
Agencja Rozwoju Regionalnego w Zielonej Gorze
Lodzka Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Malopolska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Fundacja Malych i Srednich Przcedsiebiorstw W-wie
Stowarzyszenie "Promocja Przedsiebiorczocsci"-Osrodek Wspierania Przedsiebiorczosci w Opolu
Agencja Rozwoju Regionalnego "MARR" SA
Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego
Agencja Rozwoju Pomorza SA
Gornoslaska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Staropolska Izba Przemyslowo Handlowa
Warminsko-Mazurska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Koninic
Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Szczecinic

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları,** İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı Yay. Yayın No: İZKA-A/2008-01, Temmuz 2008, ss.437-439.

WARR, kar amacı gütmeyen, Aşağı Silesya bölgesinin ekonomik yapısına destek ve teşvik vermek ve AB'ne giriş için bölgenin hazırlanması amacıyla Wrocklaw'da kurulmuş farklı bölgelerde de hatta Polonya dışında da faaliyet gösteren bir ajanstır. [184] WARR yüzde 95'i Aşağı Silesya özerk bölge yönetiminin ve yüzde 5'inin geneli banka olmak olmak üzere çok ortaklı bir yapıya sahiptir.[185]

WARR, pazarlama, finans, hukuk, planlama ve yönetim, inovasyon ve teknoloji transferi, ihracat ve kalite alanlarında özel hizmetler sunmaktadır ve kişisel olarak ticarete başlama ve geliştirme temel hizmetleri vermektedir. WARR, iş sahaları yaratmada, modern üretim teknolojileri gibi alanlarda yeni iş üniteleri oluşturmada

[184] Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, "About WARR", http://www.warr.pl/2005en/, (22.08.2010).
[185]Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, "WARR Share Holders And Capital Structure", http://www.warr.pl/2005en/index.php?s=15&mu=16&m=29, (22.08.2010).

firmalara yardımcı olmaktadır. Ayrıca WARR aşağıdaki alanlarda bilgi hizmeti sunmaktadır.[186]

- Uygun finans hizmetleri hakkında bilgi sağlama,
- Ticaret fuarları hakkında bilgi sağlama
- Polonya'da Polonyalı firmalarla işbirliğinde bulunacak yabancı firmalara bilgi sağlanması,
- Ekonomik Aktivasyon Merkezi'nde mülk kiralama–leasing hizmetlerinde bulunma.

WARR'ın projelerinden önde gideni Odra Projeleridir. Proje, Odra Programını ve Wroclaw taşkın su kontrol sistemini içermektedir. Odra programı Oder nehri su sisteminin modernizasyonu sağlamak amacıyla 2006 yılında kurulmuştur. Oder nehri kıyısı bölgesinin sosyal ve ekonomik gelişimini sağlamak amacı ile su taşmalarını kontrol, fiziksel planlamanın kontrol metodları çizimi ve ulaşım konularını kapsamaktadır.[187] Wroclaw taşkın su kontrol sistemini Wrocklaw şehrine yönelik su taşkınları önlemesi amacını taşımaktadır.

[186]Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, "Proposals for Business",http://www.warr.pl/2005en/index.php?s=11&mu=17, (23.08.2010).
[187] Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, "Program for Odra", ttp://www.warr.pl/2005en/index.php?s=30&mu=1&m=4 , (23.08.2010).

3. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARI

Türkiye'de Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana ülkemizin çeşitli bölgelerinde gelişmişlik farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılığı gidermek üzere uygulanan politikalar ve planlarla Türkiye'de ekonomik gelişme alanında önemli mesafeler katedilmesine rağmen bölgeler arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik[188] farklılıkları günümüzde de problem olmayı sürdürmektedir.

Türkiye'de bölgesel politikalar ve planlar ülke içi ve dışı ekonomik değişimlerden etkilenmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle kalkınma anlayışı ve araçları "aşağıdan- yukarıya" bir gelişme sistemi ışığında yerel aktörlere önemli görevler yüklenmiştir. Yaşanan ekonomi paradigmalarında değişikliklerle kalkınma planının hazırlanmasında katılımcılık ilkesi ön plana çıkmıştır. Çoğunlukla bölgesel planlar ulusal kalkınma planları ışığında merkezi hiyerarşinin etkisiyle yürütülürken küreselleşmenin meydana getirdiği değişimler ve Türkiye'nin AB'ne aday ülke olmasıyla Türkiye'deki bölgesel planlarda ve politikalarda yerel yönetimlerin etkisi görülmeye başlamıştır. Bu değişimlerle katılımcılık ilkesi çerçevesinde yerel, STK'lar ve kamu kuruluşları arasında bölgesel politikaların ve planları koordine edebilecek kurumsal kapasiteye ihtiyaç duyulmuştur ve bu ihtiyaçları yerine getirmesinde KA'ları Türkiye'nin gündemine oturmuştur.

Bu bölümde önce Türkiye'deki uygulanan bölgesel politikaların tarihsel gelişimi anlatılacaktır. Ardından Türkiye'nin gündemini meşgul eden KA'ların Türkiye'de KA'ların gelişimi, kurumsal yapısı, amaç ve görevleri, idari yapısı, personel yapısı, bütçesi ve denetimi ve finansman kaynakları anlatılacaktır. Türkiye'de kurulan KA'larından en deneyimli olan İzmir ve Çukurova KA incelenecektir. Son bölümde KA'na yönelik eleştiler ve SWOT analizi yer alacaktır.

[188] Sosyo-ekonomik gelişme kavramı; iktisadi büyümenin yanında yapısal ve insani gelişmeyi de kapsayan ölçülebilen sosyal değişkenleri ihtiva etmektedir. (Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, (Bülent Dinçer, Metin Özaslan ve Taner Kavasoğlu), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Ankara: Yayın No: DPT 2671, Mayıs 2003, s.7).

3.1. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ülkemizde çeşitli bölgeleri arasında mevcut gelişmişlik farklarının zaman içinde giderek arttığı gözlemlenmektedir. Türkiye'deki bölgesel dengesizlik sebepleri coğrafi nedenler (iklim, yeraltı zenginlikleri, doğal koşullar, taşıma ve haberleşme olanakları vs.), tarihsel nedenler, ekonomik ve sosyal nedenlere dayanarak açıklanmaktadır.[189] Bu nedenler Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak bölgesel dengesizlikte etkili olmaya başlamıştır. İmparatorluğun dışa bağımlı siyasetleri, ülkenin coğrafi farklılıkları sonucu ülkenin doğusu ile batısı arasındaki gelişmişlik farkları artmış ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında bu farklılık etkisini hissettirmiştir.

Türkiye'de bölgesel politikaların tarihsel gelişimi planlı dönem öncesi bölgesel kalkınma politikaları, planlı dönemde bölgesel kalkınma politikaları ve 1980 sonrası Neo-Liberalizm Döneminde Bölgesel Kalkınma Politikaları olarak üç döneme ayırarak anlatılacaktır. Planlı dönem öncesi bölgesel kalkınma politikaları 1923-1950 ve 1950-1960 dönemi olarak ayırarak anlatılacaktır.

3.1.1.Planlı Dönem Öncesi Bölgesel Kalkınma Politikaları

1923-1950 döneminde yani Türkiye'nin kuruluş döneminde savaştan yeni çıkan ve Osmanlı'dan dev borç mirası kalan bir ülke vardır. Bu olumsuzlukları giderme adına devlet yatırımlarla sanayileşmede adımlar atmaya çalışmıştır. Bu bağlamda az gelişmiş ekonomiden sıyrılmak için Devletçilik politikaları uygulamıştır. Tarım ve ticaret sermayesi birikimine dayalı bir gelişme gösteren ülke tarım ürünleri ve madenler ihraç edip sınai tüketim malları ithal eden bir yapı içinde dünya ekonomisine eklemlenmeye gitmiştir.

1923-1950 döneminde Türkiye'nin bölgesel farklılığı giderecek durumda olmadığı görülmektedir. Ülkede bölge ayrımına da sadece güvenlik düşüncesiyle gidilmiştir. Çünkü o dönemde ülkede kargaşalar, isyanlar ve savaştan yeni çıkmış olmanın verdiği tedbirlerden dolayı güvenlik önlemleri ön planda tutulmaktadır. Bunun

[189] Dinler, ss.165-181.

örneğini 1921 Anayasası ile başlayan "Umumi Müfettişlikler" oluşturmaktadır.[190] 1921 Anayasasıyla müfettişlik kurumu uygulanamamıştır. 1927 Haziran ayında 1164 sayılı yasa ile umumi müfettişlikleri öngören tertip yapılmıştır. Bölge çapında teşekküller sadece güvenlik endişesiyle kurulmuştur ve bu durum bölgesel yönetime olumsuz bakılmasına neden olmuştur.[191]

Türkiye'de 1933-1939 yılları arasında ulusal sanayiyi sanayi planları ve yayılma politikası izlemiştir. Bu planlarda bölgesel kalkınma politikalarına yer verilmemiştir. Fakat bu planlarla yatırımların tüm ülkeye dallanması istenmiş. 1934-1935 yıllarında Celal Bayar tarafından bölgesel rapor hazırlatılmıştır ve 1932 Birinci Sanayi Planı bölgesel dengesizlik endişeleri içinde olmuştur. Fakat bölgesel politikalar metinlerde 1960 yılından sonra yer almıştır. Bu görüşlerde C.H.P.'nin 1935 yılında olan kongresinde şu tarzda anlatılmaktadır:[192]

"*Endüstrinin memleketin bazı köşelerinde toplanması yerine-kurulmaları ekonomik de olmak şartıyla –genişlikle yayılmasını gözönünde tutarız"*.

İzlenen yayılma politikası sadece kamu işletmelerinde başarılı olmuştur. Özel girişimler özellikle Marmara ve Ege Bölgesi'nde toplanmışlardır. Bu dönemde bölgesel farklılıkları gidermek üzere Ankara başkent yapılmıştır. Ayrıca kamu yatırımlarının yayılma politikasıyla Doğu Anadolu'da inşa edilmesine ve ülkenin çeşitli yerlerini birbirine bağlayan demiryolları sisteminin geliştirilmesi için çalışmalar mevcuttur. Fakat yapılan bu çalışmalar ülkenin doğusuyla batısı arasındaki farkı gideremeyiştir ve bu farklar gittikçe artmıştır.

1950-1960 döneminde kamu yatırımlarında uygulanan yayılma politikası devam ettirilse de bölgesel dengesizlik sorunlarına değinilmediğini gözlenmektedir. Gerek tarımda makineleşmenin meydana gelmesi köyden kente göçü artırması gerek özel sektörün Türkiye'nin batısında toplanması bölgesel dengesizliklerin kötüleşmesine neden olmuştur.

[190] Bayramoğlu, ss.43-44.
[191] Bayramoğlu, s.49.
[192] Dinler, s.179.

3.1.2.Planlı Dönemde Bölgesel Kalkınma Politikaları (1960-1980)

1960-1980 planlı dönemde ekonomik kalkınmayı sağlama mücadeleleri Beş Yıllık Kalkınma Planlarıyla (BYKP) birlikte sürdürülmüştür. Bunun için 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur 1958 yılında bölgesel planlar yapmakla görevlendirilmiş İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlık bölgesel gelişme farklılıklarını gidermeye yönelik bölgesel planlar yapmakla değil nüfusun bölgelerarası dengeli dağılımını gerçekleştiren planlar yapmakla görevlendirilmiştir. 1960 yılından sonra DPT bölge planlama yapma ve yaptırmayla görevlendirilmiştir.

1960-1980 yıllarında bölgesel kakınma politikaları ve hedefleri teşvik kapsamında iller bazında uygulanmıştır.Türkiye bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermek için kurum ve kuruluşlara çeşitli teşvikler vermektedir. (Tablo 17).

Tablo:17
Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Sağlanan Teşvikler

Teşvikler
Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti
Yatırım İndirimi
Kaynak Kullanımı Destekleme Primi
Vergi, Resim ve Harç İstisnası
Yatırım Finansman Fonundan Yararlanma
Uygun Koşullu Krediler
KDV Ertelenmesi/İstisnası
Makine Teçhizat Alımında KDV Desteği (Teşvik Primi)
Enerji Desteği
Arsa Temini
Dış Kredili Teminat Mektupları Masraflarına Katkı
Kalite ve Standart Sağlama
Taşıma Desteği

Kaynak: Burcu Yavuz Tiftikçigil, **Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2010, s.98.

1960-1980 yılları arasında bulunan I.BYKP (1963-1967) ve II. BYKP (1968-1972) larda bölgesel planlamaya yer verilmiştir. Bölgesel dengesizliğin giderilmesinde ana aktör devlet olarak belirlenmiştir ve altyapı ve diğer yatırımlarda geri kalmış bölgelere öncelik verilmesi amaçlanmıştır. III. BYKP'nda bölge kavramı çok az kullanılmıştır. İlk üç BYKP uygulanma imkanı bulurken IV. BYKP uygulanmasına

1970 yılının sonunda güçleşen iktisadi koşulların tesiriyle uygulanan istikrar programları yüzünden ara verilmiştir ve 24 Ocak 1980 kararlarıyla uygulamadan kaldırılmıştır.[193]

3.1.2.1. I.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

I.BYKP planlı dönemler içinde ilk kalkınma planı olmasını göz önünde bulundurursak, genel bir anlamda bölgesel dengesizliklerin azaltılması amacı taşıdığını söyleyebiliriz. Bölgesel dengesizliklerin azaltılması amacı ile kamu yatırımlarında ağırlık verilen konuların sosyal hizmet yatırımları ve altyapı yatırımları olduğunu görüyoruz. . I.BYKP 'da gelişme bölgeleri olarak belirlenen Doğu Marmara (sanayi), Çukurova (tarım ve sanayi), Antalya (tarım ve turizm) ve Zonguldak (sanayi) bölgeleri diğer bölgelere göre daha gelişmiş durumdadır yani planda saklı bir biçimde ulusal kalkınma hedefi bölgesel dengesizliklerin giderilmesi hedefine yeğlenmiştir.[194]

Bu plan, kalkınmanın bölgeler arası dengesizlikleri önleyici bir yönde olmasını, aşırı şehirleşme ve nüfus problemlerinin çözülmesini, kamu hizmetlerinin gelir dağılışını düzeltici bir şekilde dağıtılmasını, potansiyel kaynakları olan firelerin düzenli bir şekilde gelişmesini sağlama amacı taşımaktadır.[195]Sağlık hizmet ve yatırımlarının ağırlık kazandığı bu dönem, geri kalmış bölgelerdeki iş gücünün de ücretlerinde düzenleme yapılması ile iktisadi olarak denge kurup gelir dağılımını daha dengeli hale getirmek istenmiştir.

Bölge politikasının hedefleri aşağıda özetlenmiştir:[196]

- Nüfusu, kaynaklar ve iktisadi çalışmalarla orantılı olarak dağıtarak daha dengeli bir gelir dağılışı sağlamak üzere yatırımların yapılmasında ve coğrafi dağılımında bölgelerarası dengeli bir kalkınmanın esaslarını gözönünde bulundurmak;

[193] Alkan Soyak, **Ulusaldan Uluslarüstüne İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi**, s.135.
[194] Filiztekin, s.94.
[195] DPT, I.BYKP (1963-1967), Ankara, Ocak 1963, s.471.
[196] DPT, I.BYKP, s.471.

- En yüksek iktisadi ve sosyal üretkenliğin elde edileceği büyüme noktalarına kaynakların öncelikle ve geniş ölçüde ayrılması yoluyla genel verimlilik derecesini yükseltmek;

- Plan hedefleri ve stratejisinde de belirtildiği gibi, bölge politikasının hedefleri, bölgelerarası dengesizlikleri gidermek ve geri kalmış bölgelerin daha hızla kalkınmalarını sağlamak şeklinde özetlenebilir.

Geri kalmış bölgelerde bu farklılıkların azaltılması amacı ile nasıl bir planlama çalışması yapılmalı sorusunun cevabı da, bölgede özel kesim faaliyetlerini arttırmak ve bunlara destek vermek amacları doğrultusunda çeşitli vergi indirimleri ve hibeleri yapmak olacaktır. Bu plan döneminde yatırım indirimi uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yatırım yapacak olan özel kesime yüzde 50 vergi indirimi tanınmıştır. [197]

3.1.2.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

I.BYKP 'nın planının bir devamı olarak altyapı çalışmalarının sonuçlandırılması ve altyapı çalışmalarının yapıldığı yerlere özel sektörün çekilmesi ile bu bölgedeki gelişmenin çevre bölgeleri de etkilemesi hedeflenmiştir. Ancak I.BYKP'nın aksine ulusal planlar ile doğru orantıda bölgesel planlar hedeflenmiştir.

Bu dönemde bölgesel gelişmeye yönelik amaç ilke ve politikalardan bahsedecek olursak; [198]

- I.BYKP politikaları ile tutarlılığı göz önünde bulundurularak, bölgelerin gelişme potansiyelleri ve imkanlarını ortaya çıkarma koşulu ile gelişmişlik farkını ortaya çıkarıp düzenli bir gelişme sağlamak hedefinde ekonomik ve sosyal faaliyetler arasında ilişkinin özümsenmesi önem teşkil etmektedir.

- Yatırım karar yerlerinin seçiminde en fazla fayda sağlayacak yerler seçmek ve bunları tamamlayıcı çalışmalara yer vermek.

---

[197] Gündüz, s.115.
[198] DPT, II. BYKP (1967-1971), Ankara, ss.271-272.

- Şehirleşme hızının yüksek olduğu büyüme noktaları tespit edilecek ve şehirsel yerleşme düzenleyecek destek politikaları üretilecek.

- Bölgelerin sektörlerarası ilişkilerine ivme kazandıracak ve önümüzdeki dönemler için çeşitli planlama metodları geliştirerek işgücünün verimliliğini arttırmak.

- Bölgesel politikaların ulusal planlardan bağımsız bir şekilde gelişmesine fırsat tanımamak ve ulusal plana dayalı bölgesel planlar yapmak.

- Bölge ile ilgili çalışmaların başlatılabilmesi amacı ile DPT'nin gerekli işbirliğini sağlayarak, bölgeler hakkında önbilgileri sağlaması, yapılacak işlerin kapsam ve niteliklerinin belirlenmesinde belirleyici olması hedeflenmiştir.

Bu plan döneminin son yılına ait programda Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY)" başlıklı konulara yer verilmiştir. Az gelişmiş bölgelerin potansiyellerini ve kaynaklarının gözönüne çıkartılmasına özen gösterilmektedir.

3.1.2.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

III. BYKP'da bölgesel gelişme farklılığı gidermek üzere uygulanan politikaların kaynak israfına neden olduğu, sermaye birikimini ve gelişmeyi yavaşlattığı vurgulanmaktadır. Ayrıca il bazında doğal kaynakların saptanması gerektiğini buna uygun sektörlerin belirlenip ona göre sübvanse edilmesinin bölge kalkınma için lazım olduğu belitilmiştir. [199] Bu yüzden planlama araçlarına sektör ve alt sektör ana planları ve il planları dahil edilmiştir. Ayrıca planda "*gelişmiş bir bölgede geri yöreler bulunduğu gibi gelişmemiş bir bölge içinde gelişmiş yöreler vardır"* [200] denilmektedir. Bu gerekçeyle KÖY çalışmaları bölgesel kalkınmada yer alacağı belirtilmiştir. Kalkınmada Öncelikli Yöreler çalışmasında gözönünde tutulacak temel ilkeler ve tedbirler aşağıda özetlenmiştir:[201]

- Kalkınmada öncelikli yöreler doğal kaynak, beşeri kaynak, şehirsel kademeleşme ve ulaşım ve haberleşme ağını içeren, ekonomik ve sosyal entegrasyonu

[199] DPT, III. BYKP (1973-1977), Ankara, s.122.
[200] III. BYKP, s.947.
[201] III. BYKP, s.948.

hedefleyen ulusal planın sektörel düzeydeki dengeleri ile uyumlu bir yaklaşım çerçevesinde aşamalı programlara dayalı birbirini tamamlayan tedbirlerle kalkındırılmaları amaçlanmaktadır.

- Kalkınmada öncelikli yöreler potansiyele malik olan konularda uzun dönemli kalkınmanın hedeflerine yönlendirilmeleri ve ulusal entegrasyon içinde ekonomik ve sosyal kalkınmayı temin edecektir. Bu amaçla yörelerin gelişme potansiyeli bulunan doğal ve beşeri kaynakları belirlenecek, bu yörelerin kalkınmışlık seviyelerini yansıtan sosyo-ekonomik bütünleşme göstergelerine dayalı endekslerin sonuçlarına göre yörelerin kalkınmışlık sıralaması yapılacak ve bu iller yıllık programlarda yayınlanacaktır.

- Kalkınmadaki öncelikleri yukarıdaki biçimde belirtilen yörelerde kalkınma süreci "yatırımlara ilişkin politikalar bölümünde" "sanayi yurt sathına yayma" faaliyetleri ile başlatılacak ve bu faaliyetlerle Yeni Stratejide öngörülen ilke sınırında sanayinin öncelikli yörelerde geliştirilmesine özen gösterilecektir.

- Yöresel gelişme çalışmalarının ulusal plan çalışmalarına uygun olarak yürütüleceği belirtilerek belli yöreler için özel kalkınma planları hazırlama eğilimine, bütünlük ilkesine ters düşen uygulamalara yol açacağından kesinlikle son verilecektir.

- Kalkınmada öncelikli yöreleri geliştirme çalışmaları kamu kuruluşları ve çevredeki özel teşebbüs arasında çok sıkı ve uyumlu eşgüdüm gerektirmektedir. Bu eşgüdümü DPT sağlayacaktır.

- DPT kalkınmada öncelikli yörelerle ilgili faaliyetleri ilgililerce gereken eşgüdümü sağlayarak il planlama tekniklerini kullanarak gerçekleştirecektir.

Bu ilkelerden de anlaşılacağı üzere bu plan döneminde bölge kavramından vazgeçilmiş onun yerine "yöre" kavramı kullanılmıştır. Ayrıca önemli olan bu plan döneminde bölge kalkınmasının etkin bir aracı olan bölgesel planlamadan vazgeçilmiştir.

3.1.2.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979- 1983)

IV. BYKP' nda bölgelerarası dengesizliğin I.BYKP'dan bu yana ele alındığını fakat üç planda da bu konuda başarılı olunamadığından bahsedilmektedir. KÖY kapsamında yer alan 40 ilin 1963 yılında imalat sanayi katma değerindeki payı yüzde 13,3 iken bu oran 1974 yılında yüzde 7,3' e düşmüştür.[202] Bu üç plan döneminde geri kalmış yörelerin kamu yatırımlarından daha az yararlanması ve özel kesimin bu bölgelere yöneltilememesi bölgesel dengesizliğin artmasında önemli etkileri olmuştur.

IV. BYKP' da Bölgesel Gelişme Politikaları altında " Bölgesel Gelişme" ve "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" kavramlarına yer verilmiştir. "Bölgesel Gelişme" ve "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" başlığında amaçlanan ilke ve politikalar aşağıda özetlenmiştir:[203]

- Ekonominin entegrasyonu, sektörler ve bölgelerarası ilişkilerin kuvvetlenmesine, mal, hizmet ve insan akımlarının birikmesine bağlı olduğundan mekan örgütlenmesi amaçlanmıştır.

- Bazı bölgelerin izafi olarak geri kalması yönünde meydana gelen problemlerin giderilmesinde planlama kararlarının mekan kavramıyla bütünleştirilmesinin sağlanması.

- Hizmetler, altyapı ve sanayinin ülke mekanında dağılım politikalarının saptanması, bu tesislerin yer seçimi kararlarının alınmasında mahalli yatırımın yönlendirilmesinde DPT'ınca mekan bazında değerlendirilmeler yapılması ve değerlendirmeler için gerekli kurumsal yapının gerçekleştirilmesi.

- Özendirme önlemlerinin bölgelerarasındaki dengesizliği giderecek yönde kullanılması.

- Bölgesel çalışmaların her kademesinde kamu kesimi ile özel kesim arasında işbirliğinin sağlanması, DPT'nin merkezde ve yörede çalışmaları yönlendirilmesi ve birleştirici olması.

---

[202] DPT, IV. BYKP (1979-1983), Ankara: DPT Yayınları, 1979, s. 75.
[203] IV. BYKP, ss.292-294.

- Geri kalmış bölgelerdeki yerel sermayenin bölgenin kalkınmasında aktif rol oynaması için gerekli önlemlerin alınması.

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarım potansiyelinden en üst seviyede yararlanılması için somut projeler geliştirilecek ve bu amaçla kamu arazisinin kullanımına ilişkin hukuki değişiklikler yapılacaktır. Ayrıca bu bölgelerde hayvancılığı geliştirmek amacıyla geniş kapsamlı proje çalışmaları yapılacaktır.

Kalkınmada öncelikli yöreler altında öngörülen politikaların özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini kapsadığı gözlemlenmektedir.

3.1.3.1980 Sonrası Neo-Liberalizm Döneminde Bölgesel Kalkınma Politikaları

Türkiye 'de uygulanan 1970'lerin sonunda ithal ikameci politikalar, sanayinin yüksek oranlı dışa bağlanması nedeniyle petrol fiyatlarının artışıyla işlevsiz hale gelmiştir. Bu durum Türkiye'yi ekonomik krize sürüklemiştir. Türkiye krizden çıkabilmenin çaresini IMF' in istikrar paketinde bulunarak dünyayla entegrasyon sağlamak adına neo-liberal politika uygulama dönemine girmiştir.

Bu gelişmeler ışığında bölgesel kalkınma politika uygulamaları geri planda kalmıştır. Çünkü Türkiye'de liberal rüzgarların esmesiyle devlet üretimden çekilmiş, birçok kamu kuruluşu özelleştirilmiştir. Önceki dönemlerde devletin mekan dağılımını gözönünde bulundurarak yaptığı yatırımlara değerlendirince bölgesel kalkınmada büyük rol oynadığını değerlendirebiliriz. 1980'den sonra ekonomideki devletin ağırlığının azaltılması bölgesel kalkınmayı önemli ölçüde etkilemiştir.

Türkiye'nin bölgeselleşme deneyimleri umumi müfettişlik, olağanüstü hal bölge valiliği, GAP ve merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi olarak dört farklı biçimde olmuştur. Bölgesel yönetimde etkili olacak diğer bir örgütlenme bölge valiliği sistemi yani bölgede kamu hizmetlerinin verim ve uyum içerisinde yürütülmesini, bölgenin kalkınma plan ve program hedef ve ilkeleri doğrultusunda ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan gelişmesini elde etmekle ve bölgede işbirliği ve denetim hizmetlerini uygulamakla görevlendirilmiş bir kurumun kurulması 1983 yılında çıkarılan 71 sayılı

Kanun Hükmünde Kararname ile onaylanmıştır.[204] Fakat bu düzenlemenin uygulamasına izin verilmemiştir ve iptal edilmiştir. Bunun nedeni 1982 Anayasa'sının il yönetimin üstüne yeni bir mülki idare kademesi yapılandırmasına izin vermemesidir.[205] Türkiye 'de kurulan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği de geçiçi bir süre için ülkede terör olaylarına karşı geliştirilmiş ve güvenlik tesis etmek için yapılandırılmıştır. GAP 'da Türkiye'de uygulanan bölge yönetim formlarından birisidir. GAP Güneydoğu Anadolu'nun ekonomik açıdan geri kalmış illerini belli bir seviyede kalkınmasına sağlayan bir idaredir. Türkiye'de bölgeselleşme deneyimlerinden diğeri ise merkezi yönetimin taşra örgütlenmesidir. Bu tarz bir örgütlenmeye gidilmesinin nedenleri, merkezi yönetim ve taşra teşkilatı arasındaki koordinasyonun sağlanması ve bakanlıkların sunacağı hizmetlerin il çapında başarılı olmadığı düşüncesidir.

Türkiye'de bölgesel gelişmişlik farkları gidermek üzere ekonomik gelişmeyi sağlamak üzere günümüze kadar üç temel araçtan faydalanmaktadır: [206]

- Kamu sektörüne yönelik politikalar ve teşvikler
- Özel sektör teşvikleri
- Bölgesel gelişme ve kırsal kalkınma projeleri

1996 yılında Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne kabul edilmesiyle bölgesel politikalara verilen önem artmıştır. Türkiye'nin AB yolunda nasıl gelişmeler geçirdiğini belirten AB Komisyon tarafından hazırlanan belge niteliği taşıyan İlerleme Raporları her yıl düzenli olarak hazırlanmaktadır. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye AB'ne aday ülke olma statüsü verilmiştir. Bu zirve metninde Türkiye'nin üyeliği için lazım olan reformların uygulanmasına ilişkin Katılım Öncesi Strateji geliştirileceği açıklanmıştır. Daha sonra AB Türkiye'den birliğe ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlanmasına stratejik bir çerçeve oluşturması için 2004-2006 yılları arasını kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planı analiz yapılması istemiştir. Bu dökümanla planlamada ekonomik etkinlik ve uluslarası

[204] Bayramoğlu, ss.68-71.
[205] Çalt, s.7.
[206] Akşahin, s.91.

rekabet gücünün elde edilmesi benimsenmiştir. 1998 yılında İlerleme Raporu'nda bölgeselleşme mevzusu "Bölgesel Politika ve Kaynaşma" olarak alınırken 2000 yılı İlerleme Raporu'nda "Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu" na dönüşmüştür.[207]

AB bölgesel dengesizliğin giderilmesi için uyum politikaları ve yapısal fonlara büyük çabalar göstermektedir. Birlik içinde uyum ve dayanışmanın sağlanması adına birlik bütçesinin üçte birini uyum fonlarına ayırmıştır. Türkiye'nin de bölgesel kalkınma yolunda atılması gereken adımları bu yönde hızlandırdığını ve planlarda bölgesel kalkınma anlayışının yer aldığı gözlemekteyiz. Bölgesel kalkınmada tabandan tavana kalkınma, ekonomik, sosyal, kültürel gelişme ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı yer almıştır. AB'ye uyum sürecinde bölgesel kalkınmada kurumsal kapasite ihtiyacı ortaya çıkmıştır . Bu ihtiyaç doğrultusunda Türkiye'de 5449 sayılı kanunla KA[208]'ları uygulamaya girmiştir.

3.1.3.1. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

V. BYKP'da on sene önce vazgeçilen bölge planlaması tekrar konu edilmiştir.[209] V. BYKP'nın ayırt edici özelliği "Türkiye'de yerleşme merkezlerinin kademeleşmesi" çalışmasına dayalı 16 bölgeli ayrım benimsenmiştir. Bu ayrım İzmir, Ankara, Konya, Adana, Samsun, Kayseri, Sivas, Malatya, G.Antep, Trabzon, Erzurum, Elazığ ve Diyarbakır illerini içermektedir.

V. BYKP Bölge planlaması ve KÖY ilişkin politikalar ve ilkeler ortaya koymuştur. Büyük kent sorunlarına da planda yer verilmiştir. Ayrıca belirli hedeflerle planda belirli bölgeleri kapsayan bölgesel planlama ilkesi benimsenmiştir V.BYKP'da bölge planlamasına ve KÖY uygulamasına ilişkin ilke ve politikalar aşağıda özetlenmiştir:[210]

---

[207] Barış Övgün, "Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları" **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C:62, Temmuz- Eylül 2007, ss.233-255.
[208] 5449 sayılı Kanun Bölgesel Kalkınma Ajansı yerine Kalkınma Ajansı (KA) terimini kullanmıştır. Dolayısıyla çalışmamızın bundan sonraki bölümünde "Kalkınma Ajansı" terimi kullanılacaktır.
[209] Dinler, s.192.
[210] DPT, V.BYKP (1985-1989), Ankara, ss.161-163.

- Ekonomik açıdan gelişmekte olan bölgelerle belirli sektörler bakımından gelişme potansiyeline sahip bölgelerde gelişmenin hızlandırılması amacıyla bölge planları yapılacağı öngörülmüştür. Belirtilen bölgelerde yapılacak yatırım ihtiyacına yönelik yatırım programlaması DPT tarafından yapılacaktır.

- Bölgelerin potansiyel kaynaklarını mevcut yapıda problem alanlarını belirlemek üzere envanter çalışmalarına ağırlık verilecek ve bu çalışmalara dayalı olarak saptanacak gelişme alanları "Bölge Gelişme Şemaları'nda belirtilecektir. Bu bölge gelişme şemalarına uygun yatırım politikası izleyecektir.

- Yerleşme birimlerinin karşılıklı mal, hizmet, insan ve haberleşme akımları temel alınarak saptanan fonksiyonel bölgelerin bölgesel gelişmenin yönlendirilmesi amacına yönelik olduğu belirtilmektedir. Özel amaçlı bölgelerin saptanmasının gerekmediği durumlarda " Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi" çalışmasına dayalı olarak saptanan 16 bölge ayırımı kullanılacaktır.

- Bölge merkezlerinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde bir " Proje Ofisi" kurularak girişimcilere yatırım konularında ve fizibilite raporlarında yardımcı olunacaktır. Bu bölgelerde oluşturulacak Organize Sanayi Bölgeleriyle girişimcilere yol ve yer gösterilecektir.

- Gelişmekte olan bölgelerde potansiyele sahip sanayilerin gelişmesi amacıyla çok ortaklı şirketler ve işçi şirketlerinin teşvik edilmesi maksadıyla yatırımlarda devlet teminatı sağlanacaktır. Bundan dolayı " Kar Ortaklığı Belgesi" uygulamasına geçilecektir.

- Temel amaç öncelikli Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere KÖY'lerin geliştirilmesi dolayısıyla bu bölgelerle diğer bölgeler arasındaki kalkınmışlık farkının zaman içinde azaltılarak yok edilmesidir. Bu bölgelerin geliştirilmesi amacıyla itici güç olabilecek sanayilerin geliştirilmesi hedeflenecek ve bunun için konut fonuna benzer özel fon oluşturulacaktır.

Bu planda kamu yatırımlarının altyapı geliştirilmesine yönelik olması benimsenmiştir. Bu düşünceyle kentsel altyapının geliştirmek ve yerel yönetimlerin

daha verimli hizmet görmelerini sağlamaları için Çukurova bölgesinde "Çukurova Metropoliten Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi" faaliyetlerine kalkışılmıştır.[211] Ayrıca az gelişmiş bölgelerde imalat sanayi birimlerine işletme kredisi verilcektir. Verilmesi düşünen kredilere vergi, resim ve harç istisnası getirilecektir. V.Plan sonunda GAP'ın hukuki çerçevesi çizilmiştir.

3.1.3.2. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

V.BYKP 'da kullanılan "bölge planlaması" kavramının yerine VI. BYKP'da "bölgesel gelişme" kavramı kullanılmıştır. VI. BYKP'da ilk defa bölgesel gelişme ilke ve politikaların belirlenmesinde AB bölgesel politikaların dikkate alınması öngörülmüştür. KÖY 'de ayrıntılı çalışmalar yürütülebilmesi için bölge ve alt bölge bazında planlar öngörülmüştür. Bölge planlamasından bu plan döneminde vazgeçilmiştir.

VI. BYKP'da bölgesel gelişme ve KÖY çalışmasında gözönünde tutulacak ilke ve politikalar aşağıda özetlenmiştir:[212]

- Temel ilke gelişmenin bölgeler arasında dengeli olması, faaliyetlerin refah sağlama amaçlı olmasıdır.

- Bölgesel çalışmalarına temel olacak bilgiler uluslarası standartlara uygun olacak, yapı ve potansiyel araştırmaları sürdürülecek ve bu çalışmalar çerçevesinde teşvik sistemi uygulanacaktır.

- Bölgesel politikaların tespiti ve uygulanmasında AB'nin bölgesel politikalarında gözetilen amaçlar ve uygulamalar dikkate alınacaktır.

- Sanayinin yurt düzeyine dengeli dağılımı ve sınai gelişmeyi özendirme amacıyla organize sanayi bölgelerinin yapımına devam edilmesini öngörmektedir.

- Bölgesel gelişme şemalarında ve bölgesel gelişme çalışmaları çerçevesinde alınan kararların uygulamaya aktarılabilmesi için gerekli tedbirler

[211] Akşahin, s.99.
[212] DPT, VI. BYKP (1990-1994), Ankara: DPT Yayınları, 1989, s.318.

(ekonomik, sosyal, idari, hukuki ve mali tedbirler) ile mekanizmalar birbiriyle ilişkili biçimde belirlenecektir.

- Temel hedef KÖY'ün ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkındırılması ve böylece başta Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri olmak üzere, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının zaman içinde azaltılmasıdır.

- KÖY'de daha ayrıntılı çalışmalar yapılabilmesi amacıyla bölge ve alt bölge bazında planlar yapılması ve bu planlar doğrultusunda yörelerin sorunu ve çözümü için bölgedeki üniversitelerden birinde araştırma enstitüsü kurulması öngörülmektedir.

- Bu yörelerin gelişmesi amacıyla Devletin yöreye imalat sanayi, madencilik ve bunlara dayalı sanayilerin kurulmasında öncülük edeceği benimsenmektedir.

- Kalkınmaya engel olan yerleşme merkezleri düzeninin kalkınmanın aracı haline getirilmesi öngörülmektedir.

3.1.3.3. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

VI. BYKP döneminde gelişen olaylar, kamu açıkları ve kısa vadeli sermaye girişiyle desteklenen tüketime dayalı büyüme ortamının sürdürülebilir olmadığını, ekonomik dengelerin sağlanmasında para ve maliye politikalarının uyum içinde uygulanması gereğini, dış ticaretin ve sermaye hareketlerinin liberalleştirildiği zeminde yurtiçi makro politikaların uluslararası konjoktürdeki gelişmelerle tutarlığının önemini ekonomi politikalarıyla alakalı kararların zamanlamasındaki önemi ve sürekli büyümenin temel şartı olan verimlilik artışını sağlayacak ortamı oluşturmak amacıyla yapısal problemlere çözüm bulma ihtiyacını meydana getirmiştir.[213] VII. Plan bu ihtiyaçlar zemininde şekillenmiştir. VII. BYKP öncesi dönemde bölgesel dengesizliğe yönelik çalışmalar yapılmasına rağmen bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı sorun olmaya devam etmektedir.

[213] DPT, VII. BYKP, Ankara, s.11.

VII. BYKP'nın giriş kısmında küreselleşmenin öneminden bahsedilmekte ve AB'ye üye olmanın küreselleşmeye uyum sağlamada bir adım olduğundan bahsedilmektedir.

VII. BYKP'da bölgesel dengesizliğin giderilmesiyle ilgili konular "bölgesel gelişme ve fiziki planlama" ve "metropollerle ilgili düzenlemeler" başlıkları altında incelenmektedir. Bu planın diğer planlardan farkı bölgesel dengesizliğin giderilmesine ilişkin konular geniş ve ayrıntılı biçimde ele alınmış olsa da bölgesel planlamanın yapılıp yapılmayacağı konusunda belirsizlikler vardır.[214] Ayrıca bu planda KÖY sorunlarına değinilmemiştir.

VII. BYKP'da bölgesel gelişmeye yönelik amaç, ilke ve politikalar aşağıda özetlenmiştir:[215]

– Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bölgesel politikalara mekan kavramının yerleştirilmesi amacıyla bölgesel gelişme projelerinin ve istihdam sorunu için Onarım Projesi hazırlanması ve GAP çalışmalarına devam edilmesi,

– KÖY kapsamında ülkenin diğer bölgeleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel uyumu için yeterli kaynak tahsisine devam edilmesi,

– Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak için tarım ürünlerini işlenmemiş olarak bölge dışına göndermek yerine bunları bölgede işleyecek ve katma değer yaratacak olan tesislerin kurulması desteklenecek ve kırsal sanayilerin kurulmasına önem verilmesi,

– Organize sanayi bölgelerinin hızlı bir şekilde bitirilmesi,

– Ar-Ge faaliyetlerinde üniversite ve sanayi işbirliğinin sağlanması,

– Ekolojik dengenin sağlanması bakımından yeşil alanların artırılması,

– Bölge planlama kararları doğrultusunda İl Geliştirme Planları hazırlanması sağlanması.

[214] Dinler, s.196.
[215] VII. BYKP, ss.174-184.

VII. BYKP'da kentlerde yaşama isteğinin sanayi ve ticaretin yoğunlaşmasına neden olduğu bu yüzden metropollere göçün arttığından bahsedilmektedir.

Merkezi planlama anlayışı çerçevesinde hazırlanan planlar VII. BYKP ile adem-i merkeziyetçi bir anlayışın yer aldığı stratejik planlara dönüşmüştür.[216] Bu dönüşümde AB'ne üyelik sürecinin hızlanmasının etkisi vardır.

3.1.3.4. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

VIII. BYKP 'da küreselleşmenin hızlandığı ortamda sosyal gelişmede bulunamayan ülkelerde ekonomik gelişmenin de zor olduğu vurgulanmakta ve bu yönde insan hakları, demokrasinin geliştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, yoksulluğun azaltılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinin bu konuda önem taşıdığı belirtilmektedir.[217] Bu anlayışla planda Türkiye'nin dünyada etkili konuma gelmesi için sosyal yapısını kuvvetlendirmesi, yapısal reformlarını tamamlaması ve bilgi toplumunun meydana getirdiği değişikliklere uyum sağlamasının gerektiği vurgulanmaktadır.[218]

VIII. BYKP'da bölgelerarası dengesizliğin en aza indirilmesi temel ilke olarak hedeflenmiştir. Bunun için problemli bölgelerin gelişmesi için bölgesel gelişme projesi ve planı yapma düşüncesi açıklanmıştır. Dört plan bölgesi[219] (GAP, Zonguldak-Bartın-Karabük, DAP ve DOKAP) karşılaştırılarak bunların Türkiye için taşıdığı önem anlatılmaktadır.

VIII. BYKP döneminde Türkiye'nin mevzuatları AB Müktesabatına uyum faaliyetlerine hız verilmiş ve AB yasal düzenlemelerine uyum sürecinde Türkiye'nin nerede bulunduğu tespit edilmiştir ve bölgesel politikalarda AB'ye uyumu sağlanması çabaları artırılmıştır. VIII. BYKP'da "Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikalar" başlığı altında "Dünyada Bölgesel Gelişme Eğilimleri ve Politikaları" , Türkiye'de Bölgesel Gelişme", "Bölge Planlaması", "Kalkınmada Öncelikli Yörelerin Geliştirilmesi" ve

[216] Alkan Soyak, **Ulusaldan Uluslarüstüne İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi**, s.146.
[217] DPT, VIII. BYKP (2001-2005), Ankara: DPT Yayınları,2000. s.3.
[218] VIII, BYKP, s.3.
[219] Bölgesel gelişme planları daha sonra ayrıntılı işlenecektir.

"Kırsal Kalkınma" incelenmiş ve sorunlarına yönelik amaç, ilke ve politikalar ele alınmıştır. Bu amaç, ilke ve politikalar aşağıda özetlenmiştir:[220]

– AB bölgesel gelişme politikalarına hız verileceği

– Yerleşme Merkezleri Kademeleştirilmesi Araştırmasının güncelleştirilerek plan bölge oluşturulacağı,

– Bölge planlarıyla uyumlu il düzeyinde İl Gelişme Planları çalışmalarının başlatılacağı ve bu çalışmalar için İl Envanter Modellemesi Projesinin tamamlanacağı,

– Yeni sanayi odakları oluşmasında önemli işlev gören Organize Sanayi Bölgesi ile Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına ek olarak orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması amacıyla Örnek Sanayi Siteleri uygulamasının başlatılacağı,

– Yerel radyo ve televizyonların halkın eğitimine yönelik program hazırlamaları,

– Kadınların eğitiminin sağlanması,

– Bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi için KÖY'ün gelişmesine hız kazandırılması,

– Bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında; sürdürülebilirlik, bölgelerarası entegrasyon, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımcılık ilkelerinin benimsenmesi.

3.1.3.5.. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

IX. BYKP *"istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini*

[220] VIII. BYKP, ss.63-64, 67-68.

tamamlamış bir Türkiye" vizyonunda ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2003) çerçevesinde hazırlanmıştır.[221]

IX. BYKP'la AB'ye üyelik sürecinde bölgesel gelişme politikalarının daha aktif, katılımcı, yeterli finansman ve kurumsal yapı ile desteklenen tabandan tavana olması ve AB'ye üyelik sonrası yararlanılabilecek yapısal fonlara hazırlık için merkezi ve yerel düzeyde gerekli zemin hazırlanacaktır.

IX. BYKP 'da beş temel hedef belirlenmiştir. Bölgesel gelişmenin sağlanması planın beş temel hedeflerinden birisini oluşturmaktadır. Bölgesel gelişme politikalarının da iki temel amacı bulunmaktadır.[222] Birincisi; bölgelerin verimliliğini artırarak ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama olumlu katkılarda bulunmakta ve bölgeler ve kır-kent arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmaktır. İkincisi; merkezi düzeydeki politikaların daha uyumlu ve etkin hale getirilmesi, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının meydana getirilmesi, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasıdır. Bu amaçlar çerçevesinde planın amaç, ilke ve politikaları şekillenmiştir. Ayrıca bu planda AB'ye üyelik hedefi doğrultusundaki faaliyetler hızlanmıştır.

IX. BYKP döneminde yatırımların, istihdamın artırılması ve özel sektörün katkısını sağlamak amacıyla yeni teşvik tedbirleri uygulanmış. Ayrıca Düzey 2 bölgeleri esas alınarak hazırlanan ve 2006 yılında yürürlüğe konan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'la KA faaliyetlerine hız verilmiştir.

IX. BYKP çerçevesinde belirlenen bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması hedefi ekseninde Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu çalışmaları sonucunda ortaya çıkan esas yansımalar aşağıda özetlenmiştir:[223]

[221] DPT, IX. BYKP (2007-2013), Ankara, 2006, s.1.
[222] IX. BYKP, s.91.
[223] Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013),Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, s.80.

- Bölgelerdeki işbirliği ve proje üretimiyle gelişmişlik farkları azaltılacaktır.

- Az gelişmiş bölgede STK'ların özel ve kamu sektörü tarafından kullanılması artırılacaktır.

- Az gelişmiş bölgelerinn uluslarası fonlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu fonlara ulaşılabilirliği artırılacaktır.

- Bölgesel gelişmişlik farkları bölgesel politika araçlarının dağılımında da ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bölgesel olarak önceliklerin ve araçlar arasındaki tamamlayıcılığın önceden tamamlanması ve bu doğrultuda araçların bir bütünlük kapsamında bölgenin faydalanması amaçlanmalıdır.

- KA'ların rolü bölgesel planların hazırlanmasında bölgesel üstünlüklerin ve sağlıklı kullanılabilir dataların planlara akisini sağlamak amaçlanmalıdır. Bu amaçlar yerine getirilirse maliyet azaltıcı unsurlara dayalı bölgesel kalkınma anlayışının yerine yüksek nitelikli ürün üretebilen, sürdürülebilir, yenilikçi, rekabet edebilir ve insan merkezli bir bölgesel kalkınma anlayışı gelecektir. Lakin bunun gerçekleşmesi için bölgede var olan tüm kurum ve kuruluşların verimli işbirliği gerekmektedir. Bu sebeple KA dışında merkezi ve yerel düzeyde KA'ları ve bölge gelişme politikalarını destekleyen bölgesel gelişme platformların yapılandırılması istenmektedir.

3.2. Türkiye'de Kalkınma Ajansları

Dünyada esen küreselleşme rüzgarı beraberinde yerelleşmeyi getirmektedir. Yerelleşmeyle, ekonomik büyüme sağlanmada tavandan tabana uygulanan politikalar terk edilmiş ve yerini tabandan tavana uygulanan politikalar almıştır. Küreselleşme ile birlikte rekabet, yönetişim, KOBİ'lere ve yerel potansiyele dayalı ihracat, teknoloji ve insan temelli yatırımlar günümüz dünyasının ekonomik kalkınma politikalarını oluşturmaktadır.

Değişen yeni kalkınma paradigmalarına uyum sağlayacak ve kamu, özel kesim ve STK'larla bölgesel kalkınma ve plan uygulamalarında ilişkileri koordine edecek kurumsal yapılara ihtiyaç duyulmuştur. Bu gereksinimlerden birisini BKA'lar

oluşturmaktadır. Aslında bu gereksinim günümüzde ortaya çıkmamıştır. Yerel kalkınmanın sağlanması yönünde Kalkınma Ajansı (KA) şeklinde kurumsal yapıya duyulan gereksinim 1963 yılında hazırlanan BYKP'da bahsedilmiştir:[224]

"*Bölge kalkınma ve planlamasıyla ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesi, hem merkezde hem de bölgelerde ihtiyaca elverişli teşkilat ve yeterli personelin bulunmasını gerektirmektedir"*.

Bu ifadelerle aslında kalkınma ajansı tarif edilmektedir. Fakat ajansların yapısına ilişkin bir tanımlama bulunmamaktadır.

Türkiye 1999 yılında AB'ye aday ülke olarak kabul edilmiştir ve bundan sonra bölgesel kalkınma ve plan çalışmalarında değişimler yaşanmıştır. Adem-i merkeziyetçilik anlayışında meydana getirilen planlarda, kalkınmanın sağlanmasında tabandan tavana uygulanan politikalar yatmaktadır.

Türkiye bölgesel gelişmenin sağlanması için oluşturulan bölgesel kalkınma plan ve projelerle bölgesel dengesizlikleri gidermede başarılı olmadığı görülmüştür. AB ise bölgesel gelişme konusuna ağırlık vermektedir. Türkiye'nin satın alma gücü paritesine göre kişi başına ortalama gelir düzeyi son genişleme öncesinde AB ortalamasının yaklaşık üçte biri olduğu vurgulanmaktadır. AB temsilcileri kişi başına GSYİH'ların AB ortalamasına yaklaştırılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu oranlar Türkiye'nin kalkınmada atılacak adım sayısının fazla olduğunu göstermektedir. Bu yüzden Türkiye bölgesel gelişme politikalarını AB yönünde şekillendirmektedir. Bu yönde gerek günümüz bölgecilik anlayışında bölgesel dengesizlikleri gidermek gerek AB bölgesel politikalarına uyum göstermek amacıyla Türkiye'de KA kurulması gereği ortaya çıkmıştır.

3.2.1. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Gelişimi

Türkiye'de BKA'lara yönelik çalışmalar 1990'lı yıllarda başlamıştır. Türkiye'de bu çalışmaların başlatılmasındaki amaç ülkenin içsel dinamiklerinin yarattığı yerellik ihtiyacına ek olarak AB'ne katılımı süratlendirmek olarak

[224] DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, s.18.

belirtilmektedir.[225] 1999 yılında Helsinki Zirvesi sonunda Türkiye AB'ne aday ülke olarak ilan edilmiştir.

BKA'ların kurulmasının Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı 2003 yılındaki Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken işlerden birisi olarak gösterilmesiyle BKA'ların kurulması için gerekli yasal düzenlemler süreci başlamıştır. [226] Bu belgede ayrıca AB kaynaklarından yararlandırmanın ön koşulu olarak üye ve aday ülkelere NUTS sistemini geliştirmelerinde bulundurmalarını istenmektedir.

Türkiye AB bölgesel politikalarına uyum sağlamada bir adım atarak istatistiksel bölge olarak bilinen NUTS sistemi 2002 tarihinde 4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile kabul edilmiştir. Avrupa Birliği NUTS sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanının oluşturulması için ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflandırmada iller "Düzey 3" olarak belirtilmiş, ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzer olan komşu iller bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak "Düzey 1","Düzey 2" ve Düzey 3 olarak gruplandırılarak hiyerarşik NUTS oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma şeklinde her bölge için oluşturulan bilgiler karşılaştırılabilir niteliktedir ve karşılaştırma diğer bölgelerle olası farkları gözlemlemeyi olanaklı kılmaktadır.[227]

Düzey 1 itibariyle 12 bölgeye ayrılmıştır. Bunlar İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Düzey 3 kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 ili içinde barındırmaktadır. Düzey 2 istatistiki bölge birimleri Düzey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmaktadır. Düzey 2 kapsamında ülkede 26 bölge yaratılmıştır. Şekil:1 'de bu Düzey 2 kapsamındaki bölgeler gösterilmiştir.

---

[225] Nazlı Maç, "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye" **Araştırma Raporu,** Konya: Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi**,** Sayı:2006-117/76, s.3.
[226] Sobacı, ss.61-72.
[227] Tekin Avaner, "BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır Mı?" **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** Der: Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005, s.240.

Düzey 3 kapsamında Düzey 2 bölgeleri AB'nin yapısal fonların kullandırılmasında oluşturulan üç hedeften birisidir. Bu bölgeler GSYİH'sı AB ortalamasının yüzde 75'inden az olan bölgelerdir.

Şekil:1
Düzey 2 kapsamındaki 26 Bölge

Kaynak:DPT, Bölgesel Gelişme Web Sayfası, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html.(10.05.2010).

IX. BYKP 'da şu ifadeler yer almaktadır:[228] "*yerel ve bölgesel kalkınmada kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak, yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirerek bölgesel gelişmeye yeni bir ivme kazandırmak üzere Düzey 2 bölgeleri esas alınarak hazırlanan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun 2006 yılında yürürlüğe girmiştir"*.

IX.BYKP metninde belirtildiği üzere KA'ları 25.01.2006 tarihinde 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, TBMM Genel Kurulunda görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Bu kanun 08.02.2006/26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 06.07.2006/10550 sayılı "Bazı

[228] DPT, IX. BYKP, s.47.

Düzey 2 Bölgelerinde Kalkinma Ajansları Kurulmasina Dair Bakanlar Kurulu Kararı Adana ve Mersin illerini kapsayan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

İkincil mevzuat kapsamında aşağıdakiler yayımlanmıştır: [229]

- ✓ 25.07.2006 tarih ve 26239 sayılı RG'de "KA Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"
- ✓ 25.07.2006 tarih ve 26239 sayılı RG'de "KA Personel Yönetmeliği"
- ✓ 28.09.2006 tarih ve 26303 sayılı RG'de "KA Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği"

Çukurova Kalkınma Ajansı 06.01.2007 tarihinde, İzmir Kalkınma Ajansı da 13.01.2007 tarihinde resmen faaliyete açılmıştır Türkiye'de İzmir ve Adana-Mersin illerini kapsayan pilot uygulama başlatılmıştır. Fakat Anayasa Mahkemesinin ajansların faaliyetlerini durdurma kararı almasıyla bu uygulama gerçekleştirilememiştir. Yürürlüğe giren Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Yasa CHP tarafından Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. Yasanın maddelerinden 13 maddesinin ve 1 geçici maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu belirtilerek yürütülmesinin durdurulması ve iptali istenmiştir. [230]

Kanun hakkında Anayasa Mahkemesi'nde açılan iptal davası gibi Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hakkında da Danıştay'da iptal davası açılmıştır. Bu talebin Danıştay'da kabul edilmesi üzerine İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının faaliyetleri yaklaşık bir yıl durdurulmuştur. Kanun hakkındaki davanın olumlu olması sonucu 2008 yılının Mart ayında İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları tekrar faaliyete başlamışlardır.

22.11.2008 tarihinde 27062 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kararnameyle bazı Düzey 2 bölgelerinde 8 adet Kalkınma

[229] DPT, Web Sayfası, " Kalkınma Ajansları", http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html. (12.01.2009).
[230] Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Web Sayfası, http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=122&tipi=24&sube=0, (12.05.2010).

Ajansı kurulmuştur. Tablo: 18 ‘de 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulan KA’ları kapsadıkları illeri ve merkezleriyle birlikte gösterilmektedir.

Tablo: 18
2008/ 14306 Sayılı Kararla Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kurulan Kalkınma Ajansları

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR10	İstanbul	İstanbul
TR52	Karaman, Konya	Konya
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum
TRB2	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Van
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Mardin

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar” Sayı: 27299, 25 Temmuz 2009, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2009/07/20090725-5.htm (14.05.2010).

Yeni kurulan bu ajansların ardından 25.07.2009 tarihinde 27299 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu kararıyla 16 KA daha kurulmuştur. Tablo:19’da 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulan KA’ları kapsadıkları iller ve merkezleriyle birlikte gösterilmektedir.

Tablo:19
2009/15236 Sayılı Kararla Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kurulan Kalkınma Ajansları

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ
TR22	Balıkesir, Çanakkale	Balıkesir
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	Denizli
TR33	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya
TR41	Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa
TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli
TR51	Ankara	Ankara
TR61	Antalya, Burdur, Isparta	Isparta
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay
TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Nevşehir
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri
TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak
TR82	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon
TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars
TRB1	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Malatya

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar" Sayı: 27299, 25 Temmuz 2009, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2009/07/20090725-5.htm (14.05.2010).

Türkiye'de yeni kurulan ajanslarla toplam İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansı dahil toplam 26 ajans kurulmuştur.

16/09/2009/27351 sayılı Resmi Gazete'de 2010-2012 Orta Vadeli Program'da bölgesel gelişme ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması başlıklı izlenecek politikalarda; *Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin mevcut ajanslarla birlikte geliştirilmesinin sağlanması, Düzey 2 bölgelerinin tamamında kalkınma ajanslarının faaliyete geçeceği ve krizin olumsuz etkilerini azaltmak ve kriz sonrasında oluşacak yeni*

küresel ekonomik şartlara tüm bölgeler itibariyle uyum sağlamak için kalkınma ajanslarından azami düzeyde yararlanılacaktır" ifadeleri yer almaktadır. [231]

3.2.2. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapısı

5449 sayılı kanunun 1.maddesine göre *Bu kanunun amacı, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir*.

KA'nın kurumsal yapısı Türkiye'de şimdiye kadar alışılmış yönetim modellerinden farklıdır. 5449 sayılı yasanın 3.maddesine göre DPT'ye bağlı olan Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmaktadır. Yine yasaya göre ajanslar tüzel kişiğe haiz olacak ve ajanslar bütün işlemlerinde özel hukuk kurallarına bağlı olacaktır. Bu maddeden KA'nın özel kuruluş gibi faaliyette bulunacakları anlaşılmaktadır.

5449 sayılı kanunun 4.maddesine göre KA'nın ulusal koordinasyonunu DPT sağlamaktadır. DPT planlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapmakta, kurumsal ve yürütülen performansların değerlendirmesini yapmakta veya yaptırmakta ve ajansların yıllık çalışma programlarını onaylamaktadır.

3.2.3. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Görevleri

Türkiye'de KA'nın kurulma amacı 5449 sayılı kanun'un birinci maddesinde şöyle ifade edilmektedir: *"Kamu kesimi özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek sureti ile, ulusal kalkınma planı ve programlarda*

[231] T.C. Resmi Gazete, "Orta Vadeli Program (2009-2011)'ın Kabul Edilmesi Hakkında Karar", Sayı: 27351, 16.09.2009.

öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır."

5449 sayılı Kanunun beşinci maddesine göre ajansların görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir:[232]

- Kamu kesimi, özel kesim ve STK'lar arasında koordineyi sağlayarak kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi,
- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını gerçekleştiren faaliyet ve projelere destek olmak ve desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını DPT'ye aktarmak,
- Bölgelere yatırımların çekilmesini sağlamak,
- Ajansa tahsis edilen kaynakları bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak,
- Devlet yardımlarının uygulanarak altyapı ve projelerinin oluşturulması,
- Bölgenin gereksinimlerini tespit ederek, kaynak ve olanaklarını bu bölge üzerinde ekonomik ve sosyal gelişimi hızlandırmaya ve rekabet gücünü arttırmaya yönlendirmek,
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak KOBİ ve yeni girişimcileri desteklemek,
- Türkiye'nin katıldığı ikili ya da çok taraflı uluslarası programlara ilişkin çalışmaların bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar çerçevesinde proje geliştirilmesine yarar sağlamaktır.

3.2.4. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

5449 sayılı Kanuna göre KA'larının teşkilat yapısı dört birimden oluşmaktadır.

[232] 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun",.md: 5.

Bunlar:

- Kalkınma Kurulu,
- Yönetim Kurulu,
- Genel Sekreterlik,
- Yatırım Destek Ofisleri (Tek Durak Ofisler) dir.

Kalkınma Kurulu KA'ın danışma organıdır. Kalkınma kurulunun kuruluş amacı bölgesel kalkınma amacını gerçekleştirmek üzere bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, STK'lar üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini sağlamak ve ajansı yönlendirmektir.[233] Bu ifadeden anlaşılacağı üzere kalkınma kurulu bölgenin tüm aktörlerini ortak bir amaçta toplayan bir birimdir. Kalkınma kurulu en çok yüz temsilciden oluşmaktadır.

Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır. Yönetim kurulunun kamu ve özel sektör işbirliğiyle çalışması amaçlanmıştır.KA'nı yönetim kurulu başkanı temsil etmektedir. Vali, yönetim kurulunun başkanıdır. Yönetim kurulu ilk toplantısında üyeleri arasından bir başkan vekili seçer.

Ajansın icra organını Genel sekreterlik oluşturmaktadır. Genel sekreter, yatırım destek ofislerinin en üst amiridir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur. Genel sekreterin belli bir teknik bilgi seviyesine sahip olması gerekmektedir. Genel sekreter Yönetim Kurulu kararı ve DPT Müsteşarlığı'nın onayı ile göreve başlamaktadır.

Yatırım destek ofisleri kanunda böyle adlandırılmaktayken tasarıda tek durak ofisi olarak yer almıştır. Yatırım destek ofisi yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere en çok beş uzmandan oluşmaktadır. Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara verilen hizmetler ücretsizdir.

[233] 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun", md: 8.

Yatırım destek ofisleri yatırımcılara kendi firmalarını kurmalarında lazım idari işlemleri tek elden uygulayacakları ve bu konuda doldurulması gereken formlardan finansal yardım seçeneklerine kadar geniş uygulamada danışma ve tavsiye verme birimler olarak görülmektedir. [234]

3.2.5.Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Personel Yapısı

Ajans insan kaynakları politikası, personele azami miktarda eğitim verilmesi, ajansta çalışmayı özendirici ortamın sağlanması, personelin girişimciliğini artırması ve potansiyelinin sağlanmasına yönelik düzenlemeleri içermektedir. Bundan da anlaşılacağı üzere ajans personelin katılımına önem vermektedir.

Ajans, görevlerini iş mevzuatına göre istihdam edilen uzman personel ve destek personelle yerine getirmektedir. Ajanslarda iç denetim yapmak üzere bir iç denetçi istihdam edilmektedir. Sekreterlik, halkla ilişkiler, arşiv, idarî, malî ve personelle ilgili işlemler gibi işleri yürütecek olan destek personelinin sayısı, ajans toplam personel sayısının yüzde yirmisini geçememektedir.[235]Ajans personeli, emeklilik ve sosyal güvenlik yönünden Sosyal Sigortalar Kanununa tabi tutulmaktadır.

3.2.6. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Bütçesi ve Denetimi

5449 sayılı Kanun'un 22. maddesinde bütçe tanımı; *"Ulusal ve bölgesel düzeyde plân ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanan bütçe, ajansın bütçe yılı içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir."* şeklinde yapılmıştır. Burada konusu geçen bütçe yılı takvim yılıdır.

KA'nın bütçeleri kaynaklarına ve büyüklüklerine göre farklılık göstermektedir. BKA'lar genel bütçe ve mahalli idareler (belediyeler ve il özel idareleri), ticaret ve sanayi odalarından sağlanan fonlar, bölgedeki vergi gelirlerinden alınan pay, ulusal ve uluslararası kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlardan finanse edilmektedirler.[236]

---

[234] Özer, s.180.
[235] Ayrıntı için bkz: Ek:1, md: 18.
[236] DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, s.18.

Tablo:20

Kalkınma Ajanslarına Aktarılacak Tahmini Kamu Kaynakları (milyon TL)

Kaynak	**Katkı Oranı (%)**	**Bütçe Gelirleri**	**Aktarılacak Kaynak**	**Toplam İçindeki Pay (%)**
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	0,5	90,093	450	76
İl Özel İdareleri	1	1,773	18	3
Belediyeler	1	12,747	127	21
26 AJANS İÇİN TOPLAM KAYNAK			**595**	**100**
Her Bir Ajansa Ortalama Kaynak			**23**	**-**

Kaynak: DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Haziran 2007, s.19.

Tablo:20 'ye göre KA'lara aktarılacak tahmini kamu kaynağı 595 milyon TL'nin yüzde 76'sını genel bütçe, yüzde 21'ini belediyelerin bütçesi, yüzde 3 'ünü il özel idarelerin bütçesi oluşturmaktadır.

5449 sayılı Kanun'un 25. maddesine göre KA'ları denetimi iç ve dış denetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır: İç denetim, yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından hazırlanan rapor, yönetim kurulu ve kalkınma kuruluna ajansın faaliyetlerini, ajansın hesaplarını, ajansın işlemlerini ve performansını sunmaktadır. Dış denetim; ajansın bütün hesap ve işlemleri yönetim kurulu gerekli görülen hallerde ve her yıl en geç mart ayında İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve DPT ile ortak tespit edilecek yöntemler ışığında Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim firmaları tarafından yapılmaktadır. Bağımsız denetim firmaları hazırladıkları raporu İçişleri Bakanlığı'na ve DPT'ye sunmaktadır. KA'larına 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri uygulanmayacaktır. [237]

[237] Maç, s.6.

3.2.7. Türkiye'de Kalkınma Ajansı Örnekleri

Türkiye'nin ilk KA'larından İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)'ndan ve Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)'ndan diğer ajanslara göre daha deneyimli olmalarından dolayı yol gösterici olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın bu bölümünde İZKA ve ÇKA incelenecektir.

Türkiye'de 5449 sayılı Kanunla pilot uygulaması başlayan İZKA ve ÇKA'nın kapsadığı illere baktığımızda ekonomik açıdan ortak özellikler taşıdığını görmekteyiz. Ortak özelliklerden biri ithalat ve ihracat açısından Türkiye'nin önde gelen kentleri arasında yer almalarıdır. Bir başka ortak özellik her üç ilin de ekonomisi tarıma dayalı üretim ve sanayiye dayalıdır.

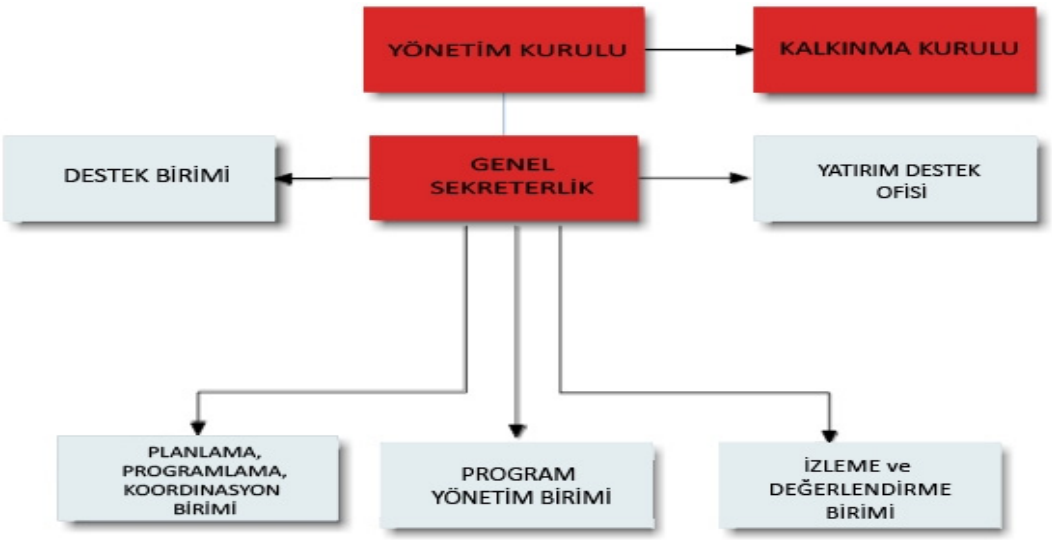
3.2.7.1. İzmir Kalkınma Ajansı

İZKA, Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasını öngören Bakanlar Kurulu 2006/10550 sayılı kararnamesi 6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve İzmir ili merkez olmak üzere TR31 Düzey 2 bölgesinde İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur.[238]

İZKA'nın Şekil 2 'de organizasyon yapısı gösterilmiştir. Buna göre ajansın Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu ve Genel Sekreterlik ve genel sekreterliğe bağlı üç bölümü bulunmaktadır.

[238] İZKA, "Kurumsal", http://www.izka.org.tr/kurumsal/ , (19.05.2010).

Şekil: 2
İzmir Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, Web Sayfası, Organizasyon yapısı, http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/ , (19.05.2010).

Kalkınma Kurulu kamu (valilikler, yerel yönetimler, üniversiteler, vb.), özel sektör ve STK'lardan (dernekler, vakıflar, odalar, vb.) seçilmiş toplam 100 kişiden oluşmaktadır. Ajansın kalkınma kurulu üye sayılarının, iller ve kuruluşlar itibariyle dağılımı Tablo:21'de gösterilmiştir.

Tablo: 21

TR31 Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Kurulu Üye Sayılarının, İller ve Kuruluşlar İtibarıyla Toplam Dağılımı

İller	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Özel Kesim ve Sivil Toplum Kuruluşları	Toplam
İzmir	**30**	**70**	**100**

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar" Sayı: 27299, 25 Temmuz 2009, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2009/07/20090725-5.htm

Yatırımcıya destek vermek ve kenti cazibe merkezi haline getirmek için kurulan İzmir Kalkınma Ajansı, Katılımcılık, Yenilikçilik, Tarafsızlık, Çözüm Odaklılık ilkelerini benimseyerek, kent ekonomisine ivme kazandırmayı, uluslararası alanda

rekabet gücüne sahip olmayı, yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmeyi, üretimi ve ticareti artırmayı ve İzmir 'i bölgenin metropolü yapmayı benimsemiş dört stratejik amacı bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:[239]

- İnsan kaynakları ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi
- Metropoliten Merkez Fonksiyonları Güçlendirmek
- İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması
- Tarım ve Kırsal Kalkınmanın Sağlanması

İZKA, belirlediği öncelikleri ve hedefleri planlama yaparak faaliyet göstermektedir. "Koruyarak Gelişen, Üreterek Büyüyen Yenilikçi İzmir" vizyonunu gerçeklestirmeye yönelik kurum ve kurulusların, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin, özel sektörün katılımı ve ortak katılımıyla belirlenmis, IX. BYKP (2007-2013) çerçevesinde 2010-2013 İzmir Bölge Planı hazırlanmıştır. Bu plan çalışmalarıyla İzmir'in mevcut durumu analizi (SWOT) yapılmış ve rekabet gücünü artıracak stratejik sektörler belirlenmiştir. Bunlar; İleri teknolojiye dayalı sanayiler, yenilenebilir enerji, Lojistik ve Turizmdir. [240]

İZKA; bölge planı programlarına uygun olarak kuruluşlara, yerel yönetimlere, gerçek kişilere, özel sektöre ve meslek kuruluşlarına proje ve faaliyetlere mali destek sağlamaktadır. İZKA Mali destek programlarıyla birçok başarılar elde etmiştir. Bunlardan biri 2008 mali destek programı kapsamında sosyal kalkınmaya yönelik, iş gücü ve insan kaynaklarını geliştirmek amaçlı 'Hayat Okulu, Kurumsal ve Sosyal yaşam Becerileri Projesi' Ege Genç İşadamları Derneği'nin (EGİAD) yönetimi ve desteği sonucu başarıyla tamamlamasıdır. [241]

İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir ve çevresindeki bölgenin potansiyel ve imkanlarının yurt içi ve yurt dışında en iyi şekilde tanıtılarak yeni kaynakların bölgeye çekilmesi için ihtiyaç duyulan alanlarda sürekli ve yoğun faaliyetlerine devam etmektedir.

---

[239] Ergüder Can, "Bölgesel Kalkınma Politikaları: İzmir Kalkınma Ajansı", http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/8AAE5F19-3C07-4E62-912D-E0D2CC67FD6E/8326/drergcan.pdf, (12.04.2010).

[240] İZKA, "2010-2013 İzmir Bölge Planı", http://www.izka.org.tr/files/2010-2013_Izmir_Bolge_Plani.pdf, (13.06.2010).

[241] Gözlem Gazetesi, 10.07.2009 tarihli haberi, http://www.tumgazeteler.com/?a=5297393, (20.05.2010).

3.2.7.2. Çukurova Kalkınma Ajansı

6 Temmuz 2006 tarihli resmi gazetede yer alan Bakanlar Kurulu kararnamesine göre Adana ve Mersin illerini kapsayacak Çukurova kalkınma Ajansı kurulması kararı alınmıştır.

Çukurova Kalkınma Ajansı bölgede yerel potansiyeli harekete geçirme ve yerel kalkınmayı gerçekleştirme yolunda misyonlar edinmiştir. Bunlar aşağıda belirtilmektedir:[242]

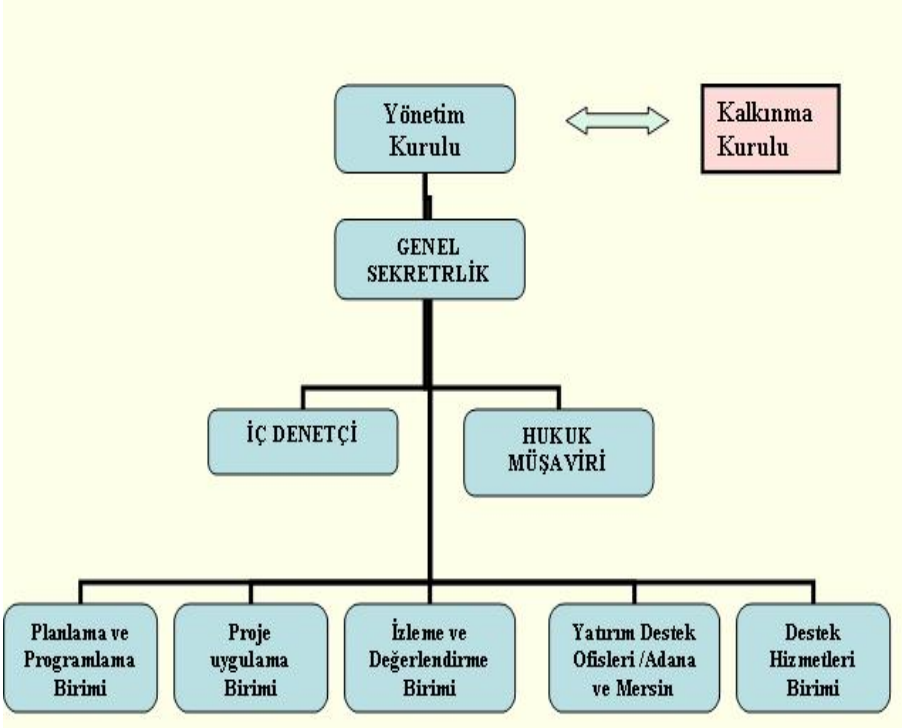
- Ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konularak bölge cazibesinin arttırılması,
- Bölgenin gerek ulusal gerekse uluslar arası arenada tanıtımının yapılması,
- Bölgede üretim ve istihdamı artırabilecek özellikteki faaliyetlerin desteklenmesi,
- Göçün etkin olarak yönetilmesi ve insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi.

AB fonları ve uluslararası fonların kullanılmasında aracılık ve koordinasyon görevini yürütecek olan Ajans, hem araştırma ve veri tabanı oluşturma, hem de izleme ve veri değerlendirme alanlarında da faaliyet gösterecektir. Bu faaliyetlerin yön bulması ise girişimciliğin desteklenerek ve kamu-özel kesim ve STK'lar arasında işbirliğinin sağlanması sonucu ortaya çıkacaktır.

Çukurova Kalkınma Ajansı Organizasyon yapısı ise Şekil:3 'te gösterilmektedir.

[242] ÇKA, http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=47, (20.05.2010).

Şekil:3
Çukurova Kalkınma Ajansının Organizasyon Yapısı

Kaynak:Çukurova Kalkınma Ajansı, Web sayfası, " Organizasyon Yapısı" http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=70, (21.05.2010).

Bölge illeri valilerinin dönüşümlü olarak başkanlık yaptığı, kamu kesimi, yerel yönetimler, özel kesim ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan Yönetim Kurulu, Ajans'ın karar organı niteliğindedir.

Kalkınma kurulu ise yönetim kurulu tarafından kararı alanacak projelerin, yaklaşık 100 kişinin oluşturduğu bölge dahilindeki yerel yönetimler, özel kesim ve sivil toplumları ve üniversitelerden seçilecek temsilcilerin dahil olduğu, bölge sorunları, fırsatlarının göz önüne alınarak yönetim kuruluna danışmanlık görevi yapan bir kuruldur. Tablo:17'de Kalkınma Kurulu üye sayılarının, iller ve kuruluşlar itibarıyla toplam dağılımı gösterilmektedir. Tablo:22'ye göre kalkınma kurulu üyelerinin yüzde 40'ını kamu kurum ve kuruluşları yüzde 60'ını özel kesim ve STK'lar oluşturmaktadır.

Tablo:22

TR62 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Kurulu Üye Sayılarının, İller ve Kuruluşlar İtibarıyla Toplam Dağılımı

İller	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Özel Kesim ve Sivil Toplum Kuruluşları	Toplam
Adana			**51**
Mersin			**49**
Toplam	**40**	**60**	**100**

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar" Sayı: 27299, 25 Temmuz 2009, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2009/07/20090725-5.htm

Yönetim kuruluna karşı sorumlu olan genel sekreterlik an itibari ile 36 kişiden oluşan teknik destek, uzman ve genel sekreter tarafından oluşmaktadır. Bunların dışında iç denetçi, hukuk müşaviri, proje programlama ugulama ve destek birimleri de ajans dahilindedir.

ÇKA'nın şu an yürüttüğü en etkin projesi ise Teknoloji Köyleri Projesidir. Projenin amacı; bilgi ve iletişim teknolojilerinin (ICT) etkin kullanımı ve yaygınlaştırılması ile kadın ve erkeklerin bilgiye ulaşım ve katılımlarını gerçekleştirmektir. Buna bağlı olarak proje hedefi aşağıda belirtilmektedir;[243]

- Bilgisayar kullanımı etkinliği,
- Sayısal içerik yolu ile daha geniş kitleye, özellikle teknolojiden uzak kitleye ulaşım,
- Ve kitlelerarası teknolojiyi etkin kullanım farkının azaltılması.

[243]Çukurova Kalkınma Ajansı, Web sayfası, http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=188&Itemid=76, (21.05.2010).

3.3. TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI'NA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE SWOT ANALİZİ

3.3.1. Türkiye'de Kalkınma Ajansına Yönelik Eleştiriler

Türkiye'de KA'lara yönelik eleştiriler Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun tasarısının oluşturulmasından günümüze kadar süregelmiştir. Günümüze kadar Türkiye'de 26 adet KA kurulmuştur. Fakat KA'ları halen Türkiye'nin gündemini meşgul etmektedir. KA'larının bölgenin potansiyelinin harekete geçirilmesi ve bölgesel dengesizliğin giderilmesinde etkili olacağını savunanların karşısında KA'lardan beklenenleri gerçekleşemeyecağini iddia edenler bulunmaktadır. Bu bağlamda KA'ların hukuki statüsünden personel yönetmelikleri, misyonları ve görevlerine kadar birçok konuyu içeren KA'lara yöneltilen olumlu ve olumsuz eleştiriler yer almaktadır. Önce olumlu eleştirilere ardından olumsuz eleştirilere yer verilecektir.

DPT'nin "Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları"adlı rapora göre I.BYKP'nda belirtilen bölge kalkınma ve planlamasıyla ilgili çalışmaların başarılı gerçekleşmesi için bir idari teşkilatın gerekliliği önerileri gerçekleştirilemediğinden ötürü günümüze kadar hazırlanan GAP haricinde dokuz kalkınma planından tam verimlilik sağlanamamıştır. Rapora göre; "*Bu nedenle DPT tarafından ülkemizin siyasi, idari, sosyal ve ekonomik koşulları ile diğer ülke örnekleri ve AB üyeliği perspektifi gözönünde bulundurularak ülkemize has bir Kalkınma Ajansı modeli oluşturulmuştur".*[244]

Yine sözkonusu olan raporda KA'nın ulusal planla bölge planlarının çok aktörlü bir şekilde hazırlanmasına, bölgelerin küresel ölçekte rekabet gücünün sağlanmasına ve geri kalmış bölgelerin ülke ortalamasına yaklaştırılacağına yardımcı olacağından söz edilmektedir. [245]

Ulusal Kalkınma planları bölgesel potansiyeli ve dinamiklerinin yerinde tespiti yapılmayan merkezi yönetim tarafından yapılan planlardır. Bu bağlamda ulusal

[244] DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, s.18.
[245] DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, s.18.

kalkınma planları bölgeleri homojen bir ekonomik yapısıyla değerlendirerek her bölgeye aynı reçeteyi sunmaktadır. Mesela Güneydoğu Anadolu Bölgesine hizmet sektörüne yönelik adımlar atılması stratejisi bölgenin potansiyelinin çıkarılmasında anlamlı olmamaktadır. Bölgelerin farklı ekonomik ve sosyal koşullarını gözönünde bulunduran kalkınma hamleleri ulusal kalkınma sağlayacaktır. Bu bağlamda bölge planları DPT tarafından hazırlanan Ulusal Planlara bağlı kalarak ve bölgenin öncelikleri, stratejileri, hedefleri ve alt hedefleri belirlenerek organize edileceği için o bölgenin tam anlamıyla alt ölçekli planı olursa ulusal kalkınma sağlanabilecektir.

İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA) Uzmanlarından Mehmet Onur Partal'a göre, KA bölgesindeki paydaşları biraraya getirerek ortak akıl arayan, ihtiyaçları, öncelikleri, hedefleri ve stratejileri bir arada olan yapılanmadır. Bölgede bulunan üniversiteler, ticaret ve sanayi odaları, belediyelerle birlikte hazırlanan bölge planlarının kalkınmada en tabandan en tavana kapsayıcı ve bütüncül yönetişim anlayışıyla azami fayda sağlayacağını söylemektedir. [246]

Yabancı Sermaye Derneği Genel Sekreterlik görevini bıraktıktan sonra yabancı yatırımcıları hedef alan danışmanlık şirketi kuran Abdurrahman Arıman yabancı sermayenin bir ülkeyi tercih etmesi için ülkede siyasi istikrarın, ekonomik istikrarın ve AB ile güçlü bağların olması belirterek ve 26 ajansın cazibe alanı oluşturarak yabancı sermayenin ülkeye gelmesini sağlayacağını vurgulamaktadır.[247]

KA'ların bölgenin tanıtımı için uluslararası faaliyetlerde bulunması yabancı yatırımın bölgeye gelmesinde etkin olacaktır. Gelen yabancı yatırımın ekonomik kalkınmada faydalı olup olmayacağı yatırımın içeriğine ve hangi sektöre yatırım yapıldığı önem arz etmektedir. Bu noktada KA'larına yatırımların ülkemizdeki lokomotif sektörlere yönlendirmesinde görevler düşmektedir. KA'nın teşkilat yapısında bulunan 5449 sayılı Kanun'un 16.maddesine göre Yatırım Destek Ofisi'nin görevi Türkiye'de yatırımcının kamu kurum ve kuruluşlarının görev alanına giren izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden takip ve koordine etmesidir. Bu görevle KA'ları yabancı yatırımcıların önündeki bürokratik engellerin kaldırılmasını sağlamaktadır.

[246] Mehmet Onur Partal, Kişisel Görüşme, İstanbul Kalkınma Ajansı, İstanbul, 01.07.2010.
[247] Funda Özkan, "Türkiye Gayretli Öğrenci ama Sonuç yok",**Radikal Gazetesi**, 20.01.2005.

Mersin Milletvekili Kürşad Tüzmen, ÇKA 2008 yılı Mali Destek Programı Toplantısı'nda KA ile ortaya çıkarılan modelin geçmiş dönemin hantal ve ağır bir yapısı olmadığını aynı zamanda da toplumculuğa ve yenilikçiliğe dayanan bir model olduğunu ifade ederek kalkınma ajanslarını etkin ve hızlı çalışan sürat teknelerine benzettiğini söylemiştir. Ayrıca Tüzmen, yerel aktörlerle, yerel planlamayla, yereldeki bütün dinamiklerle ve tabandan tavana doğru çalışmalarla bölgesel kalkınmanın sağlanacağını savunmaktadır. [248]

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği'nin (MÜSİAD) 2005 yılında çıkarılan raporuna göre gerçek girişimciliği ve verimli yatırımları oluşturabilmek için bölgenin yatırım envanterinin çıkarılması gerekmektedir. Bu bağlamda raporda KA'ların etkin şekilde katılımcı, şeffaf ve yerli ve yerel unsurları ağır basan nitelikte faaliyete geçirilmesi gerektiği yer almaktadır. [249]

DPT eski uzmanlarından Yakup Karaca'ya göre KA'ları eğitimli yeterli teknik kapasiteye sahip personel alımını sağlarsa bölgesel kalkınma için ayrılan kaynakların daha etkili ve verimli kullanarak bölgesel kalkınmayı sağlayacak projeler üretebileceğini savunmaktadır.[250] Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Tuncay Engin'e göre de KA'ları yerel dinamiklerini harekete geçirerek bölgelerin kalkınmasını sağlayacaktır.[251]

DPT Müsteşar Yardımcısı Ahmet Yaman'a göre KA'ları sadece bölgesel kalkınma amacıyla kurulan kurumlar değildir, yerel kalkınma ve bölgesel gelişme, ulusal kalkınma ve rekabet gücüne önemli katkılarda bulunacağını söylemektedir. [252]

KA'lara karşı olumsuz eleştiriler de mevcuttur.

Mersin Sanayi ve Ticaret Odası'na göre herkes tarafından KA'ları herşeyi çözecek bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Fakat KA'ların asıl misyonu tarımı ve

---

[248] Mersin Tercüman Gazetesi, "Tüzmen, "Çukurova, Doğu Akdeniz'in Merkezi Olmaya Aday" http://www.mersintercuman.com/detay.asp?p=h1527, (12.06.2009).
[249] YAYED, "BKA'yı Kimler İstiyor Kuşağı-MÜSİAD Bölgesel ve Sektörel Kalkınma Raporu'ndan: 2005" http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/268_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0 , (14.06.2009).
[250] Yakup Karaca, "Kişisel Görüşme", Basın İlan Kurumu İstanbul, 10.08.2010.
[251] Yenişafak, "Kalkınma Ajansları yerel dinamikleri harekete geçirir", http://yenisafak.com.tr/YurtHaberler/?i=252472, (23.04.2010).
[252] "Ahmet Yaman ile Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine" http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/ahmet-yaman-ile-bolgesel-kalkinma-ajanslari-uzerine/2.html, (12.07.2010).

turizmi halletmek olmadığını, turizm, tarım ve liman sektörleri hakkında bilgi toplamak, envanterlerini çıkarmak, KOBİ'lerin dışarıya açılmasını sağlamak ve dış yatırımların buraya gelmesinin önündeki engellerin kaldırılması yönünde çözümler üretmektir. [253]

Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKKONFED) Başkanı Enis Özsaruhan'a göre KA'ları bölge potansiyelini ülke ekonomisi bütününde iyi değerlendirebilecek AB normları ile uyumlu kalkınmada iyi rol oynayacak bir kuruluştur. Fakat Özsaruhan, ajansların yönetiminin kamu ağırlıklı olmasını eleştirmektedir. Özsaruhan KA modelinde KA başkanlıklarına valilerin atanması, genel sekreterliğin DPT tarafından onaylanması, yönetim kurulunda özel sektöre ağırlıklı yer verilmemesi ve ajanslara tahsis edilecek kaynaklardan geri kalmış yörelerin ağırlıkla yararlanmasının güvence altına alınmamış olması konularını eleştirmektedir.[254]

Hasan Hüseyin Evin'e göre, kamu kesimi, özel kesimi ve STK arasındaki işbirliğini geliştirmek kaynakların yerinde etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farkını azaltmak üzere oluşturulan KA'ları aslında yerli ve yabancı sermaye şirketlere kamu kaynaklarının sağlanması yönünde görev üstlenmektedir.[255]

Alkan Soyak'a göre Türkiye'de bölgesel kalkınma planlaması Türkiye'nin iç dinamiklerinden ziyade AB'nin politikalarının transferi şeklinde uygulanacaktır. Bu transferde rol oynayacak kurum da KA'larıdır. [256]Birgül A.Güler'e göre de KA AB hibelerinden yararlanmak üzere kurulmuştur ve bu hibe ve fonlar ülkemizin ulusal çıkarları yerine AB ve diğer uluslarası sermaye kuruluşlarının önceliklerine göre kullanılacaktır.[257]

---

[253]YAYED, "BKA'yı Kimler İstiyor? Kuşağı, Sanayi ve Ticaret Odası, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/262_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0 (10.01.2010).

[254]YAYED, BKA'yı Kimler İstiyor Kuşağı-İşverenler, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/270_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0, (15.01.2010).

[255] Hasan Hüseyin Evin, "Bölge Kalkınma Ajansları", **Evrensel Gazetesi**, 05.01.2009.

[256] Alkan Soyak, "Neo-liberal kalkın(ma) Politikalarında Son Oyun: Kalkınma Ajansları", **Ulus Gazetesi**, 17.05.2010.

[257] Birgül Ayman Güler, "Ajanslar Sistemi Üzerine Merkezi Yatırım Destek Ajansı Işığında Bölgesel Kalkınma Ajansları", http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/349_ek.doc?tipi=9&turu=X&sube=0, (15.10.2009).

Gülen Elmas'a göre uygulamada açığa çıkması muhtemel bir olay; Türkiye'nin bugünkü hukuksal altyapısı ve seçim sistemin gözönünde bulundurulduğunda bölgesel elitler ve çıkar gruplarının bölgesel yönetimde beklenenin üstünde söz sahibi olmaları ve BKA'nın çalışmalarını engellemesidir. Gülen Elmas ayrıca gelişmiş ekonomilerde adem-i merkeziyetçilik yapısının doğal bir sonuç olduğunu gelişmekte olan ekonomilerde kalkınma ve bölgesel kalkınma planlarının merkezden koordine edilmesi gerektiğinden ve tam tersi durumda dengesizliklerin artacağını vurgulamaktadır.[258]

Yeni bölgecilik paradigmasının KOBİ'lere ağırlık veren adem-i merkeziyetçi bir yaklaşım olduğundan bahsetmiştik. Bu çerçevede KA'ları KOBİ'leri bölgesel rekabet gücü kaynağı olarak değerlendirmektedirler. KA'ları bölgesel rekabet gücünün sağlanması amacını gerçekleştirebilmek için KOBİ'lere gelişimleri için teknik ve finansal destekte bulunacaklardır. Fakat Faruk Ataay'a göre KOBİ'ler temelinde geliştirilen sanayileşme stratejisi ülkelerin "sanayisizleşmesi" doğrultusunda ilerlemelerine neden olacaktır.[259]

Ajanslar İngilizce'de "The Regional Development Agency" olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de KA'ları kuruluş kanun tasarısında Bölgesel Kalkınma Ajansları olarak ifade edilmekteyken. sonra kavram kargaşalarını engellemek amacıyla "bölge" kavramı kaldırılmıştır. KA'nın isminde eleştirilen bir nokta da "ajans" kavramıdır. Ajans kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ndeki anlamı *haber toplama işiyle uğraşan kuruluş, bir ticari kuruluşun tanıtan, onunla ilgili bilgi aktaran ve bu yolla kazanç sağlayan iş kolu; bu iş kollarının çalıştığı büro ve eskimiş radyoda haber bülteni* şeklindedir. Bu bağlamda ajans kelimesi Seyit Koçberber'e göre yönetim anlamını taşımamaktadır.[260]

TMMOB raporuna göre KA'ları Türkiye'nin yatırım ve kalkınma stratejisini temelden değiştirmeye yönelik girişimleri içeren ÇUŞ'ların/gelişmiş ülkelerin çıkarını gözeten yapıdır. KA'ları içinde birçok belirsizlikler içermektedir.Rapora göre bu belirsizlikler aşağıdaki gibidir

[258] Gülen Elmas, "Türkiye Açısından "Bölge Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi," Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Özel Sayı, Cilt:19, 2008, ss.165-183.
[259] Faruk Ataay,"BKA Tasarımının Kalkınma Anlayışı Üzerine", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** Der: Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005, s.22.
[260] Koçberber, s.38.

- KA'ların yerel yönetim sistemi içerisindeki yeri,

- KA'ların kamu/özel hukuk tüzel kişiliği ve personel istihdamı yöntemi,

- KA'ların ulusal kalkınma planına atıfta bulunulmadan ve ulusal kalkınma planı ile bağlantı zorunluluğu getirilmeden bölge plan ve programlarının uygulanması konusunda yetkili ve görevli kılınması

- KA'ların kamu yararı yerine bölgelerarası rekabeti ön plana çıkarması,

- KA'ların idarenin bütünlüğü ilkesi çerçevesinde hiyerarşik denetime tabi olmamasına karşın merkezi ve yerel olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarını denetimi ve kontrolü altına sokabilecek yetkiyle donatılmış olması,

- KA'ların hesap verilebilirlik ve sağlıklı denetim açısından üzerinde bir kamusal denetim öngörülmemiş olmasına karşın bağımsız dış denetim kuruluşlarının denetimine tabi olmaları.

5449 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra CHP ve TMMOB Kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğün durdurulması için ayrı ayrı itiraz başvurusunda bulunmuşlardır ve Anayasa Mahkemesi bu davaları birleştirmiştir. İptal ve yürürlüğün durdurulması istemlerini içeren dava dilekçesinin gerekçesi aşağıda özetlenmiştir:[261]

- KA'ların merkezi mi yoksa mahalli bir nitelik mi taşıdığı; bunların birer kamu tüzelkişisi mi yoksa özel hukuk tüzelkişisi mi olduklarının anlaşılamaması,

- KA'larının örgütlenmesine bakıldığında, bu örgütlerin kapsadıkları birden çok il ve donatıldıkları yetkiler açısından bölgesel nitelik taşıdıkları görülmektedir. Ancak bu ajanslar, merkezi idarenin bir parçası olmadıkları gibi tabi oldukları hukuki rejim bakımından da birer "kamu idaresi" olmamaları,

- KA'lara verilen "bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayacağı faaliyet ve projelere destek olmak" yetkisinin kullanılmasının kaynak israfına yol açabileceği bu durumun kaynak israfına yol açabileceği,

[261] Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmi Gazete Tarih ve Sayısı:23.02.2008-26796, Esas Sayısı:2006/61, Karar Sayısı:2007/91, Karar Günü:30.11.2007.

- KA yönetiminde yer alacak olan STK'ların hangi türden ve hangi alanda faaliyet gösteren STK'lar olacağına ilişkin belirleme yapılmaması, aynı şekilde "özel kesim" ifadesinden ne anlaşılması gerektiğinin belirsiz olduğu,

- Yasada herhangi bir ölçüt getirilmeden ve faaliyet alanı belirtilmeden kalkınma kuruluna özel kesim ve STK'lardan üye seçme yetkisinin verilmesi,

- DPT'ye KA'nın ulusal düzeyde koordinasyon görevi verilmesinin Anayasa'da öngörülen merkezi yönetimin temel ilkeleriyle bağdaşmaması,

- KA'ların Anayasa'da yer alan maddelerinde belirtilen "idarenin bütünlüğü", "idari vesayet", "yetki genişliği"ilkelerine aykırı yapı ortaya koyması,

- KA'ları üzerinde kamusal denetimin öngörülmemiş olmaması

KA'nın yönetim kurulları bileşiminde Türkiye'de tarımsal etkinliklerin yoğun olmasına rağmen Ziraat Odası ve Ziraat Mühendisleri Odası temsilcilerine yer verilmemiştir.[262]Ayrıca KA'larında emek kesimi temsilcilerine de yer verilmemiştir. KA'nı ağırlıklı olarak sermaye kesimi temsil etmektedir.

Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu'nda KA'larına yönelik olumsuz eleştirilerden biri yönetim kurulu başkanı olan valilerin elde edilen fonları "tarafsız kamu görevlisi" sıfatı dısına çıkarak dar bir kesime kullandıracağıdır.

3.3.2. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının SWOT Analizi

SWOT analizi bir organizasyonun iç ve dış çevresinin değerlendirilmesine imkan sağlayan bir analiz tekniğidir. SWOT kısaltmasının açılımı Strengths (üstünlükler), Weaknesses (zayıflıklar), Opportunities (fırsatlar), Threats (tehditler) şeklindedir Çalışmamızda KA'na yöneltilen olumlu ve olumsuz eleştiriler çerçevesinde. SWOT analizi yapılacaktır.

Güçlü Yönler

- Kalkınma ajansların yabancı yatırımcıların karşısındaki bürokratik engeli giderme işlevine sahip olması,

[262] Maç, s.7.

- Kalkınma ajansların bölgeyi yerinde değerlendirecek ve buna göre bölge planı oluşturabilecek uzman kadrosunun olması,
- Kalkınma ajansların DPT kontrolü altında çalışması,
- Kalkınma ajansların çok aktörlü bir yapıyla koordineli çalışarak bölge planı oluşturması,
- Kalkınma ajanslarının bölgedeki aktörlerle tabandan tavana kalkınma sağlaması,
- Kalkınma ajanslarının sosyal, fiziki ve ekonomik yenilikler için yol gösterici olması,
- Kalkınma ajanslarının yerel dinamikleri harekete geçirerek kalkınma sağlaması,
- Kalkınma ajanslarının kaynakları daha etkili ve verimli kullanması,
- Kalkınma ajanslarının girişimcilere yönelik eğitim ve teknik desteklerde bulunması.

Zayıf Yönler

- Kalkınma ajansların yönetiminin kamu ağırlıklı olması,
- Kalkınma Ajansı başkanlıklarına vali atanması,
- Kalkınma ajansı Genel Sekreterin DPT onayıyla atanması,
- Kalkınma ajanslarına tahsis edilecek kaynaklardan geri kalmış yörelere öncelik tanınmasının güvence altına alınmamış olması,
- Kalkınma ajansların yerli ve yabancı sermaye şirketlerine kamu kaynağı sağlaması yönünde görev üstlenmesi,
- Kalkınma ajanslarının yasal statüsündeki belirsizlik,
- Kalkınma ajanslarının denetimindeki belirsizlik,
- Kalkınma ajanslarının yönetiminde yer alacak STK'ların hangi alanda ve hangi türden faaliyet gösteren STK'lardan olacağında belirleme yapılmaması,
- Kalkınma ajanslarında emek kesimi ve Ziraat Odası temsilcilerine yer verilmemesi.

Fırsatlar

- CHP ve TMMOB tarafından 5449 sayılı Kanun'un iptali isteme davasının Anayasa Mahkemesi tarafından reddi,

- AB'nin Kalkınma Ajanslarına verdiği destek,
- AB'nin bölgesel kalkınmaya önem vermesi,
- Türkiye'nin daha önce uygulanan kalkınma politikalarında yaşanan başarısızlık,
- Hükümetin AB üyeliği yolunda adımlar atması,
- Sanayi ve ticaret odalarının KA'larına destekte bulunması.

Tehditler

- CHP ve TMMOB'nin Kalkınma Ajansı modeline karşıt düşüncede olması,
- Türkiye'de Adem-i merkeziyetçilik yapısının gelişmemiş olması,
- Akademik çevreler arasında KA'na yönelik görüş farklılıkları,
- Türkiye'de ahbap-çavuş ilişkilerinin yoğun olması,
- KOBİ'lerle üzerinde yükselen kalkınma anlayışına yönelik eleştiriler.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bölgesel Dengesizlikler 1929 Büyük Dünya Kriziyle birlikte ulusal sınırlar içerisinde görülmeye başlamıştır. Bu dönemde Keynesyen kapitalist sisteme olan inançların azalması ve Sosyalist ülkelerin devlet eliyle kalkınma planı uygulayarak büyüme konusunda gösterdikleri başarılar piyasanın görünmez eliyle kendiliğinden dengeye geleceği görüşünün önemini yitirmesine neden olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınma iktisadına verilen önemin artması bölgelere ve bölgesel kalkınma politikalarına verilen önemi artırmıştır. Savaş sonrasının olumsuz etkileri sonucunda bölgesel sorunlar, altyapı yatırım ihtiyacı ve talep yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara klasik ekonomi politikaların yeterli cevap vermemesi sonucu ekonomi kuramında Keynesyen görüşü ağırlıklı olarak yer almıştır. doğru planlamanın yapılması ve devletin ekonomideki ağırlığını artırması görüşü hakim olmuştur.

Küreselleşmeyle birlikte ortaya atılan neo-liberal politikalar ekonomide devletin ağırlığının azalmıştır. Ekonomide devletin küçültülmesi, refah devleti işlevlerinin azaltılması, ekonomik ve toplumsal olarak müdahalelerinin kısıtlanması şeklinde yeni politikalar benimsenmiştir. Serbest piyasa güdümlü bu politikalar özelleştirmelere ve deregülasyonlara önem vermiş ve bölgesel kalkınmanın sağlanması yönünden düşünceler bir kenara bırakılmıştır. 1990 yıllarına gelindiğinde "bölge" kavramı ekonomide önemli yer tutmaya başlamış ve bölgelerin kalkınması sağlanarak toyekün kalkınma sağlanabileceği görüşü yaygınlaşmıştır. Bilgi, yenilik ve teknoloji ülkelerin kalkınmasında önemli faktörler haline gelmişlerdir. Bu faktörlerin kullanımıyla yerel girişimciliğin bölgesel rekabet gücünün kazanması ön plana çıkmıştır.

Ekonomi anlayışında meydana gelen değişiklik bölge kavramını tüm dünyada tartışılır hale getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte bölge tanımı geleneksel anlayışa ve küresel anlayışa olmak üzere iki ayrı tanım şeklinde yapılmaktadır. Geleneksel anlayışta bölge yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birim olarak değerlendirilmektedir. Küresel anlayışta bölge kavramı; ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere

doğrudan açılan, sınırları değişken bir birim olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda yerel dinamikler ekonomik kalkınmanın ve bölgesel kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilmektedir. Bölgeler ekonomik yapı açısından homojen bölge, polarize bölge, plan bölge olarak üçe ayrılmaktadır. Ekonomik gelişme düzeylerine göre bölge çeşitleri az gelişmiş bölge ve gelişmiş bölge diye ikiye ayrılmaktadır.

Ülkeler arasında bölgesel gelişmişlik farklılıklar görüldüğü gibi bölgeler arasında da görülmektedir. Ekonomik gelişme bir ülkenin tüm bölgelerinde aynı zamanda başlamamakta ve ayrıcalıklı bölgede ortaya çıkıp orada yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla ekonomik gelişmenin var olduğu bir ülkede bölgeler arasındaki dengesizlik kaçınılmazdır. Bölgesel dengesizliği ülke içerisindeki bölgelerin diğer bölgelere göre iktisadi coğrafi ve kültürel bakımından daha fazla gelişmesi olarak tanımlamaktayız. Bölgesel dengesizlik ülkede ekonomik ve sosyo politik sakıncalar doğurmaktadır. Bu yüzden ülkenin kalkınmasına engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin kalkınması için bölgesel dengesizliklerin giderilmesi gerekmektedir. Tüm nüfusun da refah seviyesinin artırılması edinilen tecrübelerle piyasanın otomatik işleyişiyle gerçekleşemeyeceği anlaşılmıştır. Bu durumda kalkınmanın gerçekleşmesi kalkınma planlarına ve bu planlarla devletin ekonomiye müdahale etmesine dayanmaktadır. Bu noktada devletin soruna yönelik bölgesel kalkınma politikası oluşturması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bölgesel dengesizliği gidermek için bölgesel kalkınma politikasının içsellik, dengelilik, sürdürebilirlik ve kapsamlılık olmak üzere dört temel amacı bulunmaktadır. Bölgesel kalkınma politikasının genel olarak üç ilkesinden söz vardır. Bunlar sırasıyla "sosyal karlılık","kalkınma kutbu" ve "halkın katılımı" ilkeleridir. bölgesel dengesizliği ortaya çıkaran sebepler ve imkanlar ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye değişmektedir. Bu yüzden bölgesel kalkınma politikası araçları da her ülkede ve her bölgede sorunun niteliğine ve araçların uygulanmasını gerçekleştirecek imkanlara göre farklılık göstermektedir. Bölgesel kalkınma politikasının araçları, bölgesel planlama, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi, yönetimsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunu sağlamak, mali ve vergisel teşvikler, girişimciliğin teşvik edilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır.

Bölgesel kalkınma politikalarından bölgesel planlama; bir bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziki yönden koordine edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkenin kalkınmasının hızına ve kaynaklardan yararlanmanın şekline ilişkin ilkeler ulusal planlarla saptanırken bu ilkelere coğrafi şeklinin oluşturulması bölge planlamayla gerçekleşmektedir. Bu şekilde oluşan yapı sonucu bölge planlamanın en önemli amacı yerel bilginin ulusal planlara ulaştırılmasıdır.

1990'lı yıllarda küreselleşmeyle birlikte bölgesel planlama anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir. Değişen anlayış bölgesel planlamanın altyapı desteklerinin yanında bölge için vizyonlar geliştirmek, değişen koşullara uyum sağlamak ve plan hazırlama esnasında yerel katılımcıların görüşlerinden faydalanmak gibi unsurları da içermesi gerektiğini belirtmektedir.

Bölgesel kalkınma politikaları dünyadaki ekonomik, toplumsal ve sosyal değişimlere göre şekillenmiştir. 1950-1970 dönemi Geleneksel bölgesel politikaların uygulandığı dönemdir. Geleneksel bölgesel politikalar firma merkezli, standartlaşmış ve teşvik sisteminin esas alındığı devlet güdümlü politikalardır. Bu politikalarda tavandan tabana örgüt modeli vardır. Bu dönemde ekonomiye kitlesel üretim damgasını vurmuştur. 1970'lerde yaşanan krizlerden Keynesyen politikalarla çıkılmayacağı anlaşılmış ve farklı politika arayışına geçilmiştir. Bu kriz sonucunda standardize mallara talebin azalması, büyük sanayi gruplarının karlarının düşmesi ve küreselleşen dünyada hantal firmaların rekabet gücü elde edememeleri sonucu üretim tarzında kitlesel üretim terk edilerek yerini esnek üretime bırakmıştır. Hızlı hareket edebilme yeteneğine sahip olan ana firmalar çevresinde ağlar halinde örgütlenen KOBİ'lerin esnek üretim tarzına uygun olması nedeniyle KOBİ'ler üzerinde yükselen, girişimciliğe ve içsel kaynağa önem veren bölgesel kalkınma politikaları ortaya çıkmıştır.

1990 yılına gelindiğinde karşımıza bilgi toplumu çıkmaktadır. Ekonomik kalkınma sürecinde artık kaynağı bilgi, süreci öğrenme ve sonucu da yenilik oluşturmaktadır. Küreselleşen dünyada bölgeler arası rekabet öne çıkmış ve bu ortamda büyümenin formulü değişen teknolojiye uyum sağlamak, bilgi ve teknoloji ağırlıklı yatırımlarda bulunmak olmuştur.

Üretim tarzının esnekleşmesiyle yönetim biçimi de şekil değitirmiştir. Yerelin ön plana çıkmasıyla merkeziyetçi yapıdan adem-i merkeziyetçi bir yapıya dönüşüm sağlanmıştır. Çok aktörlü bir yapıyı içinde barındıran yönetişim anlayışı çerçevesinde bölge kalkınma paradigmalarında gelenekselden modern bölgesel paradigmaya geçiş yaşanmıştır. Bu işletme ve özel sektör odaklı bu yaklaşımlar kamu yönetiminin de bu yaklaşıma uygun hareket ederek yerinden yönetim, yerelleşme, bölgeselleşme ile çeşitli isimlerle bürokrasinin azaltılması ve kamu kaynakların etkin ve hızlı bir şekilde kullanan bir yapı ihtiyacı ortaya çıkmıştır Bu ihtiyacın karşılanması Bölgesel Kalkınma Ajansları'yla sağlanacağı görüşlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1950 yılında kurulan BKA'lar bilgi toplumuna geçişle yönetişim anlayışının bölgede uygulayıcı ve bölgesel rekabet gücünü sağlayan bir kurumsal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

BKA'ların bölgedeki aktörler arasında koordinasyon faaliyetinin yanısıra bölge iktisadi kalkınma stratejisinin oluşturulması, bölgeye yatırımcı çekmek ve yatırımcı çekebilmek amacıyla bölgenin tanıtım ve reklamını yapmak, bölgedeki mesleki eğitime katkıda bulunmak ve personel altyapısını ve geliştirmek girişimciliğin teşvik edilmesi gibi faaliyetleri bulunmaktadır.

AB bünyesinde bulundurduğu ülkeler ve bölgeler arasında dengesizliği gidermek için bölgesel politikalara ayrıca bir önem vermektedir. AB bölgesel politikası tarihsel gelişimi bölgesel politikanın temellerinin atıldığı 1957-2000 arası ilk dönem, 2000-2006 arası yeni bölgecilik paradigmasıyla şekillenen ikinci dönem ve en son bölgesel politikanın günümüzdeki ve 2013 'e kadarki yılların ele alındığı 2007- 2013 yılları arası üçüncü dönem olmak üzere incelenmektedir.

Günümüz küreselleşen dünyanın AB bölgesel politikalarının odağına tamamen bölgecilik ve bölgelerarası rekabet yerleşmiştir Ayrıca subsidiyarite ilkesi AB bölgesel kalkınma politikası için büyük önem arz etmektedir. Subsidiyarite ilkesiyle; halkın yönetime katılımının sağlanması, hizmetleri yerine getirmede halka en yakın yönetimlerin gerçekleştirmesi, merkezi yönetimin ancak yerel yönetimler tarafından hizmetlerin yerine getiremediği durumda müdahale etmesi anlatılmaktadır. Bundan anlaşılacağı üzere AB bölgesel politikasının odağına subsidiyarite ilkesi ve bölgesel rekabeti yerleştirmiştir. Bunun sonucunda da AB'nin bölgesel politikada BKA'lara ayrı

önem verdiği ve BKA'ları bölgesel politikada kullandığı anlamı çıkabilmektedir. AB aday ve üye ülkelere bölgesel kalkınmada BKA'ları bir model olarak sunmaktadır.

AB'deki BKA'lar bulundukları ülkelerde yasal, yönetsel ve yapısal farklılıkların doğal bir sonucu olarak, birbirinden farklı yasal statülere sahiptir fakat bazı durumlarda, aynı ülkede, hatta bölge içerisinde de farklı yasal statülere sahip ajansların aynı anda çalıştıkları bile gözlemlenmektedir. İncelenen BKA örneklerinden de anlaşılacağı üzere bölgesel politikalar bölgelerin özelliklerine göre kalkınma stratejisi belirlenmektedir.

1980 sonrası Türkiye'de liberal rüzgarların esmesiyle devletin ağırlığı ekonomide azaltılmış, birçok kamu kuruluşu özelleştirilmiş ve bölgesel kalkınmaya daha az önem verilmiştir. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye aday ülke olma statüsü verilmesiyle Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikalarında değişimler yaşanmıştır. Bu durum ülkenin ulusal kalkınma planlarına da yansımıştır. Planlar ve politikalar Adem-i merkeziyetçilik anlayışında meydana getirilmeye çalışılmış ve kalkınmanın sağlanmasında tabandan tavana politikalar uygulanmaya başlamıştır. VI. BYKP'da ilk defa bölgesel gelişme ilke ve politikaların belirlenmesinde AB bölgesel politikaların dikkate alınması öngörülmüştür. VII. BYKP'de AB'ye üye olmanın küreselleşmeye uyum sağlamada bir adım olduğundan bahsedilmektedir. IX. BYKP'la AB'ye üyelik sürecinde bölgesel gelişme politikalarının daha aktif, katılımcı, yeterli finansman ve kurumsal yapı ile desteklenen tabandan tavana olması gerektiğinden ve AB'ye üyelik sonrası yararlanılabilecek yapısal fonlara hazırlık için merkezi ve yerel düzeyde gerekli zemin hazırlanacağından bahsedilmiştir.

Türkiye AB bölgesel politikalarına uyum sağlamada bir adım atarak istatistiksel bölge olarak bilinen NUTS sistemini 2002 tarihinde 4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile kabul etmiştir. BKA'ların kurulmasının Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı 2003 yılındaki Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken işlerden birisi olarak gösterilmesiyle BKA'ların kurulması için gerekli yasal düzenlemler süreci başlamıştır. KA'ları 25.01.2006 tarihinde 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, TBMM Genel Kurulunda görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Bu kanun 08.02.2006/26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 06.07.2006/10550 sayılı "Bazı Düzey 2

Bölgelerinde Kalkinma Ajansları Kurulmasina Dair Bakanlar Kurulu Kararı Adana ve Mersin illerini kapsayan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

KA'larının Türkiye'de kurulma süreci yaşanırken KA'ları birçok olumsuz eleştirilerle karşılaşmıştır. KA Kuruluş Kanunu hakkında Anayasa Mahkemesi'nde ve Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hakkında Danıştay'da iptal davası açılmıştır. Bu talebin Danıştay'da kabul edilmesi üzerine İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarının faaliyetleri yaklaşık bir yıl durdurulmuştur.Bu davalar Anayasa Mahkemesi tarafından red ile sonuçlanmıştır ve durdurulan KA'ları faaliyete geçmişlerdir. Bununla birlikte Türkiye'de toplam 26 adet KA'ları kurulmuştur.

Çalışmamızda Türkiye'nin bölgesel politikalarının geçmişten günümüze hangi yönde şekillendiği Dünya'daki değişen kalkınma anlayışlarıyla birlikte sunulmuştur. Değişen bölgesel kalkınma politikalarının ürünü olan KA'ları hakkında bilgi verilmiş ve Türkiye'de KA'larına yönelik eleştiriler sebepleriyle birlikte anlatılmıştır. KA'na yönelik olumlu ve olumsuz eleştirilere derlenerek KA'nın daha iyi değerlendirilmesi amacıyla SWOT analizi yapılmıştır.

Ek:1

Kanun

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

Kanun No. 5449 **Kabul Tarihi: 25.1.2006**

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç ve Kapsam, Tanımlar, Kuruluş, Genel Koordinasyon

Amaç ve kapsam

MADDE 1 — Bu Kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usûlleri düzenlemektir.

Tanımlar

MADDE 2 — Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Bölge: EK 1 listede belirtilen Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimini,

b) Ajans: Kalkınma ajansını,

c) Kuruluş kararnamesi: Kalkınma ajanslarının kuruluşuna dair Bakanlar Kurulu kararını,

ifade eder.

Kuruluş

MADDE 3 — Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş kararnamesinde belirtilir.

EK 1 listede belirtilen bölgelerin yeniden düzenlenmesine ve kurulmuş olan Ajansın kaldırılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Ajanslar, tüzel kişiliği haiz ve bu Kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir.

Genel koordinasyon

MADDE 4 — Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur.

Devlet Planlama Teşkilatı;

a) Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir.

b) Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usûl ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır.

c) Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usûl ve esasları belirler.

d) Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler.

e) Ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlar.

f) Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.

g) Yönetim kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar.

h) Plân ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usûller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usûllerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak belirler.

İKİNCİ BÖLÜM
Görev ve Yetkiler

Ajansın görev ve yetkileri

MADDE 5 — Ajansın görev ve yetkileri şunlardır:

a) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.

b) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek.

c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.

e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.

f) 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.

g) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.

h) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.

i) Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.

j) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

k) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

l) Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Bilgi toplama

MADDE 6 — Ajans, görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkilidir. Kendilerinden bilgi istenilenler bu bilgileri zamanında vermekle yükümlüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Ajansın Teşkilâtı

Teşkilât yapısı

MADDE 7 — Ajansın teşkilât yapısı aşağıdaki gibidir:

a) Kalkınma kurulu.

b) Yönetim kurulu.

c) Genel sekreterlik.

d) Yatırım destek ofisleri.

Kalkınma kurulu

MADDE 8 — Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur.

Kalkınma kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur.

Kalkınma kuruluna temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar kuruluş kararnamesi ile belirlenir.

Kalkınma kurulu, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süresi iki yıldır.

Başkan ve Başkan Vekilinin temsil ettiği kurum ile mensubiyeti sona erdiğinde Kurul Başkanlığı ve Başkan Vekilliği görevleri de sona erer ve ilk toplantıda yeniden Başkan ve Başkan Vekili seçimi yapılır.

Kalkınma kurulu, Kurul Başkanının daveti üzerine yılda en az iki defa toplanır. Ayrıca Kurul, üye tam sayısının beşte birinin talebi üzerine Kurul Başkanı tarafından toplantıya çağrılır.

Kalkınma kurulu, üye tam sayısının yarıdan bir fazlası ile toplanır, katılanların çoğunluğu ile karar alır. Toplantı yetersayısı sağlanamayan hallerde onbeş günü aşmayacak şekilde yeni toplantı tarihi Başkan tarafından belirlenir ve bu toplantıda toplantı yetersayısı aranmaz.

Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri

MADDE 9 — Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek.

b) Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.

c) Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.

d) Toplantı sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

Yönetim kurulu

MADDE 10 — Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır.

Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye

başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil eder. Yönetim kurulunun başkanı validir. Yönetim kurulu ilk toplantısında üyeleri arasından bir başkan vekili seçer.

Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür.

Tek ilden oluşan bölgelerde kalkınma kurulu tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıl olup görev sürelerini tamamlamadan herhangi bir şekilde üyeliklerinin sona ermesi halinde, kalan süreleri sırasına göre yedek üyelerce tamamlanır. Görevi sona eren üyeler tekrar seçilebilir. Yönetim kurulu üyeliği, üyelerin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmelerine engel teşkil etmez.

Yönetim kurulu üyeleri ajans ile ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve bu Kanunun uygulanması sırasında öğrendikleri çalışma alanlarındaki sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile ifşa edemezler, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamazlar.

Yönetim kurulu üyeleri, kendileri, eşleri ve ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren konular ile sahibi ya da ortağı oldukları ticarî işletmelere ilişkin toplantıya ve oylamaya katılamaz.

Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık eder.

Yönetim kurulu, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alır. Eşitlik durumunda, başkanın oyu yönünde karar alınır.

Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri

MADDE 11 — Yönetim kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.

b) Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.

c) Yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.

d) Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.

e) Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

f) Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

g) Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.

h) Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek.

i) Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.

j) Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak.

k) Genel sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.

l) Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

Yönetim kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir.

Genel sekreterlik

MADDE 12 — Genel sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel sekreterin nitelikleri

MADDE 13 — Genel sekreter olarak istihdam edileceklerin aşağıda belirtilen niteliklere sahip olmaları şarttır:

a) Hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmak.

b) Ajansın faaliyet alanına giren konularda yeterli bilgi ve deneyime sahip; uzmanlık gerektiren işlerde en az on yıl fiilen çalışmış olmak.

c) Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip olmak.

Genel sekreterin görev ve yetkileri

MADDE 14 — Genel sekreterin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Yönetim Kurulu kararlarını uygulamak.

b) Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak.

c) Ajans gelirlerini toplamak, 4 üncü maddeye göre belirlenecek usûl ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.

d) Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.

e) Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.

f) Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek.

g) Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.

h) Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.

i) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.

j) Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek.

k) Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek.

l) Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.

m) Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.

n) Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

Yatırım destek ofisleri

MADDE 15 — Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir.

Yatırım destek ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur.

Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.

Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri

MADDE 16 — Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.

b) İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.

c) Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.

d) 4 üncü madde uyarınca çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak.

e) İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

Yatırım destek ofislerine başvuru

MADDE 17 — Yatırımcılar, ilgili mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle yatırım destek ofislerine başvurur. Bu başvuru sonucunda yatırım destek ofislerinde geçen süreler, ilgili mevzuatta belirtilen sürelerden sayılmaz. Yatırımcıların bu Kanun kapsamında yatırım destek ofislerine başvurması kendi isteklerine bağlıdır.

İzin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemler için yatırım destek ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular, yatırımcı tarafından yapılmış sayılır.

Yatırım destek ofislerine hangi yatırım ve işlemlerle ilgili başvuru yapılacağı, 4 üncü maddenin (h) bendi uyarınca çıkarılacak düzenlemeler kapsamında belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Personel Rejimi, Bütçe ve Denetim

Ajans personelinin nitelik, statü ve hakları

MADDE 18 — Ajans hizmetleri, iş mevzuatı hükümlerine göre istihdam edilen uzman personel ve destek personeli eliyle yürütülür. Ayrıca, ajanslarda iç denetim yapmak üzere bir iç denetçi istihdam edilir. Sekreterlik, halkla ilişkiler, arşiv, idarî, malî ve personelle ilgili işlemler gibi işleri yürütecek olan destek personelinin sayısı, ajans toplam personel sayısının yüzde yirmisini geçemez.

Uzman personel ve iç denetçi, hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslar-arası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yüksek-öğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmuş, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip adaylar arasından istihdam edilir. Ayrıca, iç denetçide kamuda denetim elemanı olarak en az on yıl çalışmış olma şartı aranır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlardan, bu Kanunda belirtilen nitelikleri taşıyanlar, kendilerinin isteği ve kurumlarının muvafakati ile ajansta genel sekreter, iç denetçi veya uzman personel olarak istihdam edilebilir. Bunların kurumlarıyla olan ilişkileri iş akdinin yapılmasıyla son bulur. Bunlara verilecek ücret ile diğer malî ve sosyal haklar yapılacak iş akdi ile belirlenir. Bu şekilde istihdam edilenler, ajanstaki görevleri sona erdiğinde, öğrenim durumları, hizmet yılı ve unvanları dikkate alınarak önceki kurumlarında kariyerlerine veya durumlarına uygun boş bir kadro veya pozisyona en geç üç ay içinde atanırlar ve herhangi bir işleme gerek kalmaksızın en geç bir ay içerisinde göreve başlatılırlar. Ancak, bu kişilerin atanmalarında, önceki kurumlarındaki idarî unvanlar dikkate alınmaz. Bu fıkra kapsamındaki kişilerden, önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek

kararname ile atananların, bu fıkraya göre yapılacak atama işlemleri ilgili bakan onayı ile yapılır. Bu fıkra uyarınca önceki kurumlarına dönen kişilerin ajansta geçen hizmetleri kazanılmış hak aylık derece ve kademelerinde değerlendirilir. Bu durumda kıdem tazminatları ödenmez ve bu süreler emeklilik ikramiyesinin hesabında dikkate alınır. Bu şekilde görevlendirilecek personel sayısı toplam personel sayısının yüzde otuzunu aşamaz.

Ajans personeli, emeklilik ve sosyal güvenlik yönünden 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa tâbidir.

Yönetim kurulu üyeleri ile genel sekreter ve ajansta istihdam edilecek tüm personelde;

a) Türk Vatandaşı olmak,

b) Kamu haklarından mahrum bulunmamak,

c) Affa uğramış olsalar bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak,

şartları aranır.

Genel sekreter ile diğer personelin ücret ve gündelikleri ile diğer malî ve sosyal hakları Yüksek Planlama Kurulu kararıyla tespit edilen alt ve üst limitleri geçmemek üzere yönetim kurulunca belirlenir.

Ajans personeline ilişkin tüm ihtilaflar iş mahkemelerinde görülür.

Gelirler ve yönetilecek fonlar

MADDE 19 — Ajansın gelirleri ve yöneteceği fonlar şunlardır:

a) Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay.

b) Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar.

c) Faaliyet gelirleri.

d) Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

e) Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

f) Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.

g) Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Bakanlar Kurulu, il özel idareleri için belirlenen oranı yüzde beşe kadar yükseltmeye ya da bu Kanunda belirlenen oranına kadar indirmeye, belediyeler için belirlenen oranı ise; yarısına kadar indirmeye ya da bu Kanunda belirlenen oranına kadar yükseltmeye yetkilidir.

Birinci fıkranın (d) ve (e) bentlerinde belirtilen paylar, ilgili idare ve kuruluşlar tarafından haziran ayının sonuna kadar ajans hesabına aktarılır. (d) bendinde belirtilen paylar, süresi içerisinde aktarılmadığı takdirde, bu idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden ayrılan paydan ilgisine göre Maliye Bakanlığı ve/veya İller Bankasınca kesilerek ilgili ajans hesabına aktarılır. Diğer alacakların tahsilinde, genel hükümlere göre işlem yapılır.

Giderler

MADDE 20 — Ajansın giderleri şunlardır:

a) Plân, program ve proje giderleri.

b) Proje ve faaliyet destekleme giderleri.

c) Araştırma ve geliştirme giderleri.

d) Tanıtım ve eğitim giderleri.

e) Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.

f) Yönetim ve personel giderleri.

g) Görevlerle ilgili diğer giderler.

Ajansın yıllık personel giderleri toplamı, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde onbeşini aşamaz.

Malî saydamlık ve hesap verme sorumluluğu

MADDE 21 — Ajanslar, finansal kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılmasında, denetimin sağlanması amacıyla, kamuoyunu zamanında bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu amaçla;

a) Görev, yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanması,

b) Yıllık çalışma programı ile bütçenin hazırlanması, yetkili organlarda görüşülmesi, uygulanması ve uygulama sonuçları ile raporların kamuoyuna açık ve ulaşılabilir olması,

c) Ajanslar tarafından proje ve faaliyetlere sağlanan desteklerin bir yılı geçmemek üzere belirli dönemler itibarıyla kamuoyuna açıklanması,

d) Ajans hesaplarının standart bir muhasebe sistemi ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun bir muhasebe düzenine göre oluşturulması,

zorunludur.

Ajansların malî ve finansal kaynaklarının elde edilmesi, kullanılması ve malî denetiminin sağlanmasında

görevli ve yetkili olanlar; kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur.

Bütçe

MADDE 22 — Ulusal ve bölgesel düzeyde plân ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanan bütçe, ajansın bütçe yılı içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir. Bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe dışı harcama yapılamaz.

Bütçenin hazırlanması ve kabulü

MADDE 23 — Ajans, Yüksek Planlama Kurulunca, 19 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen ölçütlere göre her yıl haziran ayında genel bütçeden ajanslara yapılacak transferlere ilişkin gösterge niteliğinde belirlenen payların tavanları ile diğer gelir kalemlerine ilişkin tahminleri dikkate alarak bir sonraki yılın bütçesini hazırlar. Ulusal ve bölgesel düzeydeki plân ve programlar dikkate alınarak genel sekreterlikçe hazırlanacak bütçe taslağı ve çalışma programı, ağustos ayı başında yönetim kuruluna sunulur.

Bütçe taslağı yönetim kurulunca kabul edildikten sonra çalışma programı ile birlikte en geç eylül ayı başına kadar görüş alınmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bütçe, Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde kesinleştirilerek Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sunulur.

19 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre yapılacak transfer ödeneği, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde gösterilir. Bu ödenek aylık harcama programına göre Devlet Planlama Teşkilatınca ajanslara kullandırılır.

Bütçenin kesinleşme tarihine kadar devam eden işler için yapılacak harcamalar yılı bütçesi ile ilişkilendirilir.

Bütçe sonuçları

MADDE 24 — Bütçe sonuçları, genel sekreter tarafından bütçe döneminin bitiminden sonraki mart ayı içinde yönetim kuruluna sunulur; yönetim kurulunda görüşülerek karara bağlanır.

Bütçe sonuçları onaylanmadığı takdirde İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu kurumlar bu Kanunun ve/veya diğer ilgili kanunların ilgili hükümlerine göre işlem tesis eder.

Denetim

MADDE 25 — Ajanslarda iç ve dış denetim yapılır.

İç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenir. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur.

Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usûllere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına inceletilir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yetkilidir.

Bu maddeye göre bağımsız denetim yapan kuruluşların ortakları, yöneticileri ve çalışanlarının cezai sorumluluğu hakkında 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 47 nci maddesinin (B) bendinin (3) numaralı alt bendi ile 48 ve 49 uncu maddeleri hükümleri uygulanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
Çeşitli Hükümler

Muafiyet

MADDE 26 — Ajanslar; bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Uygulanmayacak hükümler

MADDE 27 — Ajans, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir.

MADDE 28 — 19/6/1994 tarihli ve 540 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesine aşağıdaki bent eklenmiştir.

"l) Kalkınma ajanslarının koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek."

MADDE 29 — 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 14 üncü maddesine "yapısal uyum politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü amacıyla projeler geliştirmek ve bu konularda yapılacak çalışmaları koordine etmek," ifadesinden sonra gelmek üzere "kalkınma ajanslarının genel koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek," ifadesi eklenmiştir.

MADDE 30 — 27/10/1989 tarihli ve 388 sayılı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinin (f) bendi "nazım ve uygulama imar plânlarını yapmak veya yaptırmak," şeklinde değiştirilmiş, maddeye aşağıdaki (i) bendi eklenmiş ve 3 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

"i) Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan bölgelerde kurulacak kalkınma ajansları üzerindeki koordinasyon görevini, Devlet Planlama Teşkilatının belirleyeceği usûl ve esaslara göre yürütmek,"

GEÇİCİ MADDE 1 — Bütün ajanslar kurulup faaliyete geçene kadar 19 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca tahsis edilecek transfer ödeneği, kurulmuş ajans sayısı dikkate alınarak belirlenir. Ajanslar kuruldukları tarih itibarıyla yılın geri kalanı için kendilerine düşen payı kullanma hakkını kazanır.

GEÇİCİ MADDE 2 — İlk yıl için ajansta istihdam edilebilecek olan azamî personel sayısı kuruluş kararnamesinde belirtilir.

GEÇİCİ MADDE 3 — Türkiye-Avrupa Birliği Malî İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel programların; bölgelerde yürütülmesi ve koordinasyonu amacıyla oluşturulan proje birimlerinin yürütmekte olduğu iş ve işlemler, bunlara ilişkin hak ve yükümlülükler ile her türlü taşınır mallar, kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde ilgili ajansa devredilir.

Söz konusu proje birimlerinde çalışan personelden; görevli olduğu bölgede kurulan ajansın kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde ilgili ajansa başvuranlardan, 18 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen öğrenim dalı dışındaki niteliklere sahip olanlar uzman personel, diğerleri ise destek personeli olarak bu Kanunun ilgili hükümlerine göre öncelikle istihdam edilir.

GEÇİCİ MADDE 4 — Kalkınma kurulu, kuruluş kararnamesinin yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içinde, ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisinin başkanlığında ilk toplantısını yapar.

Yürürlük

MADDE 31 — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 32 — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Çakmak, Erol, **Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara: İmaj Yayınevi,2006.

Çetin,Erhan, **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yay., 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi No:4, 2003.

Dinler, Zeynel, **Bölgesel İktisat**,7.b.Bursa: Ekin Kitabevi,2005.

Elçi, Şirin, Karataylı, İhsan ve Karaata, Selçuk, **Bölgesel İnovasyon Merkezleri: Türkiye İçin Bir Model Önerisi**, İstanbul: TÜSİAD Yayın No: TÜSİAD-T/2008-12/477, 2008.

Elmas, Gülen, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye,** Ankara: Nobel Kitabevi Yayınları,2000.

Filiztekin, Alpay, **Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar**, İstanbul: TÜSİAD yayın no: TÜSİAD-T/2008-09/471

Eurada, **Creation, Development and Management of RDAs- Does It Have To Be So Difficult?.,** 4 th Version, February 1999.

Gündüz, Ali Yılmaz, **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Bursa: Ekin Kitabevi,2006.

Ildırar, Mustafa, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,2004.

İzmir Kalkınma Ajansı, **Avrupa'da Kalkınma Ajansları,** İzmir:İzmir Kalkınma Ajansı Yay., Yayın No:İZKA-A/2008-01, Temmuz 2008.

Kayasü, Serap, Melih Pınarcığlu, Suna Senem Yaşar ve Sencer Dere, **Yerel Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları,** İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yay. Yayın No:2003-8, 2003.

Soyak, Alkan, **Ulusaldan Uluslarüstüne İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi**,2.b.İstanbul: Der Yayınları,2006.

Tekeli, İlhan, **Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, İstanbul: Tarih Vakfi Yurt Yayınları,2008.

Tiftikçigil, Burcu Yavuz, **Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2010,s.75.

Özer, Yunus Emre, **Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri**, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2010

Uzay, Nisfet, **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık,2005.

Makaleler

Albeni, Mesut ve Karaöz, Murat, "Bölgesel Kalkınmada Öğrenme, Bilgi Birikimi ve Yenilik: Türkiye için bir Perspektif" **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.8, S.2, Y.2003, ss 157-170.

Apan, Ahmet, "Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları" **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,** Cilt 13,(2004),No.4,ss.39–58.

Arslan, Kahraman, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:4, Sayı:7, 2005, ss.275–294.

Ataay, Faruk, "BKA Tasarımının Kalkınma Anlayışı Üzerine", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** Der: Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005, ss.15-33.

Avaner, Tekin, "BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır Mı?" **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** Der: Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005, ss.239-263.

Bayramoğlu, Sonay, "Türkiye'de Bölgesel Politikaların Gelişimi, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** der. Menaf Turan, Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi, 2005, ss.43-74.

Demirci, Aytül Güneşer, "*Farklı Bölgelerde Bölge Kalkınma Ajansları"***Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir**? der. Menaf Turan, Paragraf Yayınevi,2005,ss.197-238.

Sayın, Deniz, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", Bölge **Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?** der. Menaf Turan, Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi, ss.265.280.

Eceral, Tanyel Özelçi, "Bölgesel/yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimleri", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**,16.cilt,55.sayı,2005.

Elmas, Gülen,"Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de Bölgesel Politikalar*"***Ekonomik Yaklaşım Dergisi**,15.Cilt,50.sayı,2004.

Elmas, Gülen, "Türkiye Açısından "Bölge Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi," **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Özel Sayı, Cilt:19, 2008, ss.165-183.

Elmas, Gülen "AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar", **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler,** der. F.Aylan Arı, İstanbul: Derin Yayınları, 2006.

Hasanoğlu, Mürteza ve Aliyev, Ziya, "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", Ankara: **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, Ocak-Mart 2006, ss.81-103.

Karasu, Koray, "İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?,** der:Menaf Turan, Ankara: Yayed Yayınları, Paragraf Yayınevi, 2005.ss.197-238.

Koçberber, Seyit, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", **Sayıştay Dergisi,** Sayı:61, Nisan-Haziran 2006, ss.37-55.

Övgün, Barış, "Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları" **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** C:62, Temmuz- Eylül 2007, ss.233-255.

Sibel Ecemiş Kılıç ve Mustafa Mutluer,"Coğrafyada ve Bölge Planlamada Bölge Kavramının Karşılaştırmalı Olarak İrdelenmesi, **Ege Coğrafya Dergisi**,13,(2004),ss.17–28

Soyak, Alkan, "Teknolojik Gelişme: Neoklasik ve Evrimci Kuramlar Açısından Bir Değerlendirme", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt 6,S.15,1995,ss.93-107.

Tutar, Filiz ve Demiral, Mehmet, "Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları*"***Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Dergisi,** 2007,

Kongreler, Kararlar, Planlar, Raporlar, Gazeteler, Kişisel Görüşme ve Sempozyumlar

Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmi Gazete Tarih ve Sayısı:23.02.2008-26796, Esas Sayısı:2006/61, Karar Sayısı:2007/91, Karar Günü:30.11.2007.

Dinçer, Bülent, Özaslan, Metin ve Kavasoğlu, Taner, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Ankara: Yayın No: DPT 2671, Mayıs 2003.

Çalt, Gökhan, "Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", **VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi**, Bildiri Metinleri, 3-7 Ocak 2005, Ankara.

DPT, I.BYKP (1963-1967), Ocak 1963, Ankara.

DPT, II. BYKP (1967-1971), Ankara.

DPT, III. BYKP (1973-1977), Ankara.

DPT, IV. BYKP (1979-1983), Ankara, 1979.

DPT, V.BYKP (1985-1989), Ankara.

DPT, VI. BYKP (1990-1994), Ankara.

DPT, VII. BYKP, Ankara.

DPT, VIII. BYKP (2001-2005), Ankara, 2000.

DPT, IX. BYKP (2007-2013), Ankara.

DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Haziran 2007.

DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara,2006.

DPT, **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,** Yayın No: DPT: 2502-ÖİK:523, 2000.

Evin, Hasan Hüseyin "Bölge Kalkınma Ajansları", **Evrensel Gazetesi,** 05.01.2009.

Güneşer Demirci, Aytül, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Sosyal Bilimler. Kongresi Tebliği**, Aralık 2003.

Harding, Richard," İngiltere ve Romanya'da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, 7-8 Eylül 2006. ss.137-160.

Karaca, Yakup, "Kişisel Görüşme", Basın İlan Kurumu İstanbul, 10.08.2010.

Koçak, Süleyman Yaman, " Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası'na Türkiye'nin Uyumu", **Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F. Salı Semineri**, 17.03.2009.

Kumral, Neşe, " Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, 7-8 Eylül 2006, ss.275-287.

Maç, Nazlı, "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye", Araştırma Raporu, **Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi**, Sayı:2006-117/76, 16.02.2006.

Mersin Tercüman Gazetesi, "Tüzmen, "Çukurova, Doğu Akdeniz'in Merkezi Olmaya Aday "12.06.2009.

Özkan, Funda "Türkiye Gayretli Öğrenci ama Sonuç yok",Radikal Gazetesi, 20.01.2005

Partal, Mehmet Onur, Kişisel Görüşme, İstanbul Kalkınma Ajansı, İstanbul, 01.07.2010.

Reeves, Teresa " AB ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ: 7-8 Eylül 2006, ss. 39-48.

Soyak, Alkan, "Neo-liberal Kalkın(ma) Politikalarında Son Oyun: Kalkınma Ajansları", **Ulus Gazetesi**, 17.05.2010.

Taşçıoğlu, Yavuz ve Sayın, Cengiz, "AB Bölgesel Kalkınma Politikası ve Uygulama Araçları", **Balıkesir Üniversitesi Burhaniye MYO Bölgesel Kalkınma Kongresi,** Balıkesir, 14-16 Kasım 2009, ss. 149-157.

Tezler

Akşahin, Selenge Banu, " Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye'nin Uyumu", **AB Uzmanlık Tezi**, Ankara: T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, 2008.

Kara, Murat, "Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları", Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, **Uzmanlık Tezi**, Ankara: DPT: Yayın no:2774, ,2008.

Kaya, Kılıç, "Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara:Atılım Üniversitesi SBE, 2007.

İnternet Kaynakları

"Ahmet Yaman ile Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine" http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/ahmet-yaman-ile-bolgesel-kalkinma-ajanslari-uzerine/2.html, (12.07.2010).

Akpınar, Rasim, "Bölgesel Gelişme Paradigmalarında Yaşanan Değişim:Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları" www.kentli.org/makale/akpınar.htm, (20.02.2009).

Aktan, Can, "Bölgelerarası Dengesizlik Sorunun Çözümlenmesinde Devletin Rolü Ne Olmalıdır" http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/devlet-reformu/aktan-bolgesel-dengesizlik-sorunu.pdf (17.02.2009).

ALMI Företagspartner, "Getting Sweden Working", http://www.almi.se/Global/Dokument/PDF/almi_english.pdf,,(20.07.2010)

Berber, Metin ve Çelepçi, Ebru, "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği," ss. 145-156. http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf. (12.06.2007).

Can, Ergüder, "Bölgesel Kalkınma Politikaları: İzmir Kalkınma Ajansı", http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/8AAE5F19-3C07-4E62-912D-E0D2CC67FD6E/8326/drergcan.pdf, (12.04.2010).

Çetin, Murat, "Yerel Kalkınma ajansları" ss. 127-139,http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_2/C6-S2-M12.pdf, (22.04.2009).

ÇKA, http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=47, (20.05.2010).

ÇKA, "Organizasyon Yapısı" http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=70, (21.05.2010).

Duyar, İbrahim, "Kalkınma Planlaması Bölgesel Planlama ve Eğitim Planlaması İlişkileri" http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/516/6450.pdf. (10.03.2009).

DPT, Bölgesel Gelişme Web Sayfası, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html.(10.05.2010).

DPT, Web Sayfası, " Kalkınma Ajansları", http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/kalkinma_ajansNedir.html. (12.01.2009).

DPT, Orta Vadeli Program (2010-2012), http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC44FF9DE33CC3B51, (22.04.2010).

DPT Müsteşarlığı, Programlar, Bölgesel Gelişme Web Sayfası, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/abbp.html, (13.05.2010).

England's Regional Development Agencies, " South West RDA's Achievements" http://www.englandsrdas.com/about-the-regions/south-west/achievements, (23.04.2010).

E-Towns Project, "Project Details", http://www.etowns.ie/ProjectDetails/ (10.07.2010).

Gözlem Gazetesi, 10.07.2009 tarihli haberi, http://www.tumgazeteler.com/?a=5297393, (20.05.2010).

Güler, Birgül Ayman, "Ajanslar Sistemi Üzerine Merkezi Yatırım Destek Ajansı Işığında Bölgesel Kalkınma Ajansları", http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/349_ek.doc?tipi=9&turu=X&sube=0, (15.10.2009).

İZKA " Kurumsal- Vizyon ve Misyon, http://www.izka.org.tr/kurumsal/vizyon-ve-misyon/, (21.05.2010).

İZKA,"Organizasyon yapısı", http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/ , (19.05.2010).

İZKA, "2010-2013 İzmir Bölge Planı", http://www.izka.org.tr/files/2010-2013_Izmir_Bolge_Plani.pdf, (13.06.2010

Ministry of Enterprise Energy And Communications Sweden, " A National Strategy For Regional Competitivenes Entrepreneurship And Employment 2007-2013, http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/74/17/1fdb10a6.pdf, (18.07.2010). ss.51-52.

Özen, Pınar, "Bölge Kalkınma Ajansları", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2005, http://www.sabek.com.tr/SUNU/bolge%20Kalkinma%20Ajansla.pdf, (12.06.2008).

Shannon Development, "Mission Statement", http://www.shannondevelopment.ie/AboutUs/MissionStatement/, (10.07.2010).

Shannon, "Looking Forward- A Better Future", http://www.shannondevelopment.ie/media/Media,7475,en.pdf,(12.07.2010).

South West Regional Developmet Agency, Web Sayfası, http://www.southwestrda.org.uk/, (11.03.2010).

Shannon Development, "Kerry Deepwater Zone" http://www.shannondevelopment.ie/kdz/, (13.07.2010).

South West RDA, "How We Work", http://www.southwestrda.org.uk/about_us/how_we_work.aspx , (18.04.2010).

Şenkal, Abdülkadir, "Fordizm Nedir?", http://www.calisma.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1039&Itemid=43 (11.02.2009)

T.C. Resmi Gazete, "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar", Sayı: 26220 06 Temmuz 2006, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/07/20060706-1.htm, (22.05.2010).

T.C. Resmi Gazete, "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun", Sayı: 5449, 25 Ocak 2006, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm/ (23.05.2010)

T.C. Resmi Gazete, "Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkinda Yönetmelik", Sayı:26239, 5 Temmuz 2006, http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/07/20060725-4.htm, (23.05.2010)

T.C. Resmi Gazete, "Orta Vadeli Program (2009-2011)'ın Kabul Edilmesi Hakkında Karar", Sayı: 27351, 16.09.2009.

Vienna Business Agency, "Management body of the Business Agency" http://www.wirtschaftsagentur.at/en/agency/management_body_of_the_business_agency/, (18.08.2010).

Vienna Business Agency, http://www.wirtschaftsagentur.at/en/agency/agency/ (19.08.2010).

Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, "About WARR", http://www.warr.pl/2005en/, (22.08.2010).

Wroclawska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, "WARR Share Holders And Capital Structure", http://www.warr.pl/2005en/index.php?s=15&mu=16&m=29, (22.08.2010).

Yatırım Teşvik, http://www.gumrukportali.com/Content.aspx?Type=HelpfulInfD&Id=1402. (22.03.2009).

YAYED, "BKA'yı Kimler İstiyor? Kuşağı, Sanayi ve Ticaret Odası, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/262_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0, (10.04.2009).

YAYED, "BKA'yı Kimler İstiyor? Kuşağı, Sanayi ve Ticaret Odası", http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/262_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0 (10.01.2010).

YAYED, "BKA'yı Kimler İstiyor Kuşağı-MÜSİAD Bölgesel ve Sektörel Kalkınma Raporu'ndan: 2005" http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/268_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0 , (14.06.2009).

YAYED, "BKA'yı Kimler İstiyor Kuşağı-İşverenler", http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/270_ek.doc?tipi=7&turu=X&sube=0, (15.01.2010).

Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Web Sayfası, http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=122&tipi=24&sube=0, (12.05.2010).

Yenişafak, "Kalkınma Ajansları yerel dinamikleri harekete geçirir", http://yenisafak.com.tr/YurtHaberler/?i=252472, (23.04.2010).

Yurdakul, Veysel "AB'de Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri", Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Modeli, http://www.ansiad.org.tr/v4/doc/duyuru/Veysel%20YURDAKUL%20SUNUM%20RD Ass.ppt#256,1,AB'de Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri. (12.11.2008).